



Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Maria de la Salut: un exemple de canvi de paisatge dins el pla de l'illa

Bartolomé Pastor

FEBRER 1976

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

INDEX GENERAL

1. Justificació del tema.

2. Descripció física.

3. Parcel·lació del territori.

3.1. Generalitats.

3.2. Extensió de les parcel·les i la seva recent dinàmica.

3.3. Trapat de les parcel·les.

NOTES

4. La propietat rústica.

4.1. L'origen medieval de la gran propietat.

4.2. La consolidació de la gran propietat en el segle XVI i el seu manteniment fins a 1843.

4.2.1. Fonts.

4.2.2. El segle XVI.

4.2.3. El segle XVII.

4.2.4. El segle XVIII.

4.2.5. El segle XIX (Primera meitat).

4.2.6. Conclusió sobre l'evolució de la propietat del segle XVI a 1843.

4.3. La quebra de la gran propietat.

4.3.1. Fonts.

4.3.2. Forma d'establir les finques.

4.3.3. La fragmentació de la gran propietat entre 1843-1863.

4.3.4. La liquidació de la gran propietat entre 1863-1920.

4.3.5. Persistència de la gran propietat en l'actualitat.

4.3.6. El predomini de petits propietaris en 1974.

4.4. La parcel·lació de la propietat en 1863 i 1974.

4.5. Conclusió.

NOTES

5. Les explotacions agràries.

5.1. Definició.

5.2. Nombre i dimensió de les explotacions en el municipi.

5.3. Estructura de les explotacions.

5.4. La parcel·lació de les explotacions.

5.5. El règim de tenència de la terra.

NOTES

6. La utilització del sòl.

6.1. La utilització del sòl: la terra cultivada.

6.2. Els tipus de cultiu.

6.2.1. El regadiu: Productes d'auto-consum i arbres fruitals.

6.2.2. Els cultius de secà.

6.2.2.1. Els cereals.

6.2.2.2. L'arboricultura.

6.2.2.3. L'ametllar.

- 6.2.2.4. La Figuera.
- 6.2.2.5. Altres fruiters de secà.
- 6.3. La terra inculta i l'aprofitament forestal.
- 6.4. La ramaderia com a complement de l'agricultura.
- 6.4.1. Bestiar de labor.
- 6.4.2. Bestiar per a producció de carn.
- 6.5. Els sistemes de cultius.
- 6.5.1. La rotació tradicional de cultius cerealistes de secà.
- 6.5.2. El sistema d'abonament.
- 6.5.3. Els ornajons agrícoles.
- 6.5.4. Sistemes de reguin.

7. Modus de vida del pagès.

- 7.1. La vivanda.
- 7.2. El calendari agrícola.
- 7.3. La desaparició de la mà d'obra.
- 7.4. L'honari del pagès.

8. Producció i rendiments.

- 8.1. Situació econòmica.
- 8.1.1. Capitalització.
- 8.1.2. Rentabilitat.
- 8.1.3. Comercialització.
- 8.1.4. La segura inversió de la terra.
- 8.1.5. Balanç econòmic d'una explotació mixta.
- 8.1.6. Problematiques actuals de l'agricultura.

NOTES

9. La Població.

- 9.1. Origen i evolució de la població.
- 9.2. Les taxes demogràfiques: natalitat-, mortalitat-mortalitat.
- 9.2.1. Balanç demogràfic. El creixement natural. Migracions.
- 9.3. Estructura de la població.
- 9.3.1. Origen de la població.
- 9.3.2. Piràmides de la població.
- 9.3.3. Estructura de la població segons la seva activitat.
- 9.3.4. L'estructura socio-professional: piràmides de Gaston Bardet i classificació de l'I.N.E.

NOTES

10. Conclusions.

TAULES - APENDIX

1. JUSTIFICACIO DEL TEMA.-

Tothom creu que tots els articles que produeix el camp (la terra) han d'esser ~~més~~ barats, han d'esser més barats que tots els altres. Tots creuen que l'agricultor, el pagès, és un home amb molt poques exigències i que no necessitat de viure en comoditats; li parlen de les avantatges que té de poder viure al camp. De lo primer que se li parla és de la 'ecologia, i li diuen que només ell pot respirar aire pur i viure en contacte amb la natura. El llaurador, en canvi, aspira generalment a no esser llaurador o, al manco, a que no ho tenguin que esser-ho els seus fills. El pagès no vol que els seus fills fassin una vida tan "esclava" com la seva i sempre les diu que han de cercar una altra activitat, ja que sempre hi ha temps per tornar al camp, a la terra, del seus pares. El pagès vol veure dur corbata als seus fills.

L'aparició del tractor, de la segadora, dels abonos i tractaments químics, han canviat el sistema de l'agricultura. Es clar que ara són necessaris menys llauradors que abans. S'ha canviat l'arada pel tractor però l'agricultor ¿ha guanyat en "status" socioecòmic?. Haver substituït el jornalier pel tractor no és una solució, malgrat el petit propietari hagi passat, en molts de casos, a treballar a altres activitats com a no qualificat, si bé segueix conrant les seves terres a temporades concretes: sembra, sega, etc. Això fa que els tractoristes i propietaris de les maquinàries siguin els que fassin tot el treball agrícola mecanitzable. Per tant, això suposa que els petits agricultors fassin una activitat quasi de GESTIO; que consisteix en avisar a qualcú que les llauri, qualcú que les segui, les recollesqui i les transporti els productes.

El cas que ens pertoca estudiar podria esser sense cap dubte un model per altres estudis semblants a l'Illa. Es tracta de

l'estudi d'un municipi eminentement agràri amb una estructura de la propietat mixta a base d'una gran parcel·la (1000 hectàrees) que suposa 1/3 del total del terme i la resta a base de minifundi (- 5 hectàrees) amb intercalació d'unes parcel·les entre ambdós, si bé sempre per davall de 50 hectàrees. Tenim, per tant, el predomini d'una gran explotació hortofrutícola amb una forta inversió de capital i, en segon lloc, un minifundi i mediana propietat cerealista a on les inversions fins ara no existeixen, exceptuant la possessió de Son Perot Vell que des de fa un any s'hi venen fent reformes (corrent elèctrica, telèfon, aigua corrent...) amb capital estalviat a altres activitats no relacionades amb la terra.

La inversió de capitals en compra de terres, capitals treuts d'altres activitats no agrícoles, unes vegades per prestigi i altres per assegurar la inversió ja que la terra sempre ha estat considerada com una bona i segura inversió, estan canviant si bé molt a poc a poc el paisatge cerealista amb un tipus de paisatge verd ocasionat per les prospeccions d'aigua que han donat lloc a un canvi de cultius.

De totes formes trobam una reacció a la capitalització, per part del petit propietari (menys de 5 hectàrees ~~Aspergides~~), que normalment fan dificultoses i poc compensades les inversions tant en maquinària, com canvi de cultius de secà per reguiu, ramaderia, etc. A tot això hi ha que afegir el enveïment de la població que treballa la terra, la manca de preparació del pagès i la política de preus duita per l'Estat d'on sempre surt el més perjudicat (sinò veure la darrera puja del pa -any 76- no compensada amb el preu del blat, o la puja de pinsos també desequilibrats amb els preus de les matèries primes que ell produeix -civada, ordi, favó...-). Tenguem en compte que si el pagès calculàs i comptabilitzàs les entrades i sortides així com el seu jornal abandonaria, tots els que poden ho fan, la terra.

La introducció i expansió del reguiu a l'explotació de Montblanc ha canviat totalment el paisatge. En deu anys s'ha passat d'unes terres cerealistes, amb unes de les produccions més altes de l'Illa, a un reguiu mixt a base de verdures i formatges en sistemes d'amitges, per una banda, i explotació directa dels arbres fruitals, per l'altra.

Per tant, i això és molt important, tenim un canvi de cultius, allà a on les extensions o la bona situació econòmica del propietari ho han permés (Montblanc i Son Ferot Vell). Un altre canvi, menys important que l'anterior el trobam a les afores del casco urbà (Davant S'Arraval), degut a dos factors: l'aigua canalitzada del pou particular de Ca'n Burguet i la superfragmentació de la propietat als voltants d'on se troba el pou. Indubtablement, aquesta aigua ha beneficiat i sobrevalorat aquestes terres que "pagades a preu d'or", es tracta de terres molt primes, van passant ~~maxxant~~ d'un cultiu extensiu (ametllers i els baixos de cereals) a un de tipus intensiu (arbres fruitals i verdures) d'autoproveïment familiar. Es tracta de petits horts a on s'hi inverteixen gran part dels doblers estalviats d'activitats secundàries i terciàries i per gent que viu fora del poble però que hi va a les hores de lleguda (festes) o per aquells que fent feina al poble es dedican a altres activitats (fusters, carnisers...), no directament relacionades amb la terra. N'hi ha també que aprofiten la canalització d'aigua (infraestructura) per montar-hi granjes de porcs, ja que l'aigua és materia imprescindible sense la qual no es podrien dur a terme les instal·lacions.

Un altre canvi en el paisatge el tenim en els camps cerealistes "terres grasses" a on la introducció de la mecanització ha fet que s'hagin tengut que arrabassar els arbres (figueres principalment) que, en certa manera, s'hi oposaven. A les terres més "primes" i poc planes, l'ametller, malgrat el poc rendiment i les

dificultats a l'hora de mecanitzar les feines, segueix subsistint i predominant, gràcies en part a que es troba a terres bastant dolentes a on, malgrat tots aquests desavantatges, hi solen conviure molt sovint juntament amb l'ametller tres formes de cultiu: les pastures verdes per les ovelles als llocs tancats, i el forratge sec (garba d'avena) o els cereals tradicionals, als camps oberts.

Dues activitats que estan relacionades amb la terra, si bé molt distintament, són la ramaderia intensiva (granjes de polls i de porcs) a base de pinsos composts i a locals més o menys condicionats, per una banda, i l'activitat que es dona a molts de llocs de l'Illa, de propietaris de tractors i maquinàries (batedores, recol·lectores i altres ormeijos) que funcionen com empresaris del treball agrícola, i que normalment no tenen terres pròpies.

L'activitat agrícola i domèstica de la dona també forma part de tot l'entramat d'aquesta no qualificació agrària dels pobles agrícoles de l'Illa, a les que a vegades s'hi afegeix una activitat bastant corrent darrerament i que fa compatible desenvolupar les dues anteriors, ja que es tracta d'un treball complementari i que se sol fer a les hores perdudes, suposant a vegades un bon jornal: el trenat de pell per les fàbriques de calçat d'Inca.

Es precisament conseqüència de la modernització i mecanització del camp quan apareix el cultiu intensiu d'hortalisses o l'emigració i el temps parcial de treball a altres activitats.

El manteniment d'una gran propietat fins a finals del XIX, en mans d'un petit grup de famílies fou un dels factors que més varen contribuir a l'estancament de l'agricultura i, en general, de l'economia mallorquina. La concentració de grans possessions en mans d'un "hereu", duu que aquest no se preocupi en absolut de les seves propietats, més que de cobrar els "censos", lloguers. Fins que aquesta propietat no se va fragmentar fou impossible un canvi dins el camp mallorquí.

Tots aquests punts, és ^{la cosa} ~~ho~~ que intentarem més o manco desenvolupar i plantejar. De totes maneres no resoldrem res i el pagès seguirà essent marginat, ridiculitzat i, moltes vegades, admirat per aquells que viuen còmodament a la Ciutat i que només voldrien del camp l'aire pur, la tranquil·litat, però sempre amb totes les comoditats de la Ciutat.

En una paraula, al ciutadà ~~li~~ li agrada veure treballar al pagès, fer de pagès (avui això està de moda!) els dies de festa tenguent un sou i uns ingressos assegurats a altres activitats a on ni les gelades, ni el mal temps, ni la pesta africana, les deixen d'entrar la paga mensual. Així, verdaderament, ~~se~~ se pot fer de pagès, però no se pot esser pagès.

2. DESCRIPCIO FISICA.-

El terme de Maria de la Salut i els seus contorns, objecte d'aquest estudi, està inclòs en el Pla de Mallorca, i limitat pel Nord pels termes de Llubí i Santa Margalida i pel Sud pels de Sineu i Ariany (Petra). Es tracta d'una comarca, en general plana, amb algunes petites elevacions de moderada altitud i perfils ondulats, que no superen els 160 metres damunt el nivell del mar.

Aquesta regió, que correspon a la conca hidrogràfica d'Alcúdia, geològicament és poc coneguda. Les primeres referències que d'ella tenim en aquest sentit, són degudes a Hermite (1879) qui souge la amb certa ambigüitat la presència del Cretaci, i del Nummulític a les proximitats de Maria (poble). Els distints autors que han estudiat la geologia de la regió central de Mallorca, han dedicat major atenció a altres zones pròximes a la que tractam, especialment a Sineu i els seus contorns, per haver-hi en elles jaciments lignífers que foren estudiats per Vidal (1878) i més tard per Darder (1925) el qual efectuà un detallat estudi geològic de Sineu i els seus contorns, interpretant la seva complicada estratigrafia, com a conseqüència d'amplis corriments, discutits per Fallot (1925), Roselló (1954) i posteriorment per Escandell i Colom, els quals feren observar que les sèries en aquella regió se presenten normalment superposades, al contrari del que suposava Darder.

Aproximadament els dos terços del terme de Maria de la Salut, són plans per esser constituïts per un mantell d'aluvions quaternaris de característiques litològiques semblants a les presentades pels del Pla de Ciutat (1), si bé en la regió que tractam tenen molta menys potència. Aquestes masses aluvials s'acumularen a favor de períodes d'intenses pluges, esdevingudes principalment du-

rant el Pleistoceni mig i inferior, estant integrades per pedres rodades contingudes per fangs argilosos vermells, coneguts pels autors com "terra rossa" mediterrània, que no són sino un producte de l'alteració dels calcinats secundaris i terciaris. Aquests tipus de sòls són adequats a un reduït grup de cultius i normalment obliguen a l'agricultor a un adob del terreny constant. La importància d'aquests sòls la tenia en la profunditat dels abans esmentats, que facilita així la feina de les arades i tractors.

Al Sud de Maria, surten damunt aquesta plana aluvial, formacions de substratum, constitutives de moderats relleus com el Puig de Sa Capulla, Puig de Roqueta i BonMareta (140 a 160 m. altura). Aquestes elevacions estan constituïdes per margues eocèniques i oligocèniques, de fàcil erosió, cosa que explica els seus perfils ondulats, mol distints dels que caracteritzen les nostres sèries secundàries imbricades a les serralades Nord i Llevant de Mallorca.

Es poden observar aquestes altures a ambdós costats i pel llarg de la carretera que condueix de Sineu a Maria de la Salut. En aquestes hi ha algunes mines de lignit que s'exploten de molt antic (Els Quatre Amics, la Mallorquina, la Francina, etc.) de llargues galeries que travessen capes de l'Oligoceni lacustre, presentant nombrosos plecs i falles, amb horitzons d'argiles carbonoses, poc rentables, alternant amb vetes de carbó de bona qualitat, testimonis d'amplis conques lagunars d'explendorosa vegetació.

Aquestes formacions pertanyen a l'Estampiense amb *Anthracotherium Alsaticum*, com espècie més característica, a la qual acompanyen altres vertebrats i conques de mol·luscs lagunars.

Al SE de Maria hi ha una altra petita elevació d'uns 150 metres d'altitud, anomenada el Puig des Rafal, on floreja el Trias dolomític amb ostracodos d'aigua dolça, coberta per la part NO i SE pel Domeriense del liàsic representat per calises grises amb Orbitopsella, suportant damunt els seus vessants els aluvions quaternaris.

L'estructura del Puig des Rafal, segons Escandell i Colom (1961) ve a esser la d'un plec anticlinal una mica tombat cap al NO. Al Sud del dit Puig els plecs estan violentament contrets i alçats sobretot al N de So N^a Alcaines, on es poden apreciar els calcinals (calises) cretàcics del Neocomiense, alçats fins a la verticalitat.

Més complicada se presenta encara la geologia dels contorns de Sa Bisbal i Es Pujol, petites altures de cotes properes als 100 metres, emplaçades un poc al NO de Maria de la Salut, on s'observen formacions eocèniques corresponents al Burtoniense-Ludiense, recobertes per un Burdigalià detrític marí i descansant aquesta seqüència damunt el Cretaci i Juràsic, els estrats del qual surten al peu i a la part oriental d'Es Rafal, mentres que la seva part NE està en contacte amb els bancs tabulars transgressius del Tortonià marí, que, recobrint una considerable extensió, arriba fins a Santa Margalida.

Mentrestant que les formacions secundaris del Puig des Rafal i les d'Es Pujol incluint les eocèniques i burdigalienses d'aquest darrer punt, així com les corresponents a l'Oligocènic lacustre del Sud de Maria, se presenten plegades o contretes acusant l'acció dels plegaments alpins, no pareix que aquestes pressions tangencials hagin afectat els estrats del Tortonià marí, confirmant que aquells plegaments es produïren des del terciari fins al Bur-

digalià inclusiu, període on pareix que adquiriren major magnitud.

Els bancs tabulars del tortonià marí estan constituïts per l'anomenada vulgarment "calisa blanca de Muro" que ha estat objecte d'activa explotació, com es veu per les pedreres obertes en aquesta regió, ja que es tracta d'una pedra (marès) de fàcil talla i apropiada per a la construcció.

Conté nombrosos fòssils, entre altres dents de peixos, pertanyents als gèneres *Odontapsis*, *Oxyrhina* i *Carcharodon*, aquest darrer representat per un tauró gegantesc, la presència del qual suposa aigües de relativa profunditat. Acompanyen a aquesta fauna ic-tiològica, restes d'un sirènid, emparentat amb els actuals dugongos, *Metaxitherium cuvieri*, i moltes de mol·luscs i equínids.

Les calises que els contenen són sediments de fons, d'un ampli canal marí que en temps tortonienses unia la Badia d'Alcúdia amb la de Ciutat, dividint en dues l'illa de Mallorca.

Actualment els estrats horitzontals tortonienses donen al paisatge d'aquesta regió un aspecte relativament pla, tan sols afectat per algunes depressions i canals torrencials, avui ja secs en la seva majoria, vestigi d'altres èpoques remotes amb períodes d'intenses pluges que erosionaren les calises miocèniques del tortonià, durant el Pleistocé inferior i mig i a les quals també els atribuïm l'acumulació de les masses aluvials que recobreixen la major part de la regió estudiada.

Per altra part entre Maria de la Salut i el terme de Llubí, s'observa una estreta franja constituïda per terrenys margosos que se prolonga des del SO al NE, i senyalada en el mapa Geològic d'Espanya com a pertanyent al Burdigalià marí, i davant ella per la part occidental suporta novament el Tortonià marí transgressiu ocupant una gran extensió ja que els seus bancs tabulars s'extenen des de

Sineu fins a Muro, amb altures compreses entre els 80 i 100 metres, aproximadament, indicant que el nivell del mar tertonà se devia trobar en aquella època molt més alt que en l'actualitat, quedant per això molt reduïdes les àrees insulars baleariques.

En quant al clima és típicament mediterrani, estant caracteritzat per una temperatura que oscil·la entre 16 i 18 graus, i amb una precipitació mitja anual de 550 mm.

Les precipitacions, deguda la irregularitat típica del clima mediterrani, solen ésser abundants a la tardor. És el moment en que la terra aconseguix la seva vertadera savó. Darrera les torrencades de la tardor apareix les de l'hivern. El mes en que se recullen més precipitacions és Octubre i el més sec Juliol.

Les escasses pluges, entre 500 i 600 mm anuals, la poca importància de la superfície de les conques i la naturalesa calcària dels materials, profundament carstificats, són el principal motiu pel que no se formen corrents superficials permanents, substituïts per torrents, que solen permanèixer sempre secs, sí bé els podem enumerar: Sa Síquia Real i Es Torrent de Banderola o de Montblanc, maldeant no sien aprofitables i originen més perjudicis que beneficis.

Respecte a les aigües subterrànies, gràcies a les prospeccions que han donat resultat positiu, encara que a profunditats costosíssimes, excepte en extensions superiors a 5 hectarees, se va conseguint un canvi en el paisatge, amb la substitució del secà pel regadiu.

NOTAS

- (1) VERD CRESPI, José M^a.: Introducción al estudio sedimentológico continental del Llano de Palma. Serapita Bol. Soc. His. Nat. Baleares, 1973

3. LA PARCEL·LACIÓ DEL TERRITORI

=====

3.1. Generalitats.-

Amb el terme "parcel·lació del terreny", amb el qual comença aquest apartat, pretenim fer un breu estudi de les parcel·les, el seu tamany, forma, distribució i evolució.

Encara que siguin suggestives les hipòtesis històriques respecte a l'origen del traçat de les parcel·les, ens limitarem al seu estat en els segles XIX i XX. Convé dir que en el segle XIX (1) el predomini correspon a traçats irregulars a les grans parcel·les, que responen a una divisió antiga, i rectangulars a les petites. Pel contrari, segons el Cadastre actual, quan aquestes divisions per fragmentació s'han intensificat, els traçats que predominen són rectangulars. Fins ara no s'ha pogut identificar cap traçat amb el de les "centuriatio romana" identificada per Rosselló Verger a altres llocs de Mallorca (2).

Són algunes les definicions que s'han conegudes al terme "parcel·la". Entre elles sobresurt la de Meynier (3) que la defineix com "un troç de terra dedicat a un sol cultiu i que depèn d'una sola explotació". Un altre concepte a tenir en compte de parcel·la és el que dona Max Derrueu (4) que la defineix com "una porció de terreny que pertany a un propietari, situada a un lloc amb un nom concret i dedicada a una classe de cultiu".

La nostra concepció de parcel·la seria la d'una superfície de terra d'extensió desigual, dedicada a un o diversos cultius inclosos reguiu i secà, pertanyent a un sol propietari i catalogada amb un nombre i dins d'un polígon en el Cadastre de Riquesa Rústica.

Les parcel·les tenen uns límits que poden estar determinats per unes fites, parets, camins, etc.

La distinció entre finca i parcel·la no existeix. La finca es una "parcel·la gran" que reb el nom de possessió. En el cas que ens ocupa la finca sol coincidir sempre amb la parcel·la, encara que no passi així a altres municipis.

3.2. Extensió de les parcel·les i la seva recent dinàmica.

Fins a la meitat del segle XIX, concretament la dècada de 1840, hi ha un clar predomini de les parcel·les superiors a 50 hectàrees que coincideixen amb les finques. La seva superfície (veure taules 30, 32 i 33) representa un 86% del total de l'extensió municipal. De les quals sis sobrepassen les 100 hectàrees (Montblanc, Roqueta, Son Perot (5), Es Rafael Roig, Es Pujol i Es Rafael de Son Bacs).

A partir de 1843 amb els establits del Pujolet i Lulosal (6), S'Alqueria Blanca (7)... comença la liquidació de la gran propietat i juntament amb ella la de les grans parcel·les, que no se detendria fins a 1920 (8). Així i tot una gran parcel·la, la de la finca de Montblanc (9), segueix quasi intacta representant 1/3 del total de l'extensió del municipi.

A la segona meitat del segle XIX, entre 1870-1880 a través de l'Arxiduc (10) sabem que les deu parcel·les superiors a 50 hectàrees que existien en el municipi representaven un 64% de la seva extensió total, que equivalia al mateix percentatge de dècades anteriors (veure taules 36 i 37).

Una prova que demostra com la parcel·lació s'ha duit a terme molt aviat la tenim quan examinam el Cadastre de Riquesa rústica actual. Hi veurem com només tres parcel·les sobrepassen les 50 hectàrees.

La visió més clara de la parcel·lació del segle XX ens la mostren els mapes 11 i 12 referents a 1863 i 1974. De la seva comparació se dedueix la pèrdua de importància de les grans parcel·les: mentre a 1863 les parcel·les de més de 50 hectàrees cobrien un 66%

del total de l'extensió (veure taula 36), a 1974 només posseeixen un 36% i a les dues dates la parcel·la de Montblanc representa 1/3 de la superfície del municipi.

El fet que cal destacar de la comparació dels dos mapes de parcel·lació és:

- La desaparició de les parcel·les de 100 a 500 hectàrees a 1974, mentre a 1863 representaven el 36% del municipi.
- Ampliació de la superfície ocupada per les parcel·les de menys d'una hectàrea que augmenta en un 20%, mentre que el seu nombre augmenta en un 2%.
- Se registra un pas del predomini de les parcel·les de 100 a 1000 hectàrees en extensió a 1863, 2/3 de la superfície, a parcel·les de menys de 5 hectàrees a 1974 (2/3 també de la superfície).
- Persistència d'una parcel·la de quasi 1000 hectàrees (Montblanc).

En darrer lloc podem dir que de 1898 parcel·les que hi havia en 1863 s'ha passat a 3884, més del doble, en 1974. Això ha suposat passar de 1,55 hectàrees per parcel·la a 1863 a 0,77 per a 1974.

3.3. Traçat de les parcel·les.-

Si tenim en compte que el municipi que estudiam és en la major part pla podem preveure un predomini de la regularitat parcel·lèria, quasi sempre de forma rectangular encara que no poguem atribuir, de moment, a una "centuriatio romana".

La gran parcel·la allargada o "lanière" sol presentar-se en tamnyes que oscil·len entre una i tres quarterades (0,71 a 2,13 hes.) conseguint gran longitud i donant amb això gran facilitat a l'hora dels treballs. Es el cas d'un troç de Roqueta, en què les proporcions més freqüents són de 1x7 (veure gràfic 17). Un altre tipus de parcel·les "lanières", malgrat no siguin tan allargades, el trobam en els

traçats de Deulosal i el Rafal Roig (veure gràfics 19 i 20) . A Deulosal veim el gran contraste que hi ha entre les parcel·les de 1 i 2 quarterades amb les de 10 i 12.

L'evolució de la parcel·lació ha estat considerable en els darrers cinquanta anys i està condicionada, sobretot, per l'establiment de grans finques que va tenir lloc a la segona meitat del segle XIX i en el primer terç del segle XX. Aquest fet ha estat accentuat per les particions hereditàries.

Una mostra ben clara de la gran parcel·lació ens la dóna Es Rafal de Son Bacs que d'una parcel·la a 1920 ha passat a tenir-ne quasi 200 actualment (veure gràfic 21). Es tracta en general de parcel·les de traçat rectangular i quadrat.

Un exemple de la irregularitat parcel·lària la tenim a Sa Bisbal (veure gràfic 18), la qual cosa es deu a que la zona és muntanyenca. En aquest cas l'extensió de les parcel·les és superior a les d'altres llocs, on no existeixen accidents físics.

A l'entorn de la zona urbana o dins la mateixa població predomina la petita parcel·lació, coneguda vulgarment amb el nom de "trast". Aquest és, teòricament, fruit d'un establiment destinat a la construcció de vivendes i que de moment s'utilitza per sembrar hortalissa i per la cria d'animals domèstics. Un exemple d'aquest tipus serien els trasts de Son Monjo.

N O T E S

=====

- (1) Mapa de l'Amillarament.
- (2) ROSSELLO VERGER, V.M.: La persistencia del catastro romano en el Migjorn de Mallorca. Separata del llibre "Estudios sobre centuriaciones romanas en España". Universidad Autónoma de Madrid, 1974.
- (3) MEYNIER, André: Los Paisajes Agrarios. Ed. Moretón. Bilbao, 1968, pág. 16
- (4) DERRUAU, Max: Tratado de Geografía Humana. pág. 226
- (5) Son Perot, topònim del segle XVIII, havia format part de Son Gil i d'Es Gassons segles anteriors.
- (6) Aquestes dues possessions pertanyien al gran terratenent comte Sta. M^a de Formiguera, i en total sumaven unes 150 hes.
- (7) Un total de 126 hes. dividides en dues parcel·les pertanyents a Pere Rossinyol Zagranada (52 hes.) i Gaspar Puigdorçila (74 hes.). No he pogut trobar la data exacta de la seva parcel·lació que degué realitzar-se entre 1818 i 1863.
- (8) En aquesta data té lloc la parcel·lació del "Rafal de Son Bacs" de 101 hes., del qual era propietari el marquès de Zayas. En aquestes dates també s'estableixen 80 quarterades dins Son Perot.
- (9) Els seus propietaris són tres germans del Comte d'Espanya actual.
- (10) HABSBURG-LORENA, Ludwig-Salvator: Mallorca agrícola. Primera mitad. Palma, pàgs. 35-36.

4.- LA PROPIETAT RUSTICA.-

En aquest apartat se pretén analitzar el procés seguit per la propietat des del Llibre del Repartiment al Cadastre de Riquesa Rústica actual.

L'estudi es divideix en tres parts: en primer lloc el moment que coneixem com l'origen i la formació de la gran propietat i que va del segle XIII al XV. En segon lloc els segles XVI, XVII, XVIII i primera meitat del XIX en els quals té lloc la consolidació i la permanència de les mateixes bases estructurals.

A la tercer part, el pas de la gran propietat mantinguda durant el primer quart del segle XIX a la seva posterior decadència i liquidació. Fins a 1818, l'Apeo de Garay, es mantenen les estructures amb predomini de la gran propietat dels segles anteriors. Es a partir d'aquesta data quan s'inicia un procés de descomposició d'aquest sistema (Amillanament de 1863).

Per acabar farem un estudi del minifundi del segle XX a través del Cadastre de Riquesa Rústica, com a característica fonamental de l'estructura actual de la propietat.

4.1. L'origen medieval de la gran propietat.-

A l'Arxiu Històric de Mallorca se troba el "Llibre del Repartiment (1), document molt valiós per l'estudi de la història agrària de l'Illa. El repartiment va seguir l'estructura administrativa àrab.

Es tracta de la distribució de la meitat de les terres de tota l'Illa que el rei se va reservar. L'altra meitat se la repartiren: el comte Nunyo Sanç, el comte d'Empúries i el Bisbe de Barcelona (2).

El Llibre del Repartiment suposà una estructura feudal. L'Alqueria de Maria, després de la conquesta de Jaume I, formava part del districte

de Petra i la seva extensió era de vuit jovades (3). El monarca la va cedir a Mateu de Sabadell i posteriorment va passar a perteneixer al terme municipal de Santa Margalida de Muro, pertanyent al Comte d'Empúries (4).

Una altra alqueria anomenada Benicalam (sic) (5) d'extensió cinc jovades, "est Bg. March Tarrachone" (6). Sempre indicatiu que aquest tal March era del poble de la província de Tarragona que té per nom Montblanch, per això la finca prendrà aquest nom. Hem reunit alguns documents de l'any 1346 referents a la finca Montblanc els quals indiquen que el seu antic nom era Benialacam (sic). Un dels textos diu: "... in alqueria olim vocata Benialacam que nunc vulgariter vocatur Montblanch (sic) " (7).

Referent a l'alqueria anomenada Roqueta cal dir que va formar part de la porció del Comte d'Empúries el qual en 1238, la donà en "establit" a Pedro Guardia, reservant-se el delma i l'alou (8). Anys després Jaume II de Mallorca, a través del seu Procurador la va cedir Renovard Malbosch, que en 1256 i 1270 la va constituir en Cavalleria. Berenguer Guardia, hereu en 1231 de la Cavalleria, la va establir a Ferrer Casanova i Guillem Soler, passant posteriorment a mans de Perot Renovard (9). Més endavant se resolgué que fóra enfitouta del Rei deixant, a partir de llavors, de perteneixer a la jurisdicció del Comte d'Empúries. Com a conseqüència de tot això Guillermo de Ebrini, Guillermo de Montesino i altres marmessors i curadors de Perot Renovard, s'obligaren i comprometeren en 1315 a pagar perpètuament al Rei un diner per la Cavalleria de Roqueta (10).

Les dades trobades referents als segles XIV i XV són poques. Només tenim algunes que fan referència a Montblanc, Deulosal i Roqueta. Sabem per una carta (11) que en 1323 Berenguer de Sant Joan va rebre la Cavalleria de Roqueta, com a recompensa pels serveis que havia prestat al Regne. Posteriorment, en 1389, Arnau de Sant Joan, fill i hereu

"ab intestato" de Miquel de Sant Joan la va cabrovar (12).

En quant a Montblanc hem trobat diversos documents referents a la compra que va fer Francesc Font (13) en 1346 i a la posterior donació (14).

El topònim Deulosal l'hem trobat per primera vegada en un document de 1349 (15).

A partir del segle XV observem un traspàs de terres dels pagesos als ciutadans amb la consegüent concentració de la propietat en unes poques famílies de l'estament ciutadà i un evident grau de descontent entre les classes rurals que se manifesta en les sublevacions foranes que tenen lloc a la meitat del segle XV (1450).

Un valios document relatiu a la transferència de terres als ciutadans fou el que publicà Josep Maria Quadrado (16). Es tracta d'una llista de traspàs de propietats de forans a ciutadans.

Convé advertir que fins l'Amillament de 1863 l'estudi de la propietat en el municipi de Maria de la Salut està íntimament lligat a Santa Margalida, del qual municipi formà part fins el primer terç del segle XIX (1836). L'estudi de la propietat abans del segle XIX ha estat possible, en part, a la coincidència dels topònims actuals amb els de segles anteriors.

Cinc dels tretze propietaris ciutadans que Quadrado inclou a Santa Margalida adquiriren terres dins del terme municipal de Maria de la Salut (17). Un fet significatiu mereix ésser destacat: els noms de Zaforteza, Font i Roqueta (a partir del segle XVII Desbrull i del XIX Villalonga) i Puigdorfila es mantendran fins el segle XIX com a grans propietaris. Aquestes famílies posseïen gran part de les propietats del terme municipal estudiat i la seva pervivència tendrà lloc fins la segona meitat del segle XIX i qualca cas concret arribarà fins la primera dècada del segle XX.

"ab intestato" de Miquel de Sant Joan la va cabrevar (12).

En quant a Montblanc hem trobat diversos documents referents a la compra que va fer Francesc Font (13) en 1346 i a la posterior donació (14).

El topònim Deulosal l'hem trobat per primera vegada en un document de 1349 (15).

A partir del segle XV observem un traspàs de terres dels pagesos als ciutadans amb la consegüent concentració de la propietat en unes poques famílies de l'estament ciutadà i un evident grau de descontent entre les classes rurals que se manifesta en les sublevacions foranes que tenen lloc a la meitat del segle XV (1450).

Un valios document relatiu a la transferència de terres als ciutadans fou el que publicà Josep Maria Quadrado (16). Es tracta d'una llista de traspàs de propietats de forans a ciutadans.

Convé advertir que fins l'Amillament de 1863 l'estudi de la propietat en el municipi de Maria de la Salut està íntimament lligat a Santa Margalida, del qual municipi formà part fins el primer terç del segle XIX (1836). L'estudi de la propietat abans del segle XIX ha estat possible, en part, a la coincidència dels topònims actuals amb els de segles anteriors.

Cinc dels tretze propietaris ciutadans que Quadrado inclou a Santa Margalida adquiriren terres dins del terme municipal de Maria de la Salut (17). Un fet significatiu mereix ésser destacat: els noms de Zaforteza, Font i Roqueta (a partir del segle XVII Desbrull i del XIX Villalonga) i Puigdorfila es mantendran fins el segle XIX com a grans propietaris. Aquestes famílies posseïen gran part de les propietats del terme municipal estudiat i la seva pervivència tindrà lloc fins la segona meitat del segle XIX i qualca cas concret arribarà fins la primera dècada del segle XX.

Josep Maria Quadrado (18) ens diu que Santa Margalida i Luro, juntament amb la meitat de Sóller, foren assignats al Comte d'Empúries després de la conquesta, i donados més tard en enfiteusi a masovers que pagaven censos als nobles Sant-Johan i Sant Martí, i tornaren al domini dels ciutadans. A Santa Margalida Ramon Zaforteza (19) afogia^{ria} baix del seu senyoriu moltes alqueries, amb una Cavalle^{ria} acompanyada de jurisdicció civil i criminal damunt els pobladors, "vestigio de los más hondos y duraderos del feudalismo en nuestra Isla".

De l'alqueria de Roqueta sabem que el 26 de novembre de 1464 fou venuda a pública subasta en la Cúria del Real Patrimoni pel Baile de la Ciutat essent adquirida per Pere Font. El predi perteneixia a Praxedis, vídua de Simon de Sant Johan (20).

4.2. La consolidació de la gran propietat en el segle XVI i el seu manteniment fins a 1843.-

4.2.1. Fonts.-

Les fonts per l'estudi de la propietat rústica en els segles XVI, XVII i XVIII són fonamentalment els anomenats "Stims Generals" o registres en els quals consta una valoració dels bens dels propietaris. En els llibres apareixen les inscripcions de les finques rústiques i urbanes amb la valoració en lliures mallorquines.

Per el municipi estudiat s'han consultat els següents Stims i "Apeo" de 1818:

S. XVI: D-1252. A.H.M. Any 1578 (Sta. Margalida)

S. XVII:D-1255. A.H.M. Any 1694 (Sta. Margalida)

A.M.S.M. Anys 1695 i 1699

S.XVIII: A.M.S.M. Anys 1727 i 1747

S. XIX : A.M.S.M. "Libro de Apeo y valoración del capital y productos específicos de todas las tierras, edificios y propiedades de la Villa de Santa Margarita" (1818 Apeo de Garay).

Fins el segle XIX, quan Maria de la Salut se separa de Santa Margalida, tots els registres de propietat del municipi estudiat van junts amb els de Santa Margalida. Només per el segle XVII (21) s'ha pogut formar l'estructura completa de la propietat havent fet una estimació apart de Maria de la Salut, totalment independent de la de Santa Margalida.

Dels segles XVI i XVIII només tenim les extensions dels grans propietaris identificats gràcies a la persistència de la toponímia.

4.2.2. El segle XVI.-

En els primers anys del segle XVI té lloc a Mallorca l'aixecament de la Germania de la qual les causes primordials venen determinades per la difícil situació que s'havia provocat a l'Illa després de l'aixecament dels forans de 1450 (21 b).

Tant en el segle XVI, com en el XVII i XVIII, hi ha una consolidació i una persistència de la gran propietat que apareix en el segle XV i que no se disgregarà fins a la meitat del XIX.

Desconeixem el nombre de propietaris que hi poguéss haver en el municipi en aquesta època. Devien esser pocs, com en els segles posteriors, fins ben entrat el segle XIX. El nombre devia diferir molt poc del que tenim per la centúria següent i que era de 245.

El que coneixem millor són els noms i les propietats dels quatre grans terratinents (22) que en 1578 i fins el segle XIX tendran en les seves mans un 70% de l'extensió total del municipi (Vid. taula 30).

Els quatre grans terratinents en 1578.-

	<u>Extensió (hes.)</u>
Ramon Desclapés.....	979
Pere Ramon Zaforteza..	447
Francesc Pont de Roqueta...	418
Antoni Puidorfila.....	277

Total... 2.121

4.2.3. El segle XVII.-

Del segle XVII, gràcies al coneixement de la toponímia de les grans finques, que persisteix en l'actualitat amb lleugeres variacions, i a què l'extensió dels propietaris amb menys de deu hectàrees venia especificada, ha estat possible confeccionar el quadre complet de l'estructura de la propietat rústica (Vid. taula 31).

Com podem observar en la taula 31 els qui dominen en extensió són els propietaris de més de 300 hectàrees que posseeixen un 73,43% del total de la superfície essent tan sols quatre en quant a nombre, el 1,62%.

Els propietaris de menys de 10 hectàrees són en total 235 que representen un 95,96% de nombre total i extenen les seves finques sobre el 8,15% de la superfície municipal. Dels 235 propietaris de menys de 10 hectàrees, 157 (el 64,09% en nombre i 2,91 % en extensió) ho són de menys d'una hectàrea. Tot això contrasta amb els propietaris de més de 20 hectàrees, 10 del total de 245 (el 4,04% en nombre i el 91,85% en extensió).

En el segle XVII quatre grans propietaris segueixen tenint en les seves mans més del 70% de la superfície total. Es tracta de Domingo Belloto que posseïa Montblanc, Francesc Desbrull, Ramon Burgues Zaforteza (24) i Joanot Desclapés (Vid. taula 31).

Entre el segle XVI i XVII només hi hem trobat una dada referent al augment de propietats (25) ja que els segles XVI, XVII i XVIII se defineixen pel seu inmovilisme en les transaccions en propietats rústiques.

Resum de la propietat en 1694 (%)

<u>Tipus (Hes.)</u>	<u>Propietaris</u>	<u>Extensió</u>
menys 5	93,88	7,17
5-100	3,28	6,75
100-500	2,44	53,64
500-1000	0,40	32,44
	<u>100,00</u>	<u>100,00</u>

Les conclusions més importants en el municipi estudiat pel segle XVII són:

- L'immobilisme en les transaccions de propietat efectuades.
- Predomini dels propietaris de menys de cinc hectàrees en nombre i dels de 100 a 500 hectàrees en extensió, 53,64%.
- Absentisme per part dels propietaris de més de 100 hectàrees.
- Una gran propietat, que persisteix actualment, amb 32,44% de la superfície total del municipi.

(Vid. gràfic nº 13)

4.2.4. El segle XVIII.-

Aquest segle se caracteritza per la permanència i l'immobilisme de la gran propietat descrita en els segles XVI i XVII.

En el segle XVIII (Vid. taula 13) sis propietaris (26) tenien 2.458 hectàrees, el 86% de la superfície total del municipi; tots ells amb extensions superiors a 100 hectàrees.

Respecte als petits propietaris pot servir com a model la taula 31 ja que ha canviat molt poc la propietat de finals del segle XVII i del segle XVIII.

En aquest segle com en els anteriors, hi ha un predomini dels propietaris de menys de deu hectàrees en nombre i dels grans propietaris, més de cent hectàrees, en extensió. A la segona meitat del segle XIX, amb la parcel·lació de les grans finques, el nombre dels petits propietaris encara se va incrementar més.

Els grans propietaris del segle XVIII

	<u>Extensió (hectàrees)</u>
Hereus de Domingo Belloto	979
Francesc Desbrull	461
Francesc Desclapés	329
Comte de Peralada i Formiguera	447
Gaspar Puigdorfila	139
Hereus de Baptista Carles Desbachs	104

Total 2.460

4.2.5. El segle XIX (primera meitat).-

Fins a 1843 en què se produeix la primera fragmentació d'una gran possessió, l'estructura de la propietat no ha canviat de la que hem examinat en capítols anteriors.

La propietat entre 1800 i 1843 té un signe clar d'estabilitat i és una simple continuació de la del segle XVIII i anteriors.

Per a l'estudi de la propietat en aquest període s'ha utilitzat el "Apeo de Garay" de 1818 (27) que proporciona una extensió molt inferior a la real (Vid. taula 34) doncs no compta les superfícies improductives (?).

Entre 1800 i 1843 no hem trobat cap dada de fragmentació de finques. Per tant aquests 43 anys representen una etapa d'estabilitat en quant a l'estructura de la propietat. En 1818 (Vid. taula 34) hi havia sis propietaris amb extensions superiors a 100 hectàrees i la superfície total de les terres d'aquests propietaris era de 2.458 hectàrees, és a dir, un 86 % del total del municipi. Es tracta dels hereus dels grans terratinents dels segles anteriors. Un exemple clar és el del Conte de Santa Maria de Formiguera, hereu d'aquell Ramon Zaforteza del qual ja ens parlà Quadrado.

Podem dir que a la primera meitat del segle XIX (1800-1843) tenim un predomini dels propietaris de menys de deu hectàrees en nombre i dels de més de 100 hectàrees en extensió; sis propietaris controlaven un 86% de la superfície total del municipi.

4.2.6. Conclusió sobre l'evolució de la propietat del segle XVI a 1843.-

La propietat del segle XVI a 1843 se caracteritza per la seva inmovilitat malgrat algunes transaccions, que tenen lloc en el segle XVII i que no modifiquen en res la persistència de la gran propietat. Per això (Vid. taules 30-34).

Una segona característica és l'absentisme dels grans propietaris, residents a Ciutat.

En tercer lloc tenim el predomini de sis gran propietaris que controlen 2.458 hectàrees, un 86 % de la superfície total del municipi.

Finalment veïm un clar predomini dels propietaris de menys de 10 hectàrees, que representen el 95,96% del total amb terres a Maria de la Salut.

4.3. La quebra de la gran propietat.--

Com ha quedat exposat abans, des del segle XVI a la primera meitat del segle XIX (1843) hi ha hagut un immobilitisme i una persistència de la gran propietat amb sis grans propietaris absentistes que retenien en les seves mans un 86 % de la superfície total del municipi. A partir de 1843 i fins a 1920 tindrà lloc la parcel·lació de les grans finques amb l'única excepció de la propietat de Montblanc, que encara persisteix.

En aquest capítol se pretén fer un anàlisi del procés que s'ha seguit per arribar al minifundi actual.

També s'exposarà amb alguns exemples pràctics la forma com se feien els establits.

Darrerament s'estudiarà la parcel·lació de la propietat.

4.3.1. Fonts.--

Les fonts utilitzades per aquest apartat han estat les dades dels arxius particulars (29) referents als establits de Deulosal, Es Pujolet, Roqueta, Es Rafal de Son Bacs, etc.

Una segona font, sense cap dubte la més important i fonamental, és el "Amillaramiento" de 1863, conservat a l'Ajuntament de Maria de la Salut.

La relació de les deu majors propietats, establida per l'Arxi-

duc Lluís Salvador entre 1870 i 1880 (29 b), és una altra font important

En darrer lloc, pels primers anys del segle XX hem utilitzat les fitxes de propietats de l'Ajuntament.

4.3.2. Forma d'establir les finques.-

A partir de 1843 se donen en el municipi els primers establiments. A la parcel.lació d'una possessió se li diu establir i establiments la porció parcel.lada. És gràcies a aquest sistema ^{que} molts de llaumadors han tengut accés a la propietat rústica.

Normalment se solia establir a cens. Podia ocórrer que el propietari d'una finca gran se ves obligat per trobar-se en mala situació econòmica o per haver d'entregar la "llegítima" als seus germans, a vendre una part o el tot de la finca. Aleshores apol.lava al sistema de venda a cens cobrant una entrada al contat i la resta del valor adjudicat a la parcel.la s'hipoteca i se paga un cens anual anomenat censal que pot ésser redimit capitalizant-lo al 2 (30) i al 3 %, poguent arribar fins al 4 i 5 % (Vid. apèndix de l'establir des Pujolet nº57). El comprador té l'obligació de millorar la parcel.la comprada i si no pot pagar el cens, malgrat les millores realitzades, té el deure de tornar la finca al propietari que li va vendre (retinent) (31). Quan l'amo transfereix el domini útil i se reserva el senyoriu directe, el cens és alodial o enfitèutic. En quant al cens reservatiu el tenim quan l'amo útil aliena reservant-se un cànon anual i igualment quan excuten idèntic contracte el posseïdor del ple domini sense reservar-se el domini directe (32). El cànon podia pagar-se en fruits o en metàllic, essent els censos portats, és a dir, pagats en el domicili del consalidat.

En alguns casos se ven a cens sense entrada, servint com a tal el primer termini del censal pagat (33).

Per tenir una idea de totes les condicions del establir del Nou que va tenir lloc (Vid. apèndix nº 58) entre 1895-1896. A la

primera condició, sense cap dubte la més important, és diu que "les finques es venen lliures d'alodi, censos i de tota altra càrrega". A la quarta es diu que "l'import del preu contractat s'efectuarà, lliure d'interessos en tres terminis (pagues)".

De les condicions per a la venda de Roqueta (Vid. apendix 59 i 60) destaquen la primera per la qual "els compradors no pagaran cap quantitat per dret d'alodi en aquest en aquest traspas, però sí en les vendes posteriors que realitzin".

El pla de condicions de l'establiment del Rafal de Son Bacs que va tenir lloc en 1920, la darrera gran finca parcel·lada juntament amb Es Gassons, i del qual guardam copia, és molt interessant. De les dotze condicions posades pel seu propietari el Marquès de Zayas destaquen la tercera i la sisena. Per la primera "el comprador haurà de satisfer el valor convengut en deu terminis iguals, el primer de Novembre de cada any..." Per la segona "no podran els compradors tallar cap arbre dels existents en la porció que adquireixen, sense que hagin pagat la meitat del seu preu total, o bé han de tenir permís per escrit del venedor". (Vid. apendix nº 61).

4.3.3. La fragmentació de la gran propietat entre 1843-1863.-

Encara que no sigui fins a la segona meitat del segle XIX quan tenen lloc els grans establiments, hem trobat dades de la donació de Sa Quintana (34) per a la construcció de cases en 1796 i de Ses Rotes Comunes o de la Mare de Déu (35) en 1813.

Es convenient dir que totes les grans propietats a l'entorn de 1840 perteneixien a la aristocràcia mallorquina amb títol (el Comte d'Espanya i el comte de Santa Maria de Formiguera) o sense títol (els Rossinyol i Zagránada, Villalonga, etc.) (Vid. taula 34). El més important d'aquests propietaris era el Comte d'Espanya amb unes 1000 hcs.

Tots els desapareixeran, exceptuant el Comte d'Espanya (german) que encara posseix Montblanc, a la meitat del segle XIX (com és el

cas del Comte de Santa Maria de Formiguera) o en les darreres dècades d'aquest segle XIX i primers anys del segle XX (és el cas de la família Villalonga).

Han estat diverses les causes que s'han atribuït al fraccionament de la propietat. La més important tal vegada fos abandonar el sistema de l'hereu. L'obligació d'entregar una part de l'herència als germans en el concepte de "llegítima", pot ésser la causa de minvar en la propietat inicial (36).

També, diu Bisson (37), hi ha que senyalar la incapacitat per part d'aquests grans terratinents d'adaptar el seu "tren" de vida a les realitats del món modern: un absentisme que obliga a deixar la gestió de les finques a mans d'intendents no sempre honrats, una existència ociosa a Ciutat que convida a malversió i la ruïna, oblidant els límits de les seves possibilitats econòmiques.

En front d'aquesta aristocràcia terratinent decadent hi havia una forta pressió per part del camperol.

En veritat podem dir que tenia raó George Sand (38) quan va escriure a l'hivern de 1838 a 1839: "Los nobles son ricos en bienes raíces, pero indigentes en cuanto a la renta, y se hallan arruinados gracias a los empréstitos... En veinte años no habrá ya señorío en Mallorca".

Un fet que cal resaltar és que la desanortització de Mendizábal (39) en el nostre municipi no va tenir efectes perquè no existien finques rústiques o urbanes en mans del clero.

Entre 1843 i 1863 va tenir lloc la parcel·lació de 447 hectàrees d'un mateix propietari.

Fragmentació d'una gran propietat en vint anys

<u>Propietats</u>	<u>1843</u> <u>Hes.</u>	<u>Establert a l'any</u>	<u>Nº de finques</u> <u>resultant</u>
Deulosal	87	1843	63
Es Pujolet	62	1843	59
Es Rafal Roig	135	1860-63	102
Es Reboster	47	1860-63	43
Es Pujol	116	1860-63	103
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	447		370

Observant el quadre anterior ens donam compte de la pressa amb que se va dur a terme la parcel.lació d'aquesta gran propietat. En vint anys el seu propietari, el Comte de Santa Maria de Formiguera (40), va passar de 447 a 100 hectàrees. A aquell "cacique" semifeudal que des del segle XVII s'havia titolat Senyor de Maria, a la segona meitat del segle XIX no li quedava res. En 1843 se parcel.la Deulosal i Es Pujolet (Vid. apèndix 57). El nombre de finques resultant és ben expressiu si comparem les sis propietats de 1843 amb les 370 que més o manco hi ha en aquests moments.

La parcel.lació de S'Alqueria Blanca (41) de la qual no tenim dades exactes, degué realitzar-se a l'entorn de 1840.

També entre 1843 i 1863 se parcel.laren Es Rafal Roig, Es Reboster i part des Pujol.

4.3.4. La liquidació de la gran propietat entre 1863-1920.-

Segons l'amillarament de 1863 encara hi havia en el municipi estudiat un clar domini dels propietaris absentistes. Sis grans propietaris (Vid. taules 35 i 36) encara retenien en les seves mans un 68 % de la superfície total del municipi, porcentatge inferior al 86 % (Vid. taula 34) de 1818 però així i tot molt important.

Entre 1863 i 1870-80 (42) (Vid. taules 35, 36 i 37) no disposam de dades de que se realitzàs cap parcel.lació important en el municipi.

Es a partir de la dècada de 1880 i concretament entre 1885 i 1905 quan té lloc la parcel.lació de la gran propietat de Joaquin (Xim) Villalonga de 461 hectàrees.

Parcel.lació d'una gran propietat (1863-1905) (43)

<u>Propietats</u>	<u>1863</u> (<u>Hectàrees</u>)	<u>Establert a</u> <u>l'any</u>	<u>Nº de finques</u> <u>resultant</u>
Sa Torreta	53	1880-1890	35
Son Niell	48	1880-1890	39
Es Rafal Nou	52	1895-1895	42
Son Fogueró	37	1895-1896	29
Roqueta	263	1889-1904	197
Sa Font	8	1889-1904	7
Total	461		349

Entre 1880 i 1890 tenen lloc les parcel.lacions de Sa Torreta, Son Niell, Es Rafal Nou, Son Fogueró, Sa Font i part de Roqueta (44). Entre 1902 i 1905 se parcel.len 65 hectàrees de la possessió de Roqueta (45). En 1891 Enric Sureda era l'amo del domini útil de Roqueta i Jaume Villalonga i Fortuny la tenia en alou i domini directe. Ja en 1905 no quedava res d'aquell gran propietari absentista del segle XIX i anteriors. Totes les seves possessions han estat parcel.lades i a nosaltres només ha arribat una mostra d'aquella gran propietat en un refrany popular:

Sa Font i Son Fogueró
S'Hort d'En Marçal i Roqueta
Son Niell i Sa Torreta
i Son Suau a la dreta (dins el terme de Llubí)
tots són des mateix senyor (46)

Actualment el nombre de propietaris, resultant de les parcel.lacions citades anteriorment, està entre els 350 i els 400. Això suposa una mostra important de la gran parcel.lació convertida en minifundisme.

De 1910 a 1920 tengueren lloc les darreres parcel.lacions. En la dècada de 1910 se va parcel.lar Es Gassons (47) d'una extensió aproximada a les 100 hectàrees. En el decenni 1910-1920 se parcel.laron unes 60 hectàrees de Son Perot en troços d'una i dues quarterades i la par-

cel.la del Rafal de Son Bacs (49) de 101 hectàrees.

4.3.5. Persistència de la gran propietat en l'actualitat.-

L'examen del mapa de propietaris (Vid. mapa nº 15) i el gràfic d'estructura de propietat (Vid. gràfic nº 14) posen en evidència dos fets fonamentals: l'oposició entre la gran i la petita propietat. Tant en el mapa de propietaris com en el gràfic d'estructura de propietat hi veïm una clara mostra de la persistència d'una gran propietat en extensió, un 33 % de la superfície total rústica del municipi. Es tracta de Montblanc, l'única pervivència de la gran propietat existent en els segles anteriors.

4.3.6. El predomini de petits propietaris en 1974.

Actualment si observam el quadre adjunt, els qui dominen tant en nombre com en extensió són els propietaris de menys de cinc hectàrees:

Resum de la propietat (%)

<u>Tipus (Hes.)</u>	<u>Propietaris</u>		<u>Extensió</u>	
	<u>1863</u>	<u>1974</u>	<u>1863</u>	<u>1974</u>
Menys 5	94,93	98,32	18,85	46,39
5-100	4,03	1,65	12,40	21,35
100-500	0,87	-	35,56	-
500-1000	0,17	0,03	33,19	32,26
	<u>100,</u>	<u>100,00</u>	<u>100,00</u>	<u>100,00</u>

El nombre de propietaris de menys de 5 hectàrees és de 1.739, el 98,32 %, del nombre total de 1.789. Les seves propietats s'estenen sobre un 46,39 % de la superfície cadastral. Dels 1.739 mencionats 1.314 (el 83,10 %) ho són de menys de 1 hectàrea, arribant a posseir un 19,99 % de la superfície total.

L'augment de la superfície dels propietaris de menys de 5 hectàrees és conseqüència de la desaparició dels de 100 a 500 hectàrees que en 1863 contaven amb un 35,56% del total de la superfície rural (Vid. gràfic 14)

4.4. La parcel·lació de la propietat en 1863 i 1974.-

Segons l'Amillament de 1863 en el municipi estudiat hi havia 566 propietaris i 1898 parcel·les, la qual cosa equival a 3,35 parcel·les per propietari. Cent anys després, en 1974, el nombre de propietaris era de 1789 i el de parcel·les 3.884, 2,17 parcel·les per propietari.

Observant les taules 42 i 43 hi vèim un lleuger predomini dels propietaris de menys de 4 parcel·les en 1863 i 1974 tant en nombre com en extensió.

Mentre en 1863 només hi havia 245 propietaris d'una parcel·la amb una superfície de 1524 hectàrees, en 1974 hi ha un augment de propietaris (885) i una disminució en la superfície, 555 hectàrees (50).

Per altra part, de 38 propietaris amb més de 10 parcel·les en 1863 se devalla a 20 en 1974.

Convé tenir en compte que un gran nombre de parcel·les petites en mans d'un mateix propietari agrava el minifundi. Vilà Valentí diu que: "El problema del minifundio se agrava frecuentemente con el despilfarro de tiempo y energía que representa la existencia de una fuerte dispersión en las parcelas que corresponden a una misma explotación" (51).

La resta de propietaris (Vid. taules 42 i 43), de 5 a 9 hectàrees té escassa importància en nombre i extensió, exceptuant un propietari del qual 8 parcel·les sumaven 487 hectàrees (52).

4.5. Conclusió.-

Per analitzar l'evolució seguida per la propietat en els segles XVII, XIX i XX hem tengut en compte les taules 31, 38 i 39, de les quals se pot veure un resum en el quadre adjunt i els gràfics (Vid. gràfics n^os. 13 i 14) i els mapes de propietaris referents a 1863 i 1974 (Vid. mapes n^os. 15 i 16).

Les tres taules mencionades mostren com el nombre de propietaris ha passat de 245 per a 1694 a 566 en 1863 tenint en compte que les parcel·lacions no començaren fins a 1843. Les comparacions que fassem entre 1694 i 1863 poden conduir a engany i s'han de prendre quasi sempre els extrems 1843 (no 1694)-1863 més que 1694-1863. L'augment important de propietaris té lloc entre 1863 i 1974. En aquest període hi ha un increment de 1223 propietaris, passant de 566 a 1789. Aquest augment del nombre de propietaris és degut exclusivament als propietaris de menys de 5 hectàrees els quals passen de 230 en 1694 (1843) a 537 i 1739 en els anys 1863 i 1974. Els propietaris de menys de 5 hectàrees en 1694 (1843) ocupaven 217 hectàrees (el 7,17 %) passant a 558 hectàrees (el 6,75 %) en 1863 i a 1395 en 1974 (el 53,64 %). Se comprovarà igualment que la categoria de 5-10 hectàrees que comptava 5 propietaris i 30 hectàrees en 1694 (1843) passa a 10 i 66 hectàrees en 1863, i a 29 i 208 en 1974.

El que hi ha més notable és que aquest augment dels propietaris de menys de 5 hectàrees (petita propietat) s'ha fet a costa de la propietat de 100 a 500 hectàrees, ja que les pèrdues segons el quadre anterior són tan grans entre 1694 (1843) i 1974, que en aquesta darrera data no existeixen els propietaris amb extensions de 100 a 500 hectàrees. Les extensions dels propietaris entre 100 i 500 hectàrees en 1694 (1843) suposaven el 53,64 %, devaluant a 35,56 % en 1863 i desapareguent com a conseqüència dels establits de finals del segle XIX en 1974. Tot això en benefici dels propietaris de menys de 5 hectàrees que ha passat de posseir el 7,17 % de la superfície (1843), al 18,85 % en 1863 i al 46,39 % en 1974. L'augment de la superfície dels propietaris de 5-100 hectàrees també és important, doncs s'ha passat d'un 6,75 % en 1694 (1843), a 12,40 % i 21,35 % en 1863 i 1974. La categoria de 500 a 1000 hectàrees, no ha experimentat cap modificació, de la qual una sola finca, Montblanc, compta en l'actualitat amb la mateixa extensió que tenia en 1694, 1/3 part de la superfície total del municipi.

De tot això es poden treure diverses conseqüències:

- Gran predomini dels propietaris de 100 a 500 hectàrees en extensió entre 1694 i 1863 (un 53,64 % i un 35,56 % de la superfície respectivament).

- Desaparició dels propietaris de 100 a 500 hectàrees en 1974 en benefici de la petita propietat, menys de 5 hectàrees, que representava en 1974 un 46,39 % de la superfície.

-Lleuger augment en la superfície dels propietaris de 10 a 100 hectàrees.

- Manteniment d'una gran propietat, Montblanc, amb 1/3 de la superfície del municipi.

Actualment el contrast, per tant, entre les categories extremes s'ha accentuat molt, essencialment com a conseqüència de la desaparició de les propietats de 100 a 500 hectàrees i la inflació del nombre

de petits propietaris de menys de 5 hectàrees, un 46, 39 % de la superfície, i de la gran propietat de 500 a 1000, un 32, 26 % de la superfície.

Si comparem els tres gràfics d'estructura de propietat rústica (Vid. n^{os} 13 i 14) se dedueix tot el que acabem d'apuntar anteriorment: un nombre major de propietaris de menys de 5 hectàrees i més en concret dels de 1 hectàrea, una desaparició de les propietats de 100 a 500 hectàrees i la persistència d'una gran propietat.

Per altra part, en la comparació dels dos mapes de propietaris de 1863 i 1974 (Vid. mapes 15 i 16) se veu clarament: un augment de l'espai ocupat pels propietaris de menys de 1 hectàrea, en 1974; la desaparició del traçat referent a les grans propietats de 100 a 500 hectàrees i la persistència de la gran propietat de Montblanc (Vid. taules 31, 38 i 41).

N O T E S

=====

- (1) Del Llibre del Repertiment de Mallorca se conserven alguns còdexs:
- Còdex català nº 18, A.H.M.
 - Còdexs llatins: A.H.M., nº 19, Arxiu Capitular de Mallorca i Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona.
 - Hi ha també un Còdex mixt llatí-aràbig, el més complet de Mallorca i el de més interès per nosaltres.
- (2) BUSQUETS MULET, J.: El Códice latinoarábigo del Repartimiento de Mallorca. (parte latina). Separata S.A.L. Palma de Mallorca, 1953.
- (3) Ibidem, pág. 24. 1 yugada (jovada) = 16 quarterades (1 quarterada = 7.103 m²).
- (4) ROTGER, Mateo: Nuestra Señora de la Salud del pueblo de María. Imp. Amengual y Muntaner, Palma, 1898, pág. 13
- (5) Actualment Montblanc.
- (6) BUSQUETS MULET, J.: Op. cit., pág. 33
- (7) A.H.M., M-5, fol. 84.
- (8) Arxiu Desbrull.
- (9) Ibidem.
- (10) Ibidem.
- (11) Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana, 1962, T. XXXI, pág. 40
- (12) Ibidem, pág. 41.
- (13) FRANCISCO FONT vendió a Pedro Albertí la porción que poseía sobre el predio Montblanch, llamado antes Benialaçam, y rafals contiguos, en alodio del mencionado Font, el cual poseía por compra hecha a García Aragonés por 176 libras, y prestaba 15 cuarteras censo de trigo a los herederos de Berenguer de San Juan y 30 cuarteras censo de trigo a Geraldá viuda de Guberto Roig... Otra porción del predio Montblanch fue tomada en enfiteusis por Guillermo Monjo.
- Limitaba con el Rafal Deulosals (sic), con las alquerías llamadas Columbars (sic), Ero, Campfuylos, con el Rafal Fontanes (sic) y con la alquería llamada Eriayn (sic). (A.H.M., D-5, fol. 82-83).
- (14) Pedro Font hizo donación de Montblanch a su hijo Pedro, alodio del Conde de Ampurias, y de otra alquería llamada Sa Coma des Pilars (sic), contigua a Montblanch y de otros bienes en 1472 (Genealogía Font de Roqueta. Biblioteca March).
- (15) Francisco Font había cedido en enfiteusis el rafal Deulosal en alodio propio a Bernardo Cerdá bajo censo de 20 cuarteras de trigo. En 1349 Bernardo Cerdá devuelve dicho rafal al mencionado Font

quien lo cede nuevamente en enfiteusis a Berenguer Rubert, doncel, bajo el mismo censo más cinco sueldos de entrada; facultando a este último para poder redimir dichas 20 cuarteras de trigo pasados seis años mediante el pago de seis libras.

Lindaba el Rafal Deulosal con las alquerías de Nepta y Colombaro (Son Colomar). A.H.M., fol. 142-143).

(16) QUADRADO, José M^a.: Forenses y ciudadanos (Historia de las disensiones civiles de Mallorca en el siglo XV). Imp. José Tous. Palma, 1939. (Vid. Santa Margarita, pág. 212-213).

(17) RAMON ZAFORTEZA, Doncel: La alquería Reboster de Calafat, el Fajol, el Rafal Roig, la mitad de Deulosal y otras del término de Santa Margarita.

FRANCISCO FONT, ciudadano: La Roqueta de Barceló; la Torre de Pedro Gil; la posesión del "Capellá"; la de Pastor, parte de la de Calvo, y rafal de Francisco Gil.

PEDRO FONT, ciudadano: predio Montblanch de Arnaldo Albertí; Camp d'En Piol (hoy parte de Montblanch) y otros dentro del término de Santa Margarita.

PEDRO OLON DE PUIGDORFIL, doncel: predio Els Gassons y otras de las fincas.

Al forense SERRA pasó LA BISBAL, propia del ciudadano Berard.

(QUADRADO, José M^a.: Op. cit. pág. 212-213).

(18) QUADRADO, José M^a.: op. cit., pág. 25.

(19) ENSERAT PUJOL, Juan Bta.: Historia de la Baronía de los Señores y obispos de Barcelona en Mallorca. Vol. I. Tipografía Provincial, Palma, 1919.

"A mediados del siglo XIV por faltar a los Insula sucesión masculina, heredaron los Zaforteza (sic) su hacienda, títulos y prerrogativas..." (pág. 564).

(20) B.S.A.L., 1962, T. XXXI, pág. 41.

(21) D-1255. A.H.M. Año 1694.

(21 b.) JUAN VIDAL, José: Una aproximación al estudio de las Germanías en Mallorca. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1973, nº 681.

(22) Es tracta dels descendents d'aquells ciutadans terratinents de la centuria anterior, que posseïen més de 250 hes. cada un d'ells.

(23) BISSON, Jean: Origen y descendencia de la gran propiedad en Mallorca. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1969, nº 665, pág. 166.

(24) El 26 de juliol de 1632 el rei Felip IV va concedir a Pere Ramon Zaforteza i Villalonga el títol de Comte de Sta. Maria de Formiguera.

- (25) En 1618 Francesc Font de Roqueta i Zaforteza va comprar el predi Son Fogueró i l'any 1629 va adquirir veint 12 quarterades més.
- (26) Es tracta dels hereus dels propietaris del segle XVII i anteriors.
- (27) Martín Garay va estar al capdavant de la Secretaria d'Hisenda durant el reinat d'En Ferrán VII.
- (28) CUADRADO, José M^a.: op. cit. pág. 212.
- (29) Es tracta dels arxius particulars d'En Gaspar Perelló, Joan Pastor (Cotó) i Sebastià Carbonell (Nepto), de Maria de la Salut.
- (29 b.) HABSBURG LORENA, Ludwig-Salvator: Mallorca agrícola, primera part, pàgs. 35-36.
- (30) Cas del establiment des Pujolet de 1843.
- (31) HABSBURG-LORENA, Ludwig-Salvator: op. cit. pág. 23.
- (32) PASCUAL GONZALEZ, Bartolomé: Derecho civil de Mallorca. pág. 404.
- (33) HABSBURG-LORENA, Ludwig-Salvator: op. cit., pág. 23.
- (34) En doce de diciembre de 1796 D. Vicente Zaforteza y Morro, antes Ferrer de San Jordi, conde de Santa María de Formiguera, por escritura otorgada ante D. Jaime Simó, notario, cedió una pieza de tierra llamada Sa Quintana a favor de Miguel Gual y Juan Morelló como a Diputados del Lugar de Maria para el efecto de poder fabricar casas, en cuyo establecimiento se reserva dicho señor Vicente un censo alodial de cuatro gallinas (Arxiu de Gaspar Perelló)
- (35) Fueron propias del Ayuntamiento. Dadas en enfiteusis en 1813. (Arxiu de Gaspar Perelló).
- (36) Es el cas de les propietats de Joaquin (Xim) Villalonga, Pedro Rossinyol i Zagránada i el Comte de Santa M^a. de Formiguera.
- (37) BISSON, Jean: Op. cit., pág. 169.
- (38) GEORGE SAND: Un invierno en Mallorca. Imp. Tous. Palma, 1932. pàgs. 157-158.
- (39) FERRAGUT, Juan: La desamortización de Mendizábal en Mallorca (1836-1846). Separata del B.C.O.C.I.N. de Palma. 1974, nº 684-685, pàgs. 125-179.
- (40) Hasta 1843 fue dueño directo de los predios: Rafal Roig, Es Pujol, Pujolet, Deulosal, Es Reboster; y señor de la Caballería de Maria que comprendía Son Puig, Son Mas, Carrera Plana, etc. (Arxiu de Gaspar Perelló).
- (41) Tenia una extensió de 128 hectàrees de les que 53 eren propietat de Pere Rossinyol i Zagránada i 75 Hes. de Gaspar Puidorfila.
- (42) Dades tretes de l'obra de l'Arxiduc, Mallorca agrícola, pàgs. 35-56.
- (43) Es tracta de la gran propietat que la família Villalonga havia heretat des de el segle XV.

- (44) Una porció de 43 hectàrees situades entre Son Niell i la carretera que du de Maria a Sineu.
- (45) En 1902, Bartolomé Jordá Mas, presbítero, y Gaspar Perelló Nadal, secretario, compraron a Bernardino Solivellas Arbona, de Sant Joan, 92 quarterades por 45.625 ptas., teniendo que repartírselas ambos a partes iguales. El primero se quedó con la casa y 20 quarterades, el segundo con 32, y las 40 restantes se parcelaron vendiéndose en particulares. (Arxiu de Gaspar Perelló).
- (46) 461 hectàrees.
- (47) El seu propietari tenia a més Son Perot i Son Gil.
- (48) Es tractava de les millors terres.
- (49) El seu propietari era el marquès de Zayas.
- (50) Això és degut a que Montblanc a 1863 es comptava com a una sola parcel·la, mentre que a 1974 es comptava com a dues.
- (51) VILA VALENTI, Juan; CAPEL, Horacio: Campo y ciudad en la Geografía Española. Col. R.T.V. nº 71. Biblioteca Básica Salvat. Ed. Salvat. Barcelona, 1970, pàg. 81.
- (52) Totes aquestes parcel·les estaven juntes excepte algunes que se trobaven separades per la carretera.

5. LES EXPLOTACIONES AGRARIAS.-

=====

5.1. Definició.-

El I Cens Agrari d'Espanya de 1962 defineix l'explotació agrària amb terres "a cualquier extensión de terreno en una o varias parcelas, aunque no sean contiguas, pero que en conjunto forman parte de la misma unidad técnico-económica de la que se obtienen producciones agrícolas, forestales, ganaderas o mixtas, bajo la dirección de un empresario", i consideram com a tal "toda persona natural o jurídica, que actuando a estos fines con libertad y autonomía, asume todo o parte del riesgo de una explotación agraria, dirigiéndola por sí o mediante otra persona"(1).

5.2. Nombre i dimensió de les explotacions en el municipi.-

El Primer Cens Agrari d'Espanya, publicat el 1964, i referit a l'any 1962, és l'única font d'informació que se pot manejar en aquest respecte, ja que en el de 1972 no consten les extensions (2).

En el municipi estudiat, segons el cens abans citat, existeixen 525 explotacions agràries amb terres. Cal senyalar que la dimensió mitjana d'aquestes explotacions és de 5,68 hectàrees, inferior a les 11,4 hectàrees de l'arxipèlag balear i encara molt més a les 15,6 corresponent al conjunt nacional (3). Això pot explicar-se per dues causes principalment: el predomini de les terres llaurades sobre les no llaurades i una explotació amb més de 500 hectàrees.

A Maria de la Salut el nombre d'explotacions amb superfície entre 1 i 5 hectàrees (41,9 % del total d'explotacions amb terres) constitueixen l'estrat més freqüent, seguit del que agrupa a les menys d'una hectàrea (34,7%) i de 5 a 50 hectàrees (23%). (Vid. taula 47).

5.3. Estructura de les explotacions.-

Estructura de les explotacions (%)

Tipus (Hes.)	M ^a de la Salut		Mallorca	
	Nº (%)	Hes. (%)	Nº (%)	Hes. (%)
Petita (- 5)	76,60	22,70	69,90	11,20
Mitja (5-100)	23,00	40,90	28,40	39,60
Gran (+ 100)	0,40	36,40	1,70	49,20
Total	100,00	100,00	100,00	100,00

Si observam el quadre anterior podem veure l'enorme contrast entre l'elevat nombre d'explotacions petites (menys de 5 hectàrees), un 76,60% en nombre i un 22,70% en extensió, i les grans explotacions (més de 100 hectàrees), que encara que siguin menys en nombre, 0,40%, s'extenen sobre una major quantitat de superfície, un 36,40%.

En quant a les explotacions de tipus mitjà (de 5 a 100 hectàrees) són de gran importància doncs representen un 23% en nombre i un 40,9 % en extensió, molt similar al total insular 28,4% i 39,6% respectivament (Vid. gràfic. 23).

5.4. La parcel·lació de les explotacions.-

Segons el Primer Cens Agrari d'Espanya en 1962, a Maria de la Salut existeixen 3.573 parcel·les de les quals 3.290, un 92,07 %, són inferiors a una hectàrea; i només 39, és a dir, el 1,09 %, superen les cinc hectàrees.

Parcel·lació de les explotacions agràries

	<u>Nº Explot.</u>	<u>Nº Parcel·les</u>	<u>Parcel./Explot.</u>
Maria de la Salut	525	3573	6,80
Illa de Mallorca	32406	124802	3,85

A cada explotació li correspon 6,8 parcel·les per terme mig, xifra que se troba entre les 3,8 parcel·les de les Illes Balears i la mitja nacional que és de 13 (4). Aquesta parcel·lació, que ni tan sols arriba a la mitja nacional, fa difícil la racionalització del sector agrari, ja que s'oposa a la mecanització. Quant menor és la fragmentació de l'explotació i més concentrades estan les terres, menors són les pèrdues de temps i energia.

En quant a l'extensió mitja de les parcel·les trobam que mentre el total de Mallorca té 2,7 hectàrees per parcel·la, Maria de la Salut no arriba a una hectàrea per parcel·la (0,8). Per el total nacional l'extensió és de 1,7 hectàrees per parcel·la. (Vid. taula nº 49).

5.5. El règim de tenència de la terra.-

Convé abans de passar a analitzar els tipus de tenència de la terra, tractar de donar una definició de cada un d'ells.

Segons el Primer Cens Agràri d'Espanya de 1962 podem considerar quatre tipus de tenència de la terra:

- La propietat: el propietari cultiva directament la terra, essent al mateix temps empresari.
- L'arrendament: Les terres són cultivades per un empresari (arrendatari) que entrega al propietari (arrendador) un cànon prefixat anualment, ja sia en metàl·lic, en espècie o en una combinació de ambdues.
- Les amitges: segons aquest sistema, tant el conrador com el propietari exerceixen l'activitat empresarial. El propietari rep un percentatge sobre les cuites i paga una part de les despeses de l'explotació que pot esser variable.
- Altres règims de tenència: aquí hi caben tots els sistemes no compresos en els apartats anteriors, censos i fors, fideïcomisos, terres en litigi i en precari, etc.

Tant en el municipi estudiat com a l'Illa de Mallorca el règim de propietat és el més freqüent amb un 72,67% i un 53,19% respectivament. Aquest tipus d'explotacions és corrent entre els propietaris petits i mitjans. Se tracta, per tant, d'explotacions familiars.

Distribució de la superfície segons el règim de tenència (%)

	<u>Propietat</u>	<u>Arrendament</u>	<u>Amitges</u>	<u>Altres</u>
Maria de la Salut	72,67	2,75	23,48	1,10
Illa de Mallorca	53,19	12,36	31,68	2,77

El règim d'amitges és el segon en importància amb un 23,48% per a Maria de la Salut i un 31,00% per a l'illa de Mallorca.

La diferència fonamental amb el arrendament estriba en què el capital de l'explotació perteneix a l'amitger, encara que això és més bé teòric. El conveni d'amitges més freqüent és el de la prestació del treball per part de l'amitger i la participació, generalment per parts iguals, en llavors i abonament. Les proporcions canvien en ormeijos i collites.

Les amitges més freqüents en el terme estudiat se troben en les terres de secà malgrat que hi ha un cas concret i bastant important que és el de reguiu de Montblanc. En una extensió de més de 80 hectàrees de reguiu sense arbres hi trobam de tres a cinc amitgers. En aquest cas concret, el propietari, ademés de la terre, concedeix a l'amitger gratuïtament l'aigua i les instal·lacions per regar amb aspersió; ambdós se reparteixen les despeses de abonament, llavors i collites. L'amitger només té el deure de participar a base de jornals i maquinària, si en té, i si no se serveix de la que hi ha a la finca.

En quant a l'arrendament cal dir que tant per el municipi estudiat com per el total de l'Illa la importància no deixa d'esser escassa, un 2,75% i un 12,36% respectivament.

N O T A S

=====

- (1) PRIMER CENSO AGRARIO DE ESPAÑA. Año 1962. Baleares.
Publicado por el I.N.E. en colaboración
con el Ministerio de Agricultura y la
Organización Sindical.
Fascículo nº 7. Madrid, 1964. Pág. VIII.
- (2) CENSO AGRARIO DE ESPAÑA. Año 1972. Baleares. I.N.E. 1973
- (3) Situación actual y perspectivas de desarrollo de Baleares.
T. II. Confederación Española de Cajas de Ahorro. Madrid, 1974.
pág. 25.
- (4) Ibidem; pág. 28.

6. LA UTILITZACIO DEL SOL.-

6.1. La utilització del sòl: la terra cultivada.-

Amb condicions físiques favorables, principalment la bona qualitat dels sols i el relleu poc accidentat, és lògic que la proporció que representa la terra cultivada en el municipi estudiat sigui superior a la del total de l'Illa de Mallorca, com es pot veure en el següent quadre:

Evolució i importància de la superfície cultivada

	<u>1860</u>		<u>1960</u>	
	<u>Extensió</u> (Hes.as.cs.)	<u>%</u>	<u>Extensió</u> (Hes.as.cs.)	<u>%</u>
Maria de la Salut	1.984-26-00	67,30	2.232-62-32	73,68
I.Mallorca	196.716-50-00	54,37	209.862-27-29	58,27

D'aquí se desprèn que la importància de la terra cultivada ha augmentat en aquests cent darrers anys, tant en el municipi estudiat com en el total de Mallorca, en xifres absolutes i relatives. Cal destacar que l'augment experimentat a Maria (12,5%) és superior al de Mallorca (6,6%).

En el nostre municipi veim, que malgrat la terra cultivada ja ocupava en 1860 més de dues terceres parts del territori, en 1960 s'havia incrementat en un 12,25% arribant quasi a les tres quartes parts, proporció difícil de sobrepassar, per això pot afirmar-se que totes les terres cultivables estan posades en cultiu.

6.2. Els tipus de cultiu.-

La escassetesa de recursos hídrics, tant pel baix volum de precipitació i la seva estacionalitat, com per la pobresa de la capa freàtica, determinen el predomini dels cultius de secà, quedant reduït el reguiu a modestes explotacions familiars orientades principalment a l'auto-consum. L'evolució, quantia i pes relatiu dels dos tipus de cultiu se poden veure en el següent quadre.

Extensió reguiu i secà

	<u>Reguiu</u>		<u>Secà</u>	
	<u>Total (Hes.)</u>	<u>% Ext. Cult.</u>	<u>Total (Hes.)</u>	<u>% Ext. Cult.</u>
1860	3-37-00	0,17	1.980-89-00	99,83
1960	13-60-11	0,61	2.219-02-22	99,39

6.2.1. El reguiu: Productes d'auto-consum i arbres fruitals.-

Tant en 1860 com en 1960 la superfície regada era insignificant, tractan-se de simples horts d'autoconsum familiar adjacents a les explotacions agràries.

Entre 1860 i 1960 el reguiu passa de 3 a 13 hectàrees, creixement modest que no suposa canvis en la funció d'auto-proveïdora. Velles sínies i recents instal·lacions de motobomba extreïen del subsòl l'aigua necessària per a cultius d'hort i fruiters. A partir de 1960 és quan se realitza el primer sondeig a Montblanc, al qual seguirien d'altres com el de Ca'n Burguet Davant S'Arraval. Fruit d'aquestes prospeccions l'increment del reguiu ha estat notable en els darrers anys.

Dins del reguiu se poden distinguir tres classes de parcel·les o explotacions:

- 1- Els petits trasts d'autoconsum familiar (per exemple els petits horts familiars surgits recentment com a conseqüència de l'aigua de Ca'n Burguet en la zona coneguda pel nom de Davant S'Arraval), d'una extensió aproximada a 2.000 mts.
- 2- L'Hort destinat a l'explotació de verdures i que té per finalitat la venda en els mercats de l'Illa o la producció de plantes forratgeres per consum del bestiar.
- 3- La gran diversitat de Montblanc que mereix un tractament especial.

La finca de Montblanc, quan parlam de reguiu a Maria de la Salut mereix una distinció apart. Abans de 1960 apenes disposava d'aigua suficient per proveir el bestiar, contant en l'actualitat amb sis pros-

peccions, quatre de les quals, totalment equipades, són capaços d'extreure una mitja de 80.000 litres per hora. Actualment reguen, en la mencionada finca, unes 200 hectàrees (1) de les que 80 estan cubertes de pomeres, en la zona coneguda amb el nom del Camp d'En Fiol. La resta, 120 hectàrees, que comprèn S'Era d'En Llobera, Na Monja, etc. sol estar en règim d'amtges cultivant-se: carabaces, melons, pebres, patates, blat de l'India, favó... així com tota classe de verdures.

6.2.2. Els cultius de secà.-

Com hem dit anteriorment la fretura de pluges i de recursos expliquen el predomini dels cultius de secà en un 99,39 %.

La distribució dels cultius de secà en 1860 i en l'actualitat és la següent:

	1860		1960	
	(Hes.)	% T.C.	(Hes.)	% T.C.
Cereals i llegums	1.747	88,21	1.233	55,20
Ametller	-	-	573	25,66
Figuera	147	7,30	355	15,96
Vinya	71	3,55	35	1,57
Altres	15	0,77	23	1,00
	<u>1.980</u>	<u>99,83</u>	<u>2.219</u>	<u>99,39</u>

D'aquí se dedueix una profunda transformació de la tipologia dels cultius en els darrers cent anys. Aquesta transformació ve caracteritzada per la introducció i expansió del cultiu de l'ametller i altres fruiters, com la figuera que s'introdueixen en els camps de cereals amb els quals conviuen, encara que els resten espai i això se manifesta en la disminució de la superfície de cereals.

6.2.2.1. Els cereals.-

Tant en 1860 com en 1960 hi ha un predomini dels cereals dintre de les terres cultivades de secà, encara que la seva extensió ha disminuït en xifres absolutes i relatives, passant de 1.747 hectàrees a 1.233 que representen respectivament el 88,21% de la terra cultivada en 1860 i el 55,20% de la de 1960.

La disminució del cultiu dels cereals se deu a l'expansió dels fruiters de secà, ametller i figuera, com a conseqüència de la ruptura

de l'autarquia insular en el moment que s'ha asseguren les comunicacions en la Península.

Des de fa una sèrie d'anys veim en el municipi un doble fet: o una desaparició dels cereals en els sols més pobres on creix l'ametller degut a les dificultats de penetració que troben les modernes recollectores, essent substituït per les pastures; o per altra banda s'han arrancat els arbres existents en les millors terres cerealícoles per diversos motius: major facilitat en els treballs mecànics on se donen els més alts rendiments.

Cal tenir en compte que el municipi que estam estudiant és un dels de major porcentatge d'extensió dedicada al cultiu de cereals de tota l'Illa, la qual cosa s'explica per la qualitat dels sols que donen rendiments excepcionalment alts en relació al reste de l'Illa.

L'evolució de la superfície dedicada a cereals i llegums, en aquests darrers anys té especial importància. Vegem el següent quadre (Vid. taula 56).

Evolució dels cultius cerealistes

Cultius	Extensió (hes.)			
	1955	1960	1965	1970
CEREALES GRA:				
Blat	580	520	520	460
Ordi	355	405	565	550
Civada	230	321	552	560
LLEGUMS:				
Faves	170	206	380	365
Pèsols	20	10	10	10
Ciurons	75	100	22	22
Guaret i altres	670	538	51	133
Total	2100	2100	2100	2100

En 1960 els cereals ocupaven un 55,20% del total de la superfície cultivada. La seva extensió mitja en xifres absolutes és de 2.100 hectàrees. En aquest nombre total incluïm també els llegums i les pastures (baixos dels arbres).

Segons les dades que tenim, entre 1955 i 1970 s'ha passat d'una superfície de 580 hectàrees de blat a 460. A aquest cultiu se destinen les millors terres: Son Perot, S'Alqueria Blanca, Sa Font, Sa To-

rreta, Es Rafal, Es Pla de Deulosal, Son Roig, etc. (Vid. mapes 10, 24 i 25).

En quant a la civada podem dir que se tracta del cereal més econòmic i sufragat passant de 230 hectàrees en 1955 a 560 en 1970. L'augment, per tant, ha estat considerable (Vid. taula 56).

En darrer lloc direm que l'ordi és juntament amb la civada el cereal de major extensió en l'actualitat ja que de 355 hectàrees en 1955, un 16,90 % sobre el total de la superfície dedicada a cereals i llegums hem arribat a 550 hectàrees, un 26, 19% en 1970 (Vid. taula 56).

D'aquí se dedueix:

- 1- Disminució de la superfície de blat que se va reduint a les millors terres, com a conseqüència de la política de preus.
- 2- Augment de l'ordi i civada per alimentació de bestiar, a través de l'elaboració de pinsos composts.
- 3- Augment dels llegums destinant-se la producció al mateix fi.
- 4- Espectacular disminució dels guarets com a conseqüència d'una intensificació del cultiu mitjançant el consum creixent de abonaments químics.

Tot això és conseqüència d'una orientació ramadera de la producció agrícola.

6.2.2.2. L'arboricultura.-

Entre 1860 i 1960 hi ha un increment notable dels arbres de secà, passant de 234 hectàrees en 1860 a 986 hectàrees en 1960, xifres que representen respectivament el 11,62% i el 44,19% del total cultivat per ambdues dates.

L'augment més significatiu és el de l'ametller que passa de 0 a 573 hectàrees (25% de la superfície cultivada), al qual segueix la figuera que de 147 hectàrees en 1860 passa a 355 en 1960.

Ocupació dels arbres de secà

	1860		1960	
	Nº (Hes.)	%	Nº (Hes.)	%
Ametller	-	-	573	25,66
Figuera	147	7,30	355	15,96
Vinya	72	3,55	35	1,57
Altres	15	0,77	23	1,00
Total	234	11,62	986	44,19

% sobre el total cultivat: 11,62 (Any 1860); 44,19 (Any 1960).

6.2.2.3. L'Ametller.-

El cultiu de l'ametller ocupava en 1960 en el municipi estudiat 355 hectàrees, un 25,66% sobre el total de la superfície cultivada (Vid. taules 53 i 54, i gràfic 23).

Si tenim en compte que està associat al cereal, podem dir que és el principal element del paisatge del municipi. La seva introducció a Maria és recent; la plantació més antiga data de 1879 en el lloc denominat Es Reboster (2). Tal vegada poguessin existir plantacions d'escassa importància amb anterioritat en aquesta data, però no han pogut ésser comprovades. De totes maneres poden donar-se com a dates segures de la seva introducció les dues darreres dècades del segle XIX.

En el municipi estudiat l'ametller és un cultiu molt poc rentable, perquè el seu cultiu està associat al del cereal i a causa també de les gelades i de què el cuiden poc (falta de fumigacions, llaurades, etc.) oscil.lant sobre els 0,03 i els 0.05 quintàs mètrics/peu.

Ocupa les terres d'inferior qualitat: Roqueta, Es Puig des Rafal, Es Fujolet, Davant S'Arraval, Es Fujol, Rafal Roig, Es Reboster, Deulosal, etc. El cultiu se caracteritza, com en el reste de Mallorca, per la varietat d'esècies que constitueixen un "handicap" en la seva comercialització.

Les espècies més freqüents en el nostre municipi i els seus rendiments en pes d'ametlló sobre el pes d'ametlla són els següents:

Quadre de varietats i rendiments

<u>Varietat</u>	<u>Rendiment (%)</u>
Canal, de la	27,4
Pons	26,4
Pou	27,5-29
Pou Negra	25,2
Progrés	42-31
Lluqués	28
Ramis	25

Altres espècies importants a Maria són: Salero, Vinagrillo, Vivot, Menut, etc.

6.2.2.4. La Figuera.-

Mentre l'ametller ocupa les terres primes, la figuera se localitza en els sols grassos de Son Perot, S'Alqueria Blanca, Son Roig, Sa Font, Son Niell, Rafal Nou, Es Pla de Deulosal, etc.

En 1860 (Vid. taules 53 i 54) la figuera ocupava 147 hectàrees passant cent anys més tard a 355, havent quasi desaparagut en la dècada de 1970, com a conseqüència de l'escassa rentabilitat, degut a la generalització de l'ús dels pinsos composts que substitueixen en l'alimentació del bestiar als seus fruits (Vid. gràfic 23).

Hi ha un gran nombre de varietats entre les que sobresurten: verdals, albercors, rotges, martiniques, perajals, bordissots negres i blanques, alacantines, de la tira, del Beato Ramon, angelina, de la caseta, de pell de bou, de la llimoneta, vecals, porquenya, cucurella, de la roca, coll de dama, etc.

6.2.2.5. Altres fruiters de secà.-

Ademés de l'ametller i de la figuera, en decadència el primer i a punt de desaparèixer la segona, mereix ésser anomenat el garrover malgrat la seva escassa extensió (Vid. taules 53 i 54). Se tracta d'un arbre que s'adapta a tota classe de sols, menys els humits i compactes; ademés exigeix poc treball, exceptuant la recolecció, més fàcil que l'ametlla (3). Per tot això resulta molt rentable. El seu fruit se destina a l'alimentació del bestiar.

Altres fruiters de secà, encara que de menor importància ja que sols se destinen al consum familiar, són: la vinya, tarongers, etc. l'extensió ocupada per la vinya ha passat de 72 hectàrees en 1860 a 35 en 1960.

6.3. La terra inculta: l'aprofitament forestal.-

Les terres del municipi que tan en 1860 com en 1960 estaven sense cultivar eren d'extensió reduïda, limitant-se als sols més pobres i fortes pendents que les inutilitzava per a qualsevol altre ús.

En 1860 un 32,70 % del total de les terres del municipi eren incultes, proporció molt inferior al 45,63% del total de l'Illa de Mallorca en el mateix any. En 1960 la xifra havia disminuït a un

26,32%, molt més baixa que el 41,73 del total insular.

La distribució de la superfície inculta i la seva evolució ha estat la següent:

	1860	1960
Pinar	67	34
Alzinar	64	21
Garriga	776	647
Total	907	702
% sobre superfície total	32,70	25,32

La superfície forestal (pinar, alzinar i garriga) tan sols representava un 32,70% i un un 26,32% en 1860 i 1960, percentatges molt inferiors als del total de l'Illa.

Com a conseqüència de les roturacions de la segona meitat del segle XIX tenim un descens de 200 hectàrees en la superfície ocupada per la garriga en benefici-quasi exclusiu de l'ametller, que passa a ocupar les terres roturades.

L'extensió de pinar i alzinar és insignificant estant localitzat a Roqueta, Son Perot, Llampí i Montblanc (Es Pinaret).

La finalitat o el destí d'aquest 26 % de superfície forestal, primordialment garriga (700 hectàrees en 1960) és de pastura i estànquia d'ovelles. És el cas de la garriga de Montblanc (Ses Rotes Velles i Noves) amb més de 500 hectàrees que té per finalitat primordial, además de l'aliment de les ovelles, la caça, que suposa uns ingressos econòmics importants.

6.4. La ramaderia com a complement de l'agricultura.-

La ramaderia ha estat tradicionalment un complement a les explotacions agrícoles, a les que aportava força de tracció i les úniques proteïnes de la dieta camperola, a la vegada que constituïa un aprofitament de productes i que s'utilitzava com a aliment del bestiar.

6.4.1. Bestiar de labor.-

Malgrat les dificultats que suposa el minifundisme en la implantació de la mecanització, el nombre d'animals de labor ha disminuït en els darrers anys. A això ha contribuït en part l'emigració cap a altres activitats.

6.4.2. Bestiar per a producció de carn.-

Tres classes importants d'animals productors de carn podem distinguir a Maria: el porquí, de llana i l'avicultura.

El porc des de fa dues dècades ha canviat molt en quant a la seva cria se refereix. S'ha passat de la raça indígena a una classe millor seleccionada i de l'engreixament a base de figues i farina d'ordi, a la nutrició única i exclusivament a base de pinsos composts.

No cal dubtar que el porc ha estat i és el de major nombre d'animals i també el de major rendiment, encara que la peste africana, periòdicament, ha ocasionat autèntiques ruïnes. En aquest respecte puc alegrar que l'ajuda per part del govern davant el sacrifici obligat d'animals és insuficient i sol arribar després de molts anys d'espera. Això ha provocat en més d'una ocasió la venda d'animals malalts, en lloc de declarar-los, no contribuint amb això a l'extinció de la pesta. Estam convençuts de què no pot haver una contenció de la peste de tipus sanitari si no existeix amb anterioritat una solució econòmica; ja que en cas de peste el més perjudicat sempre és el més dèbil, és a dir, el propietari.

En quant al nombre d'animals sacrificats anualment podem indicar que està entre 3.000 i 4.500 amb un pes mig que oscil·la entre 90/100 kgs. animal.

El bestiar de llana està dedicat especialment a la producció de carn. El nombre d'animals mares és 1.000 a 2.000 essent encara la raça indígena la predominant. La guarda més important se troba a Montblanc amb uns 500 animals.

La cria d'aus domèstiques (polls de granja) des de fa uns anys s'ha accentuat. Se tracta, exceptuant alguns locals adequats per a la cria d'aquesta au, d'aprofitar els pisos (sales) de les vivendes urbanes malgrat això resulti antihigiènic.

6.5. Els sistemes de cultius.-

La introducció de nous cultius en el segle XX, la utilització dels abonaments químics i la maquinària, així com la fragmentació de la propietat a finals del segle XIX i principis del segle XX, han fet

possible el millorament del camp a través de nous sistemes de cultiu. Malgrat els grans avantatges que suposaren en un principi els establits de les grans finques s'ha arribat, com a conseqüència d'aquestes parcel·lacions, al problema més greu que té en l'actualitat el camp en el municipi estudiat i en general a tota l'Illa: el minifundi.

6.5.1. La rotació tradicional de cultius cerealistes de secà.-

Cal tenir en compte que estam parlant d'un municipi eminentment cerealista i amb terres quasi exclusivament de secà.

Fins que els abonaments químics s'han introduït, en les terres de secà existia la tradicional rotació bienal. La parcel·la de secà podia dividir-se en dues fulles o sembrers d'extensió similar, cada una ocupada per un cultiu distint excepte l'any reservat al goret.

A Montblanc el sistema de rotes va perdurar fins a 1965, se tracta del cultiu de les "Rotes Velles i Noves" i consistia en un contracte entre el roter i el pagès. Aquell sembrava i cuidava la rota i al final se repartien el producte.

La rotació més freqüent solia esser blat-ordi-civada, faves i goret, o viceversa, que era el més corrent.

A l'actualitat tots aquests sistemes han desaparegut com a conseqüència de la introducció dels abonaments químics i se sembren indistintament cereals o llegums intercalats o seguits. Es freqüent veure camps sembrats alguns anys seguits del mateix cereal.

Els treballs generals desenvolupats en els cereals són: llaurar, fressar, abonar, segar i embalar la palla.

El sistema seguit per sembrar el blat segueix essent a base de la sembradora de tres o quatre canons de tracció animal; ara bé, ja s'empra el tipus de sembradora afegida al tractor, molt més ràpida que la primera.

Per sembrar l'ordi sol seguir-se el mateix sistema que l'explicat per el blat. En quant a la civada, el sistema més corrent és l'anomenat "a voleo", encara que sigui emprant-se de vegades la sembradora ^{eixams}.

Els tipus de blat més corrents sembrats en el municipi són: "Florencio", "rosario", "mort" i "Barba" (Vid. taula 56). Dintre de

la civada hi ha dues classes predominants: "rossa" i "negra". I en quant a l'ordi hi ha "l'ordi mallorquí".

En els llocs coberts d'anetllers i altres arbres, des de fa alguns anys el cultiu de civada-veça ha adquirit gran importància. El seu destí, una vegada embalada, és el consum del bestiar boví.

6.5.2. El sistema d'abonament.-

En menys de dues dècades el canvi ha estat notable. Amb la mecanització, que ha suposat un canvi en el paisatge, s'han suplit tots els treballs tradicionals.

Fins a la dècada de 1940 no s'utilitzaren en el nostre municipi altres abonaments que els vegetals i animals. El sistema d'abonar més freqüent era a base de formiguers que consisteixen en petits caramulls de branques recubertes per terrossos amb un forat lateral per on se prenia foc. Després de la consumició, la terra s'espargia pel camp mesclant-se amb el reste.

A les tres darreres dècades aquests sistemes han estat totalment suprimits pels abonaments químics.

6.5.3. Els ormeijos agrícoles.-

No fa més de tres dècades que encara seguia emprant-se en el municipi estudiat un utillatge bastant primitiu. Era el mateix que enc conta l'Arxiduc Lluís Salvador en la primera meitat de la seva "Mallorca Agrícola". (4).

L'arada siquiera o de solquejar era la més freqüent, que se va d'un caixó triangular de fusta per a traçar el solcs de reguiu, encara usada avui. Un altre tipus d'arada introduït a principis del segle XX i que encara segueix emprant-se és l'arada amb rodes. Un tercer tipus era l'arada prima i arada amb pala que encara segueixen funcionant.

Altres eines, encara mantengudes, són els esterrossadors i la sembradora de canons.

Instruments tradicionals que persisteixen són l'aixada, el covec, els gavilans, la falç, la falcella i la màquina de segar de tracció animal.

En els treballs de batuda, primer s'introduïren els carretons

o batedors de pedra o de ferro que en aquests moments ja no s'utilitzen. Primerament les eres foren substituïdes per la batedora ja quasi en desús i posteriorment per la recol.lectora, la més utilitzada degut principalment a l'ausència d'arbres.

En el moment actual el nombre de maquinària pot considerar-se suficient; els tractors, les recol.lectores i les batedores existents poden realitzar tots els treballs del municipi.

6.5.4. Sistemes de reguiu.-

Es convenient senyalar que el municipi estudiat se caracteritza per una dedicació exclusiva cap als cultius de secà, primordialment de cereals. No obstant sempre han existit els horts familiars a base de pous no molt profunds que en els anys de poca pluja solien secar-se a l'estiu.

Fins fa poc temps la sinya i la motobomba havien predominat així com també els sistemes de reguiu tradicionals a base de taulars, crestall, regadora i garingola. Actualment, amb els moderns sistemes de sondeig i l'energia elèctrica, el canvi ha estat rotund.

A la finca denominada Montblanc existeixen en aquests moments sis perforacions capaces d'alumbrar 80.000 litres d'aigua per hora, cada una. A tot això cal afegir les modernes instal.lacions de reguiu per aspersió que suposen un estalvi d'aigua i de jornals. Aquests moderns sistemes van instal.lant-se poc a poc en els horts d'una extensió considerable.

7. MODUS DE VIDA DEL PAGES.-

El modus de vida agrícola del camperol del municipi estudiat és pràcticament la mateixa que la dels altres municipis de l'Illa. La vida del pagès que ens conta l'Arxiduc Lluís Salvador en la seva Malloca Agrícola (1870) ja ha passat a esser història (5).

En el municipi que estam estudiant ja no viu cap pagès en les cases de possessió encara que en aquestes cases hi hagi millors comoditats que abans: llum elèctrica, electrodomèstics, etc. A la nit prefereix anar a dormir al poble on pot sortir a fer la seva partida de cartes "truc" al café o quedar-se a casa veient la televisió o escoltant la radio.

Del menjar a base de sopes i llegums que escrivia l'Arxiduc s'ha passat als plats o bé o superiors o bé equiparables als de qualsevol ciutadà mitjà.

La majoria de vivendes reuneixen unes condicions higièniques superiors a les de la dècada de 1950-60, comptant també amb les darreres marques d'electrodomèstics.

Un altre fet que ens demostra el gran canvi que ha donat l'home del camp el tenim en la mutació del carro pel cotxe quan se desplaça a les terres.

7.1. La vivenda.-

Les cases urbanes del municipi estudiat serveixen, ademés de vivende de l'home per acollir els animals domèstics, guardar l'ormeig agrícola i també els productes del camp.

Convé senyalar que aquesta descripció correspon a la casa tradicional i no als edificis construïts a les darreres dècades, que no tenen res que veure amb els que s'aixecaven fa alguns decennis.

La grossària de la majoria de cases sol esser rectangular, més o menys allargades i amb un o dos pisos. La vivenda sol dividir-se en dos aiguavessos separats per un ample arc, de vegades amb una porta.

La cuberta de les cases solia fer-se mitjançant entramat de bigues d'escassa pendent que sostenen un canyadís revestit de guix o d'argamassa de grava, sobre el qual s'ordenen teules semicòniques de ti-

pus àrab.

El paviment se feia de trispol, recentement substituït per les ratjoles.

En quant a la distribució de la casa, l'aiguavés de davant sol cobrir una sala d'entrada, paralel·la a la portassa, mentre que el segon aiguavés se destina a menjador. No falta a cap cuina el típic escalfapanxes i el forn per coure el pa, les coques, les panades, els robiols, etc. Darrerament tot això està desapareguent com a conseqüència de les reformes internes. Una escala interior dins el darrer aiguavés comunica amb el pis superior. Una cosa molt important en la distribució de la casa és el soterrani, dependència imprescindible per a la bona conservació de la sobrassada, saïm, botifarrons... Té la grossària d'un aiguavés o qualca vegada de tota la casa.

En darrer lloc tenim la portassa, comunicada amb el corral mitjançant un passadís per on entren els animals. Al final de la portassa hi ha la pallissa, sobre la qual se troba el sostre, les solls i el galliner.

7.2. El calendari agrícola.-

Partint de què el municipi estudiat és primordialment productor de cereals, destacarem quasi exclusivament tres labors: llaurar, sembrar i recolectar, a les quals podem afegir altres de menor importància com són els treballs en el reguiu i la recolecció de l'ametlla.

En els mesos de juliol, agost i setembre se realitza la labor de llaurar amb arada fonda (fer es goret); en els mesos d'octubre, novembre i desembre se sembren els cereals que se prolonga fins a març amb els llegums. Darrerament d'abril a setembre, és quan tenen lloc les dates del reguiu, recolecció de cereals (juny, juliol) i l'atmella (agost i setembre).

La succeció dels treballs durant l'any és la següent:

CALENDARIO AGRICOLA

MES	LABORES GENERALES	SEBANO (Cereales y leguminosas)	HORTICULTURA	ARBORICULTURA
Septiembre	Resposo tierra y cultivas-fresar la reja profunda dada el mes de Agosto.	<u>Siembras:</u> De "ses pastures primaverales"	<u>Cosechas:</u> Maiz y fabanos.	<u>Fruta:</u> Alendres <u>Injertos:</u> Naranjos (escutet) <u>Recoll:</u> Alendrea
Octubre	- - - - -	<u>Siembras:</u> Avena y trigo.	- - - - -	<u>Injertos:</u> Alendres
Noviembre	- - - - -	<u>Siembras:</u> Habas, trigo.	<u>Cosechas:</u> Coliflor.	- - - - -
Diciembre	- - - - -	<u>Siembras:</u> Cebada, trigo.	<u>Cosechas:</u> Naranja	- - - - -
Enero	- - - - -	<u>Siembras:</u> Guisantes	<u>Siembras:</u> Patata. <u>Cosechas:</u> Naranja. <u>Plantas:</u> Tomates, joes, manzanos, pimientos y berenjenas.	<u>Siembras:</u> Algarrobo alendres, naranjos. <u>Plantas:</u> perales, granados. <u>Injertos:</u> Alendres.
Febrero	Escondar los sembrados con el arado y "entrecavar".	<u>Siembras:</u> Guisantes, garbanzos, lentejas, ajos.	<u>Cosechas:</u> Coliflor de San Antonio, Naranja.	<u>Siembras:</u> Naranjos.
Marzo	Escondar sembrados con el arado y entrecavar.	<u>Siembras:</u> Garbanzos, lentejas, patatas "a la seca".	<u>Siembras:</u> Remolacha.	- - - - -
Abril	- - - - -	- - - - -	<u>Siembras:</u> Tomates, pimientos, berenjenas, coles "berretones", judias.	<u>Injertos:</u> Naranjos alperces, granados, caquis, algarrobes.
Mayo	- - - - -	<u>Siembras:</u> Habas, guisantes, cebada.	<u>Siembras:</u> Judias. <u>Cosechas:</u> Judias.	- - - - -
Junio	- - - - -	<u>Siembras:</u> Avena, cebada, trigo, garbanzos, lentejas, guisantes. <u>Trilla y cosecha:</u> de clase cereales. <u>Recollacion:</u> Ajos.	<u>Siembras:</u> Judias, pimientos, tomates, judias, flor ... <u>Recoll:</u> ciruelas, alperces, peras, manzanos, "figas"	
Julio	Descanso tierra y ararla con reja profunda.	<u>Trilla y cosecha:</u> Toda clase cereales	<u>Siembras:</u> Coliflor, Naranja. <u>Recoll:</u> "Figs" col "de juliol", "figs" mahoria. <u>Recoll:</u> Toda clase de "hortalisses" fins a la Mare de Déu (8 sept.)	
Agosto	Descanso tierra y ararla con reja profunda.	- - - - -	<u>Siembras:</u> Judias y coles. <u>Recoll:</u> Idem mes de Julio.	<u>Recoll:</u> Alendrea.

Elaboración personal con ayuda d'En Gaspar Cotó.

7.3. La desaparició de la mà d'obra.-

La situació del camp en el segle XIX és ben coneguda a través de les dades que ens ofereix l'Arxiduc a la seva obra (6). Ens diu que en aquella època els jornals dels obrers agrícoles eren baixos i variables, conseqüència d'una forta pressió demogràfica.

El tipus més corrent eren els treballadors agrícoles representat pels missatges. Eren contractats per un any o per a jornals temporals. Solien cobrar el cànon estipulat per la Mare de Déu (8 de setembre), que és la festa popular. Altres oficis eren els de porquer i pastor.

En l'actualitat totes aquestes funcions han estat abandonades, en part a causa de la implantació de la maquinària o, sobretot, perquè els sous oferits en els treballs del camp són molt inferiors als que s'ofereixen per altres ocupacions; per això els jornalers, que abans se dedicava a les feines del camp per poc doblers, les abandona per altres millor retribuïdes.

De totes maneres segueix pensant que en el camp encara hi sobra gent. La maquinària i una concentració parcel·lària podrien suplir més de tres quartes parts de la gent que avui treballa el camp en el municipi estudiat.

7.4. L'horari del pagès.-

L'horari de l'home del camp és bastant variable ja que sol guiar-se per la llum solar i la seva dieta comença i acaba amb la sortida i posta del sol. Per tant és imprescindible analitzar cada una de les estacions per a aconseguir amb major aproximació les variables del camperol.

A l'estiu, l'estació més pesada per al pagès, sol llevar-se entre les quatre i les cinc del matí tancant la diada laboral a les 9,30 de la nit. A l'hivern se lleva més tard i se colga més prest.

Tal vegada el moment més inamovible del dia sigui l'hora del dinar, que se sol fer entre les 12,30 i les 13 hores.

8. PRODUCCIONS I RENDIMENTS.

8.1. Situació econòmica.

8.1.1. Capitalització.

El grau de capitalització del camp en el municipi estudiat és baix, a causa de les baixes rentabilitats de les inversions. Només inverteixen aquells propietaris que compten amb altres fonts d'ingressos.

A conseqüència dels baixos rendiments la inversió es cada vegada més petita, conformat-se la majoria de propietaris amb fer inversions per a mantenir les finques en un bon estat. S'introdueixen també aquelles reestructuracions que permeten una reducció de la mà d'obra.

En general a Mallorca i concretament en el municipi estudiat l'agricultura se troba en una fase de descapitalització a tots els nivells, motivada per la baixa rentabilitat, que no li permet competir amb altres activitats.

Paralelament, malgrat això, el preu de la terra presenta una tendència contrària, doncs augmenta constantment aconseguint quotes elevades.

8.1.2. Rentabilitat.

Exceptuant els cultius horto-frutícoles i els petits agricultors que venen directament els seus productes, la rentabilitat és molt escassa si la comparem amb qualsevol altra activitat econòmica.

Els cultius menys rentables són els cultius tradicionals, especialment els cereals (Vid. taula 55).

Rendiment del blat segons les seves classes

<u>Tipus Blat</u>	<u>Kgs. llavor/Ha.</u>		<u>Rendiments en Qm./Ha.</u>	
	<u>Màx.</u>	<u>Mín.</u>	<u>Màx.</u>	<u>Mín.</u>
"Florencio"	175	165	49,50	37,50
"Rosario"	195	185	49,50	43,50
"Mort"	195	185	33,37	27,97
"Barba"	195	185	33,37	27,97

Com se pot veure, els rendiments per unitat de superfície són notablement elevats -cal tenir en compte que el rendiment mig del blat de secà a Espanya fou de 14,2 Qm/ha. en 1971-, productivitat de la terra que no va seguida d'altres factors, amb la conseqüència final d'una baixa rentabilitat, i això perquè la situació actual del blat s'ha de considerar baix de dos aspectes essencials: el rendiment superficial i les despeses de producció. (7).

Se pot dir el mateix de l'ordi i la civada. A un elevat rendiment superficial s'oposa una baixa rentabilitat econòmica (vid. taula 55).

Un dels principals factors de la baixa rentabilitat dels cultius és conseqüència de les petites extensions de les explotacions. Un altre factor hi ha que cercar-lo en el fet en què el camp se veu abandonat i el futur poc clar que se veu del mateix. Això ha influït en la descapitalització del camp en benefici d'altres activitats.

Creim que avui s'ha entrat en un cercle viciós: el camp no pot competir en sous per la seva baixa rentabilitat i no obté capitals per aquest mateix motiu; la falta de capital i de mà d'obra no li permeten, tampoc, elevar la rentabilitat.

8.1.3 Comercialització.-

Una de les dificultats que té plantejada l'agricultura actualment és conseqüència de la inestabilitat dels preus dels productes.

La inexistència de l'esperit de cooperativa contribueix també a augmentar els problemes de la comercialització, ja que en lloc d'estar en mans de l'agricultor, depèn d'una cadena de intermediaris.

El procés de comercialització és doble: per una part, el producte sense transformar passa a mans del consumidor, passant abans per un majorista; per exemple els melons, l'ametlla, etc. i en segon lloc, quan passa directament a la planta industrialitzadora, com per exemple les carabaces.

En quant a la ramaderia, el propietari, ven el seu producte a un intermediari-mercader, passant posteriorment al detallista.

Cal mencionar, també el tipus de petits propietaris-productors

que venen els seus productes directament als consumidors i són de dos tipus: els que acudeixen de forma discontinua als mercats periòdics (dimarts, dijous, dissabtes al Mercat de la Plaça de Pere Garau o Mercapalma, i els dijous a Inca), i un segon tipus que són els que tenen un trast permanent en el mercat (Bere Garau o Mercapalma), on venen ademés dels seus productes altres que compren a altres productors .

8.1.4. La segura inversió de la terra.-

Malgrat l'escassa rentabilitat i les dificultats de comercialització, ens trobam amb què hi ha més demanda que oferta de terres (això explica l'elevat valor de la terra, explicat ja en 8.1.1.).

El motiu d'aquesta demanda el trobam en la cerca de la seguretat que suposa la terra. Aquesta, malgrat no rendeix l'interés del capital, proporciona l'assegurança permanent de la renda i del valor de la inversió. La compra de terra és conseqüència d'un capital conegut primordialment amb el turisme, i altres activitats menys clares.

8.1.5. Balanç econòmic d'una explotació mixta.-

En la taula anexa a aquest apartat oferim un desenvolupament del cicle econòmic dels productes agrícoles de secà, de reguiu i ramader en una explotació mixta de deu hectàrees, que el seu sistema de cultiu se troba entre lo tradicional i lo modern, realitzant-se els treballs amb animals a excepció de les labors amb tractor llogat i el batre a base de recol.lectora.

Dins de la taula estadística hem fet tres distincions: les terres de secà, el reguiu i la ramaderia.

	<u>Extensió</u>	<u>Despeses (Ptes.)(+)</u>	<u>Ingressos (Ptes.)</u>
Secà	6 hes.	33.960,00	85.030,00
Reguiu	4 "	47.300,00	117.000,00
Bestiar	83 caps.	<u>158.000,00</u>	<u>229.000,00</u>
		239.260,00	501.030,00

(+) Sense comptar jornals, líquid imponible, contribució.

Les inversions principals se refereixen a fertilitzants, energia elèctrica, macanització i pinsos composts per al bestiar; mentre que el principal contingent de diners líquid li vénen a l'agricultor de la venda dels productes hortícoles i de la ramaderia.

Dins dels ingressos hem calculat tant el valor de la venda dels productes (valor producció comercial de la taula) com el valor que representa l'autoconsum (valor producció consum) i que suposa un 17,85% del volum total d'ingressos.

En les terres de secà, 6 hectàrees, incluim 2 hectàrees destinades a sembrar cereals, 1 a figueres, 2 a ametllers i 1 a garriga. Exceptuant les 2 hectàrees de cereal, en les demés els baixos son aprofitats pel bestiar de llana que s'alimenta de les pastures verdes fins a juny, i de les figues i fulla dels ametllers en els mesos d'estiu.

Respecte a les terres de reguiu (4 hectàrees): 1/2 hectàrea va destinada a sembrar hortalisses per a autoconsum i venda en els mercats; altra 1/2 hectàrea, sembrada d'alfals és consumida pel bestiar de llana, ja bé sia sec o verd, en els mesos d'estiu i hivern; 2 hectàrees per sembrar carabaces de cabell d'àngel, amb destí industrial i; darrerament, 1 hectàrea està cuberta de tarongers malgrat la seva producció no sigui rentable cap a la venda, destinant-se al consum familiar i una petita part a la venda.

En darrer lloc hi ha el bestiar, uns 83 caps, a base de porcs, ovelles i altres, destinats a la cria o a la producció de carn.

Si de les 501.030 pessetes d'ingressos descomptam les 239.260 pessetes de despeses més les 8.601 pts. del líquid imponible i contribució, ens queden 253.169 pessetes que són els ingressos reals apercibuts per les dues persones que treballen l'explotació, això suposa 126.584,50 pts. anuals (347 diàries) per cada un d'ells. Treballant en un altre sector i amb els nivells de sous existents a l'Illa, creim que aquestes dues persones podrien ingressar 1000 pts. diàries (600 l'home i 400 la dona). La diferència és, per tant, de 153 pts. diàries, el que suposa un perjudici anual de 55.845 pts. que cada un d'ells podria obtenir treballant en una altre sector.

(Vid. pàgina següent)

ESTUDIO ECONOMICO DE UNA EXPLOTACION MIXTA DE 10 HECTAREAS, EN REGIMEN DE EXPLOTACION DIRECTA. (1973 - 74)

CULTIVOS	Extensión	Valor Comercial suelo	GASTOS				INGRESOS					
			Concepto	Cantidad	Puntos		Valor producción comercial		Valor producción consumo		TOTAL	
					P.H.	Total	Cantid. P.H.	Total	Cantid. P.H.	Total		
Hec	Ptas.											
1. TIERRAS DE SEJANO												
Avena	2	1.500.000	Superfosfatos S. Amónico Tractor Semillas Cosechadora	2.400 kg. 500 kg. 10 horas 200 kg. 6 horas	4,38 7,00 500 8,00 1.200	10.500 3.500 5.000 1.600 7.200	(grano) 5.510 k. 8	44.000	200 k. (Paja) 180	8	1.600	45.600
			Embalsadora paja	100 h.	12	2.160			180	20	3.600	3.600
Higuera (Bajos pasturas)	1	200.000	Poda	3 jorn.	666,67	2.000					3.000	3.000
Almendros (Bajos pasturas)	2	600.000	Poda	3 jorn.	666,67	2.000	700 k. 30	21.000	25 k.	30	750	21.750
								8.000			8.000	8.000
TOTAL	5	2.300.000	---	---	---	33.960	---	65.000	---	---	19.950	85.030
2. TIERRAS REGADIO												
Hortalizas	1/2	800.000	Superfosfatos	2.400 kg.	4,38	10.500		40.000			15.000	55.000
Alfalfa (consumo ganado)	1/2	800.000	S. Amónico	500 kg.	7,00	3.500					20.000	20.000
Calabazas	2	3.200.000	Energía eléctrica	7.000 Kw.	2,50	17.500	40.000 k. 2,5	100.000				100.000
			Tractor	10 horas	500	5.000						
			Camión	5 jorn.	1.000	5.000						
Naranjos y frutales (Plant. joven) (1)	1	1.600.000	Insecticidas y herbicidas	10 botell.	300	3.000		4.800			5.000	9.000
			Poda	4 jorn.	700	2.800						
TOTAL	4	6.400.000	---	---	---	47.300	---	144.800	---	---	40.000	184.000
3. GARRIGA (Estancia ganado)												
	1	150.000									3.000	3.000

TOTAL	1	150.000	---	---	---	---	---	---	---	---	3.000	3.000	
4. GANADO (2)													
	<u>Cabezas</u>	<u>Valor feroval.</u>											
Cerdos engorde	40	---	Piensos Compuestos	12.000 kg.	13	156.000	3.800 k.	45	171.000	200 k.	45	9.000	180.000
Cerdos vientre	2	20.000	Veterinario			2.000				Estiérc.		4.000	4.000
Ovejas cría	20	70.000					450 k.	70	31.500	50 k.	70	3.500	35.000
Corderos carne Mala	20 1	60.000								Ingresos carne }		10.000	10.000
TOTAL	83	150.000	---	---	---	158.000	---	---	202.500	---	---	26.500	229.000
6. JORNIALES													
Hombre			Jornales	365 días	600	219.000							
Mujer			"	"	400	146.000							
TOTAL	---	---	---	---	---	365.000	---	---	---	---	---	---	---
7. CONTRIBUCION Y L. IMPONIBLE													
TOTAL	---	---	---	---	---	8.601	---	---	---	---	---	---	---
BALANCE TOTAL INGRESOS													
	---	9.000.000	---	---	---	612.861	---	---	411.500	---	---	89.450	501.030

(1) No se tiene en cuenta el valor de la producción, ya que hasta la temporada 1.975-76 no produjimos para la venta.

(2) El valor de las cabezas reproductoras no participa en el balance final de los ingresos.

Fuente: Elaboración personal a partir de la ayuda de Gaspar Coto.

8.1.6. Problemàtica actual de l'agricultura.-

Els principals problemes que té plantejats actualment l'agricultura en el municipi estudiat, són el minifundi i la capitalització agrària.

"Si no se resuelve el problema de la dimensión -dice Tamames (8)- todo lo demás que se haga en nuestra agricultura tendrá una elevada proporción de derroche". El minifundi és un inconvenient en la lluita contra les plagues, en les operacions d'estendre el reguiu o qualsevol millora tècnica. Juntament amb el minifundi hi ha el problema de la dimensió de les explotacions i l'absentisme que se resisteix a introduir millores.

En quant a la capitalització del camp en el municipi estudiat podem dir que és molt baixa. "En España, sigue diciendo Tamames (9), se confunde prácticamente "transformación" con modernización y en cierto modo se abusa del índice de crecimiento de tractores... En un país con tantas explotaciones, tan fragmentadas, tras el índice de tractorización hay un fenómeno de derroche". Aspectes importants de la capitalització són estendre el reguiu, la falta de imaginació i la tècnica. Amb la creació d'una cooperativa agrícola en el municipi estudiat podrien solventar-se molts de problemes.

Molt més problemàtic que el latifundi de Montblanc és el minifundi del reste del municipi. Aquest duu conseqüències nefastes: una ramaderia deprimida, una agricultura cerealista i un nivell cultural molt baix.

N O T E S

=====

- (1) Dades personals després de recórrer la finca.
- (2) Consulta personal en els Cadastres de l'Ajuntament.
- (3) RULLAN, José : Memoria sobre el algarobo y su cultivo en Mallorca.
I. Gelabert, Palma, 1882, pàg. 6
- "Bon arbre és es garrover
qui té garroves tot l'any;
quan l'hi cullen ses d'enguany
ja té ses de l'any qui vé".
- (4) HABSBURG-LORENA, Ludwig-Salvator: op. cit. Primera meitat. pàgs.
44-57
- (5) Ibidem; pàg. 24
- (6) Ibidem; pàg. 26
- (7) ROSSELLO VERGER, Vicente M^a.: Tesis Doctoral; pàg. 256.
- (8) TAMAMES, Ramón: Problemas estructurales de la agricultura española.
(Conferència pronunciada el 17 de febrer de 1967,
en el Cercle Mallorquí). B.C.O.C.I.N. de Palma,
1967, nº 657, pàg. 213.
- (9) Ibidem; pàg. 214

9. LA POBLACIO.-

=====

9.1. Origen i evolució de la població.-

Els primers testimonis arqueològics situats dins del terme municipal -poblats amurallats i habitacions prehistòriques- ens parlen d'una ocupació humana que data de l'Edat de Bronze (1).

En el "Inventario de los monumentos megalíticos y restos prehistóricos y protohistóricos de Mallorca" realitzat per Mascaró Pasarius (2) s'indiquen els següents monuments: Es Gassons (Es Castellots), Montblanc (Ca's Garriguer i Ses Rotes Noves), Sa Pleta d'En Cotó (Es Fajolet), Rafal Roig, Son Perot des Clapers, Ses Tarragones i Es Velar. Ademés se resalta la troballa d'un Martel de bronze dintre del dit municipi.

No sabem res de l'ocupació romana, de totes maneres se pot pensar en una possible influència de la veïna Sinium. Però en l'observació de la fotografia aèrea no apareixen senyals de centuriacions segons ha pogut constatar Rosselló Verger en altres municipis (3).

Més notícies tenim de l'ocupació sarraïna. A través del llibre del Repartiment coneixem el nombre d'alqueries i rafals malgrat no sapiguem res respecte a la població que podia ocupar cada unitat agrícola (4).

Després de la conquesta de Mallorca per Jaume I, l'alqueria de Maria, que quedava dins dels límits del districte de Petra, passa a formar part del terme de Santa Margalida de Muro de la qual no se va separar fins al primer terç del segle XIX (1836).

Cap xifra de població posseïm fins a la meitat del segle XVIII en el queal Maria comptava 781 habitants (1750).

Evolució de la població (1750-1970)

<u>Any</u>	<u>Població</u>	<u>Increment intercensal</u>		<u>Increment Mig anual</u>	
		<u>Nº</u>	<u>%</u>	<u>Nº Anys</u>	<u>%</u>
1.750	781	-----	-----	-----	-----
1.768	807	26	3,33	18	1,8
1.825	1.137	330	40,89	57	7,2
1.845	1.091	- 46	4,05	20	0,4
1.857	1.249	158	14,48	12	12,1
1.860	1.259	10	0,80	3	2,7
1.877	1.625	366	29,07	17	17,1
1.887	1.878	253	15,57	10	1,5
1.897	1.897	19	1,01	10	1,0
1.900	1.966	69	3,64	3	12,1
1.910	1.951	- 15	-0,76	10	0,8
1.920	2.098	147	7,53	10	7,5
1.930	2.454	356	16,97	10	17,0
1.940	2.491	37	1,51	10	1,5
1.950	2.444	- 47	-1,89	10	1,9
1.960	2.082	-362	- 14,81	10	14,8
1.970	2.076	- 6	- 0,29	10	- 0,3

Entre els anys 1750 i 1768 només hi ha un increment d'un 3,33%. En 1825 s'arriba a 1.137 habitants. De 1249 en 1857 se passa a 1.897 per a l'any 1.897, conseqüència de les parcel·lacions que tenen lloc a partir de 1843.

Entre 1900 la població de Maria de la Salut ha passat de 1.966 a 2.076 habitants. El seu ritme de creixement ha estat desigual amb un lleuger augment entre 1900-1920, una explosió entre 1930-1940 i un retrocés produït per la migració a partir de 1950, que encara perdura.

Per a la dècada 1910-1920 l'increment intercensal és de 7,53% superior al 4,96% insular, passant per a la dècada de 1920-1930 a 16,97% quasi el doble del 8,77% de l'Illa (5). A partir de 1930-1940 l'increment ha passat a ésser negatiu arribant-se a 14,81% en la dècada de 1950-1960.

En quant a l'increment anual mereixen destacar-se tres xifres: el 17,1% corresponent a 1860-1877, el 17,0% pertencient a 1920-1930 i el 14,8% en la dècada de 1950-1960.

De l'observació de la taula número 21, en què s'expressen els

índex de creixement amb base 1900=100 s'observa una sèrie d'oscil·lacions entre el 99,23 % de 1910 i el 126,70 % de 1940.

De tot això se dedueix una fase expansiva fins a 1940 i una disminució a partir d'aquesta dècada.

Densitats i grau de concentració i dispersió de la població

	<u>Densitats de població (%)</u>			
	<u>1900</u>	<u>1930</u>	<u>1960</u>	<u>1970</u>
Maria de la Salut	67,37	84,09	71,35	66,8
Illa de Mallorca	68,20	80,30	99,77	126,8

Cal tenir en compte que la principal característica de la població de Mallorca és la concentració a la capital de l'Illa.

De totes maneres si comparem les densitats referents a Maria de la Salut amb el total de Mallorca deduïm dos fets importants: un paral·lisme fins a 1930 entre el municipi i l'Illa i un descens i increment respectivament del municipi i de l'Illa a partir de 1960.

Grau de concentració de la població (%)

	<u>Població concentrada</u>		<u>Població dispersa</u>	
	<u>1960</u>	<u>1970</u>	<u>1960</u>	<u>1970</u>
Maria de la Salut	94,9	98,81	5,1	1,19
Illa de Mallorca	89,0	90,77	11,0	9,23

En els municipis agrícoles la població abandona les residències rurals disperses per a afincar-se en els nuclis urbans o emigren als municipis industrials i turístics en el cas de què canviïn d'activitat. Per això les cases rústiques queden abandonades. Això és el cas de Maria de la Salut.

9.2. Les tases demogràfiques: natalitat-mortalitat-nupcialitat.-

L'estudi de la demografia a Maria de la Salut presenta un grau obstacle que és la reduïda proporció numèrica de la població absoluta.

En aquest apartat farem un petit balanç de l'evolució seguida per la natalitat, mortalitat i nupcialitat a partir de 1900, sempre tenint present les comparacions amb Espanya, Balears i Palma.

Evolució de la natalitat (o/oo)

<u>Anys</u>	<u>Espanya</u>	<u>Balears</u>	<u>Palma</u>	<u>Maria de la Salut</u>
1900	33,8	25,98	24,36	31,53
1910	32,6	25,97	25,30	29,52
1920	29,3	23,60	23,43	28,31
1930	28,2	20,49	20,05	27,95
1940	24,3	15,89	17,42	15,89
1950	20,0	13,45	15,22	15,71
1960	21,6	16,83	20,80	14,40
1970	19,5	19,44	25,10	15,12

A principi d'aquest segle, des de 1900 a 1930 inclusiu, la natalitat del municipi de Maria de la Salut apareix situada per damunt de les taules de Balears i de Palma i per davall de les nacionals. Fins a 1930 les tasses del municipi estudiat se mantengueren per damunt dels 27,95 per 1.000 sense arribar de Balears a un 26 per 1.000, i sobrepassant les tasses nacionals el 30 per 1.000.

A partir de 1940 i fins a 1970 en el municipi estudiat hi ha una disminució per davall dels 16 per 1.000, inferior a la tasa nacional i molt més inferior, en els anys 1960 i 1970, a les tasses de Balears i de Palma.

La disminució a partir de 1940 de la tasa de natalitat per davall dels 16 per 1.000 és conseqüència de l'envelliment de la població degut a l'emigració de la població en edat de procrear (Vid. gràfic nº 26).

EVOLUCIO DE LA MORTALITAT (%)

<u>Anys</u>	<u>Espanya</u>	<u>Balears</u>	<u>Palma</u>	<u>Maria de la Salut</u>
1900	28,8	21,04	21,8	22,88
1910	22,9	19,91	21,9	18,34
1920	23,2	17,72	22,6	18,01
1930	16,8	13,89	16,1	13,77
1940	16,5	13,70	16,5	11,32
1950	10,8	9,96	9,9	9,98
1960	8,6	10,73	10,6	12,19
1970	8,37	10,61	10,0	13,48

L'evolució de la mortalitat en el municipi estudiat se caracteritza per presentar una tasa de mortalitat molt elevada entre 1900 i 1920, inferior a la tasa mitja nacional i de Palma, amb un descens progressiu

fins a 1950. A partir de 1950 i com a conseqüència de l'envelliment de la població tenim un augment de la mortalitat, 12,19‰ per a 1960 i 13,48‰ per a 1970, tasses molt inferiors a la mitja nacional a les de Balears i Palma. Cal tenir en compte que a partir de 1950 i com a conseqüència de les activitats oferides pel turisme hi ha hagut una emigració de la població jove cap a la capital en detriment de la població vella que s'ha quedat en el municipi.

En quant a les tasses de nupcialitat cal dir que tractant-se d'un municipi petit, les irregularitats són grans i per això les xifres són poc representatives (Vid. gràfic 26).

Tasses de nupcialitat (o/oo)

<u>Anys</u>	<u>Maria de la Salut</u>
1900	8,54
1910	7,07
1920	8,48
1930	9,61
1940	7,46
1950	8,42
1960	12,19
1970	4,52

Hi ha que tenir en compte que en aquestes tasses, principalment en el 12,19‰ de 1960, se tracta de matrimonis realitzats en el municipi encara que després passin a viure fora.

Hem d'aclarir que les xifres dels matrimonis han estat tretes de l'Església Parroquial. En quant al descens de 1970, un 4,52‰, hi ha que relacionar-lo amb el grau d'envelliment, per una part, i també a que gran nombre de matrimonis se realitzen a altres esglésies per tenir millors seveis i per millors desplaçaments dels convidats.

Si observem les xifres absolutes dels matrimonis, el descens més notable el tenim a partir de 1969.

9.2.1. Balanç demogràfic. El creixement natural. Migracions.-

Per a l'evolució del creixement vegetatiu és interessant observar la taula nº 22. Hi veim dues notes importants: un creixement positiu fins a 1950 malgrat alguns anys negatius com a conseqüència de la fam i de la guerra, i els grans desnivells a partir de 1951 com a creixements positius màxims de 18 (any 1954) i mínims també negatius de 18 (any 1974),

El més interessant de l'examen d'aquestes xifres, que tracten-se d'un municipi de poca població és poc representatiu, el tenim on l'emigració de la població jove i per tant reproductora a partir de 1950 que ha estat la que ha ocasionat aquests creixements naturals negatius.

La immigració és poc significativa, un 2,69%, doncs es tracta d'un municipi eminentement rural. Són famílies que han trobat en el municipi vivenda barata i facilitats de desplaçament als llocs de treball. (Vid. gràfic 26).

9.3. Estructura de la població.-

Per a l'anàlisi d'aquest apartat s'han tengut en compte les dades tretes de les elaboracions dels censos de 1950 i 1970.

9.3.1. Origen de la població.-

Estructura de la població per orígens. Anys 1950 i 1970

	(xifres absolutes)	
	1950	1970
Autòctons	2.263	1.850
Mallorca	155	163
Reste Balears	1	2
Peninsulars	14	56
Estrangers	11	5
Total....	2.444	2.076

Si observam les xifres absolutes hi notam una emigració per part dels autòctons, de 2.263 se passa a 1.850 en 1970, i un augment (1950)

de la immigració peninsular, de 14 a 56 respectivament. Aquesta immigració se tracta de famílies nombroses que obtenen una casa per baix lloguer.

Estructura de la població per oríens. Anys 1950 i 1970

	<u>(%)</u>	
	<u>1950</u>	<u>1970</u>
Autòctons	92,59	89,11
Mallorca	6,34	7,85
Reste Balears	0,04	0,09
Peninsulars	0,57	2,69
Estrangers	0,46	0,26
Total...	<u>100,00</u>	<u>100,00</u>

A la disminució dels autòctons, com a conseqüència de l'emigració, cal afegir un augment de la immigració peninsular, d'un 0,57% ha passat a un 2,69% (Vid. gràfic nº 27).

9.3.2. Piràmides de població.-

Les dues piràmides que se pensen examinar són les de 1950, que l'emigració encara era escassa, i la de 1970 data en què la sortida de població era molt representativa.

En quant a les xifres absolutes i percentatges de les dues piràmides (Vid. taules nº 23 i 24).

Per a la comparació d'ambdues piràmides tenim tres fets importants:

- a) S'estreny entre els 15 i 34 anys en la piràmide de 1970 en oposició a l'eixample de 1950 en les mateixes edats. Ací és on més se nota l'emigració dels joves actius que normalment solen desplaçar-se sols col.locant-se especialment a la capital.
- b) Un procés d'envelliment en la piràmide de 1970 que se nota pels sortints que presenta a partir dels 60 anys, en oposició a l'entrenyament pels mateixos anys en la de 1950.

- c) Una irregularitat a la part central de la piràmide de 1.970, entre els de 40 i els de 59 anys, a la que s'oposa una major regularitat la de 1.950 per al mateix període.

La conclusió més important és l'envelliment que se nota a la piràmide de 1970.

Composició de la població per grups d'edat (en %)

	<u>1.950</u>	<u>1970</u>
Joves (- 15 anys)	19,52	20,32
Adults (15-65)	69,07	61,22
Vells (+ 65)	11,41	18,46
	<hr/>	<hr/>
	100,00	100,00

Si observam els percentatges poden constar aquests fets. Per una part, que el pes específic dels vells ha augmentat passant de 11,41 % en 1950 a 18,46 % en 1970. En quant al percentatge d'adults de 69,07 % en 1950 s'ha devaltat a 61,22 % en 1970.

Més representatives són les comparacions de les xifres absolutes, ja que de 1.684 adults en 1950 devallem a 1271 en 1970; i de 278 vells en 1950 s'incrementa a 383 en 1970. La cosa més poc destacable és el pas de 476 joves en 1950 a 422 en 1970 (Vid. taula nº 26).

9.3.3. Estructura de la població segons la seva activitat.-

Atenguent-nos a l'activitat poden classificar a la població en dos grups:

- 1) Aquella població activa que realitza un treball rebent una retribució.
- 2) La població no activa independent formada per aquells que, malgrat no realitzin un treball, perceben un ingressos.

La població activa per els anys 1950 i 1970 representa un 38,70 % i un 38,43 % respectivament sobre el total de la població. Convé aclarir que tant per a 1950 com per a 1970 no se compta a la dona com a integrant de la població activa malgrat que vengui des nvolupant una activitat relacionada quasi sempre amb l'agricultura.

Distribució de la població activa per sectors

	1.950		1.970	
	Nº	%	Nº	%
SECTOR I	687	72,62	411	51,63
SECTOR II	148	15,64	187	23,49
SECTOR III	111	11,74	198	24,88
	<u>946</u>	<u>100,00</u>	<u>796</u>	<u>100,00</u>

L'impacte que ha tengut el desenvolupament del turisme, si comparem els dos anys estudiats (1950 i 1970), en l'agrupació de la població activa per sectors és ben positiu ja que ha suposat una disminució de la població activa en el sector primari en benefici dels altres sectors.

Així tenim que mentre en 1950 un 72,62 % de la població activa ho era del sector primari, per tant sols un 14,64 % en el secundari i 12,64 % en el terciari; en 1970 malgrat el nombre de població activa dedicada al sector agrari segueix essent elevat, un 51,63%, hi ha un important augment en els altres dos sectors 23,49% i 24,88% respectivament per els sectors secundari i terciari. El sector secundari se centra sobretot de gent dedicada a la construcció. L'increment del sector terciari d'un 11,74% en 1950 se passa a un 24,88% en 1970, és degut a mà d'obra jove que desenvolupa la seva activitat o bé a l'hosteleria o bé a oficines urbanes.

Per acabar volem recalcar que en el sector primari sols hi permaneixen aquelles persones que per la seva edat i la seva condició socioeconòmica els és difícil integrar-se a altres activitats, i malgrat això encara sobra gent dedicada al sector agrari.

9.3.4. L'estructura socio-profesional: piràmides de Gaston Bardet i classificació de l'I.N.E.-

El geògraf francès Gaston Bardet va dissenyar un gràfic, que, com les piràmides, mostrassi clarament l'estructura socio-profesional d'una població, reunint en 16 grups, senyalant de l'A fins a la P, a

la població activa i als no actius independents. Aquesta forma de representació gràfica desglossa els sectors de Colin Clark (Vid. gràfic nº 30) en grups representatius de gran flexibilitat.

Per el municipi estudiat i també per els anys treballats (Vid. taula nº 28) els grups del sector primari (A y B) destaquen sobre els del sector secundari (C, O, E, F, G, i H) i terciari (I, J, K, L, M, i N). (Vid. gràfic nº 29).

Tant per a 1950 com 1970 la importància del sector radica en les activitats agràries, grup A.

En el sector industrial destaca la importància de la construcció, grup B, que passa de 4,07% en 1950 a 11,85 % en 1970.

Dins del sector terciari el més important és el grup I (comunicacions i transports) i el grup L (comerç i emprats administratius).

El grup O, rendistes i jubilats, és molt elevat, un 26,79% en 1970.

De tot això se dedueix una preponderància del grup A, sector agrari, i un increment del grup D, construcció, i del L, comerç i emprats administratius.

L'Institut Nacional d'Estadística (INE) fa una divisió de vuit grups. Si observam les xifres absolutes (Vid. taula nº 27), veim ràpidament un predomini destacat del grup 1, agricultura exclusivament, i del grup 4, construcció. Segueixen en importància el grup 8, serveis, i el 3, indústries fabrils, primordialment trenat de pell per a les fabriques de calçat d'Inca. En el grup 3 s'hi dediquen exclusivament les dones.

N O T A S

BIBLIOTECA DE LA UNIVERSIDAD DE MADRID

- (1) DOMENICO MONDOY, Guillermo: La cultura Talayótica en Mallorca (Pasos para el estudio de sus fases iniciales). Caja de Ahorros. Palma de Mallorca. 1.973, pag. 98.
- (2) GARCÍA Y SANABRIA, J.: Monumentos prehistóricos y protohistóricos de la Isla de Mallorca. Ministerio de Educación y Ciencia. Miramar. Palma, 1967. págs. 70-71.
- (3) GARCÍA Y SANABRIA, V.M.: La perspectiva del catastro romano en el Migjorn de Mallorca. Separata del libro, Estudios sobre las centuriaciones romanas en España. Universidad Autónoma de Madrid, 1974, págs. 137-155.
- (4) BUSQUETS MONTAÑA, Jaime: El Código latinoarábigo del Repartimiento de Mallorca (parte latina). Separata S.A.L. 1.953. Palma de Mallorca, 1953, pág. 33.
- (5) MONTAÑA PONS, B.: Los datos pertenecientes al incremento interoceanal han sido tomados de un trabajo inédito. Departamento de Geografía.

10.- CONCLUSIONS

=====

1. Se tracta d'un municipi que disposa d'un mitjà físic especialment favorable al cultiu de cereals.
2. La gran propietat rústica que té els seus antecedents en el Reipartiment i que consolida en el segle XVI, permanece intacta fins a 1843.
3. El pas a un predomini de les propietats petites i mitjanes se produeix en el segle XIX i XX com a conseqüència fonamental de la quebra de dos grans propietaris.
4. Les seves propietats se fragmenten en petites finques que són adquirides, en la seva gran majoria pels habitants del municipi.
5. La persistència de la gran propietat coincideix amb la dels cultius tradicionals (cereals).
6. L'aparició de la petita propietat coincideix amb la ruptura de l'autarquia i l'aparició de cultius comercials com l'ametller, que des de fa uns anys va essent arrabassat degut al poc rendiment i envelliment del mateix, per una part, i a les dificultats de mecanitzar els cereals allà a on hi ha arbres (ametller) per l'altre.
7. Les transformacions recents degudes a la conjuntura creada pel turisme se caracteritzen per:
 - a) Considerable disminució de la població activa agrícola.
 - b) Intensificació del cultiu que s'orienta cap a una producció ramadera.
 - c) Expansió del reguiu amb la dels cultius comercials com els fruiters.
8. Escassa rentabilitat dels productes agrícoles.
9. Exode rural i procés d'envelliment de la població.

TAULES ESTADÍSTIQUES I APÈNDIX DOCUMENTALS

=====

EVOLUCION DE LA POBLACION

<u>AÑO</u>	<u>POBLACION</u>	<u>INCREMENTO INTELCENSAL</u>		<u>INCREMENTO MEDIO ANUAL</u>	
		<u>Nº</u>	<u>%</u>	<u>Nº AÑOS</u>	<u>%</u>
1750	781	—	—	—	—
1768	807	26	3,33	18	1,8
1825	1.137	330	40,89	57	7,2
1845	1.091	-46	- 4,05	20	- 0,4
1857	1.249	158	14,48	12	12,1
1868	1.259	10	0,80	3	2,7
1877	1.625	366	29,07	17	1,71
1887	1.678	253	15,57	10	1,5
1897	1.897	19	1,01	10	1,0
1900	1.966	69	3,64	3	12,1
1910	1.951	-15	- 0,76	10	- 0,8
1920	2.098	147	7,53	10	7,5
1930	2.454	356	16,97	10	17,0
1940	2.491	37	1,51	10	1,5
1950	2.444	-47	- 1,89	10	- 1,9
1960	2.082	- 362	-14,81	10	-14,8
1970	2.076	- 6	- 0,29	10	- 0,3

Fuente: Elaboración personal.

MALIA DE LA SALUT

EVOLUCION DE LA POBLACION

(Indice 1900 = 100)

<u>ANOS</u>	<u>Me DE LA SALUT</u>		<u>MALLORCA</u>	
	<u>№</u>	<u>INDICE</u>	<u>№</u>	<u>INDICE</u>
1900	1.966	100,00	248.260	100,00
1910	1.951	99,23	257.015	103,52
1920	2.098	106,71	269.763	108,86
1930	2.454	124,82	293.447	118,20
1940	2.491	126,70	327.119	131,76
1950	2.444	124,31	341.450	137,53
1960	2.082	105,90	363.199	146,29
1970	2.027	103,10	460.030	185,30

Fuente:

BARCELO PONS, BARTOLOME: "Evolución reciente y Estructura actual de la población en las Islas Baleares". Pag. 257, tabla 1.

BARCELO PONS, BARTOLOME: "Aspectos geográficos de Mallorca". Separata de la Historia de Mallorca coordinada por J. Mascaró Pasarius. Palma, 1973, pag. 143

**Hacimientos, defunciones y matrimonios desde 1900
a 1974.**

<u>Años</u>	<u>Nacimientos</u>	<u>Defunciones</u>	<u>C.N.</u>	<u>Matrimonios</u>
1900	62	45	17	17
1901	66	61	5	9
1902	71	38	33	12
1903	60	45	15	30
1904	73	50	23	16
1905	67	41	26	20
1906	62	38	24	11
1907	69	21	48	9
1908	67	38	29	19
1909	47	42	5	14
1910	57	37	20	10
1911	64	34	30	9
1912	53	28	25	17
1913	44	24	20	12
1914	53	48	5	10
1915	51	39	12	15
1916	55	27	28	20
1917	60	29	31	18
1918	62	39	23	17
1919	65	42	23	22
1920	57	29	28	19
1921	69	50	19	12
1922	44	29	15	19
1923	64	42	22	20
1924	54	43	11	17

**Nacimientos, defunciones y matrimonios desde 1900
a 1974.**

<u>Años</u>	<u>Nacimientos</u>	<u>Defunciones</u>	<u>C.N.</u>	<u>Matrimonios</u>
1925	75	16	59	15
1926	70	20	50	13
1927	64	32	32	20
1928	61	41	20	25
1929	78	25	53	15
1930	69	35	34	27
1931	70	47	23	28
1932	65	23	42	23
1933	74	26	48	19
1934	72	21	51	15
1935	61	27	34	18
1936	59	26	33	11
1937	49	22	27	9
1938	35	34	1	5
1939	44	34	10	17
1940	41	20	21	21
1941	27	27	0	29
1942	51	26	25	21
1943	40	20	20	10
1944	34	26	8	18
1945	30	32	-2	23
1946	45	23	22	21
1947	42	25	17	21
1948	42	24	18	25
1949	37	19	18	19

**Nacimientos, defunciones y matrimonios desde 1950
a 1974.**

<u>Años</u>	<u>Nacimientos</u>	<u>Defunciones</u>	<u>C.N.</u>	<u>Matrimonios</u>
1950	40	23	17	14
1951	34	32	2	23
1952	34	24	10	22
1953	32	23	9	18
1954	45	27	18	28
1955	32	20	12	22
1956	37	31	6	15
1957	27	26	1	17
1958	32	24	8	26
1959	25	27	- 2	26
1960	40	25	15	26
1961	29	21	8	25
1962	24	30	- 6	24
1963	31	23	8	18
1964	36	31	5	17
1965	44	29	15	9
1966	40	27	13	19
1967	26	34	- 8	13
1968	29	29	0	16
1969	35	24	11	9
1970	31	31	0	8
1971	32	29	3	8
1972	30	27	3	6
1973	24	31	- 7	13
1974	17	35	-18	9

Fuente: Elaboración personal a partir de los datos del Registro Civil. Ayuntamiento de María de la Salud.

ESTRUCTURA DE LA POBLACION POR SEXO Y EDAD, AÑO 1950
(Parícuti)

Edad	Mujeres		Hombres		Total	
	Nº	%	Nº	%	Nº	%
1950-46	90	3.69	75	3.09	165	6.78
1945-41	70	2.86	70	2.86	140	5.72
1940-36	82	3.35	89	3.64	171	6.99
1935-31	114	4.77	130	5.26	244	10.03
1930-26	108	4.50	115	4.72	223	9.22
1925-21	103	4.28	99	4.09	202	8.37
1920-16	89	3.66	69	2.82	158	6.48
1915-11	72	2.94	73	2.98	145	5.92
1910-06	77	3.15	93	3.85	170	7.00
1905-01	85	3.47	81	3.31	166	6.78
1900-1896	75	3.06	71	2.90	146	5.96
1895-91	49	2.00	69	2.82	118	4.82
1890-86	51	2.08	61	2.49	112	4.57
1885-81	31	1.26	46	1.88	77	3.14
1880-76	39	1.59	46	1.88	85	3.27
1871-75	36	1.47	35	1.43	71	2.90
1866-70	9	0.36	17	0.69	26	1.05
1865-61	7	0.28	10	0.40	17	0.68
1860-56	1	0.04	1	0.04	2	0.08
H.O.	2	0.08	4	0.16	6	0.24
TOTAL	1,190	48.69	1,254	51.31	2,444	100.00

Elaboración personal a partir del Padrón Municipal

ESTRUCTURA DE LA POBLACION POR SEXO Y EDADES, AÑO 1970
(Pirámide)

EJECUCION DE	EDAD	VARONES		MUJERAS		TOTAL	
		NO	DE	NO	DE		
1970-66	5	68	3,28	86	4,19	154	7,47
1965-61	5-10	79	3,81	72	3,47	151	7,28
1960-56	10-15	57	2,74	60	2,89	117	5,63
1955-51	15-20	69	3,33	53	2,55	122	5,88
1950-46	20-25	74	3,57	47	2,26	121	5,83
1945-41	25-30	46	2,21	45	2,16	91	4,37
1940-36	30-35	60	3,28	64	3,09	132	6,37
1935-31	35-40	82	3,95	81	3,92	163	7,87
1930-26	40-45	66	3,18	69	3,33	135	6,51
1925-21	45-50	69	3,33	72	3,47	141	6,80
1920-16	50-55	59	2,84	55	2,68	114	5,48
1915-11	55-60	51	2,45	57	2,74	108	5,19
1910-06	60-65	61	2,93	83	3,99	144	6,92
1905-01	65-70	72	3,47	71	3,44	143	6,91
1900-1896	70-75	53	2,55	57	2,74	110	5,29
1895-91	75-80	24	1,15	36	1,73	60	2,88
1890-86	80-85	17	0,81	24	1,15	41	1,96
1885-81	85-90	7	0,33	11	0,52	16	0,85
1880-76	90-95	3	0,14	6	0,28	9	0,42
1875-71	95-100	-	-	2	0,09	2	0,09
TOTAL		1,025	49,35	1,051	50,65	2,076	100,00

Duques Elaboración personal a partir del Padrón Municipal.

ESTRUCTURA DE LA POBLACION POR ORIGENES

	<u>1.950</u>		<u>1.970</u>	
	<u>Total</u>	<u>%</u>	<u>Total</u>	<u>%</u>
Autóctonos	2.263	92,59	1.850	89,11
Otros lugares de Mallorca	155	6,34	163	7,85
Otras Islas Baleares	1	0,04	2	0,09
Peninsulares	14	0,57	56	2,69
Extranjeros	11	0,46	5	0,26
TOTAL	2.444	100,00	2.076	100,00

Fuente: Elaboración personal a partir del Padrón Municipal.

RESUMEN DE LA POBLACION POR GRANDES GRUPOS DE EDAD

1.950

	<u>Varones</u>		<u>Mujeres</u>		<u>Total</u>	
	<u>Total</u>	<u>%</u>	<u>Total</u>	<u>%</u>	<u>Total</u>	<u>%</u>
0-15	242	20,37	234	18,72	476	19,52
15-65	823	69,27	861	68,88	1.684	69,07
65 y más	123	10,36	155	10,40	278	11,41
TOTAL	1.188	100,00	1.250	100,00	2.438	100,00
N.O.	2	—	4	—	6	—
TOTAL ABSOLUTO	1.190	—	1.254	—	2.444	—

1.970

0-15	204	19,90	218	20,74	422	20,32
15-65	645	62,92	626	59,56	1.271	61,22
65 y más	176	17,18	207	19,70	383	18,46
TOTAL	1.025	100,00	1.051	100,00	2.076	100,00
N.O.	—	—	—	—	—	—
TOTAL ABSOLUTO	1.025	—	1.051	—	2.076	—

Fuente: Elaboración personal a partir del Padrón Municipal.

ESTRUCTURA DE LA POBLACION POR GRUPOS DE ACTIVIDADES
ECONOMICAS (CLASIFICACION DEL I.N.E.)

	<u>1.950</u>	<u>1.970</u>
1. Agricultura, silvicultura, caza y pesca	686	406
2. Minas y Canteras	1	7
3. Industrias fabriles	88	61
4. Construcción	45	123
5. Electricidad, gas, agua y servi- cios de saneamiento	3	—
6. Comercio	21	58
7. Transportes, almacenaje y comu- nicaciones	21	60
8. Servicios	81	81
No consta	—	2
TOTAL POBLACION ACTIVA	<u>946</u>	<u>798</u>

Fuente: Elaboración personal a partir
del Padrón Municipal.

ESTRUCTURA DE LA POBLACION POR GRUPOS SOCIO-ECONOMICOS

(CANTON - BAJOSS)

GRUPOS	1.950		1.970	
	Nº	%	Nº	%
SECTOR I				
A Agricultura, ganadería, pesca	686	62,19	404	37,09
B Extractivos	1	0,09	7	0,64
SECTOR II				
C Directivos y técnicos	1	0,09	6	0,73
D Construcción	45	4,07	129	11,89
E Textil, piel, calzado	31	2,80	10	0,91
F Alimentación y químicos	13	1,17	13	1,19
G Madera, papel, artes gráficas	27	2,44	18	1,65
H Metálicos	31	2,80	9	0,82
SECTOR III				
I Servicios personales	31	2,80	27	2,47
J Comunicaciones y transportes	19	1,72	60	5,50
K Asistencia y medicina	5	0,45	6	0,73
L Comercio, empleados admos.	27	2,44	77	0,77
M Profesiones liberales, elero, cultura	25	2,26	20	1,83
N Defensa y Orden	4	0,36	6	0,55
No Consta	—	—	2	0,18
TOTAL POBLACION ACTIVA	946		796	
NO ACTIVOS INDEPENDIENTES o Jubilados y rentistas	158	14,32	291	26,79
TOTAL	1.104	100,00	1.089	100,00
% sobre total población	36,70		38,43	

Fuente: Elaboración personal a partir del Padrón Municipal.

MARIA DE LA SALUD

DISTRIBUCION SECTORIAL DE LA POBLACION ACTIVA

	<u>1.950</u>		<u>1.970</u>	
	<u>Nº</u>	<u>%</u>	<u>Nº</u>	<u>%</u>
SECTOR I	687	72,62	411	51,63
SECTOR II	148	15,64	187	23,49
SECTOR III	111	11,74	198	24,88
TOTAL	<u>986</u>	<u>100,00</u>	<u>796</u>	<u>100,00</u>

Fuente: Elaboración personal a partir del Padrón Municipal.

PROPIETARIOS CON MAS DE 250 HECTAREAS, SIGLO XVI (1)

<u>PROPIETARIOS</u>	<u>PROPIEDADES</u>	<u>VALORACION EN LIBRAS</u>	<u>EXTENSION (Has. ca. ca.)</u>
1. Ramón (Des) Clapés	Montblanc	9.500	979-12-19
2. Pedro Ramón (za) Portesa	Rafal Roig	4.200	134-95-70
	Es Pujol (con el huerto y la vinya)	6.700	115-06-86 (2)
	Es Reboster (con el huerto)	2.800	47-41-25 (3)
	Deulosal	3.600	<u>149-34-04</u>
			446-77-85
3. Francisco Font de Roqueta	Roqueta (con el Rafal d'En Seales y d'En Capellá, y sa Font de Na Pas- tora) (4)	11.700	<u>364-75-66</u>
	Sa Torre	2.500	<u>53-06-82</u>
			417-82-48
4. Antonio Puigdorffi- la	Son Gil y Es Ga- ssons (5)	5.500	<u>276-71-37</u>
T O T A L			2.120-43-89 (6)

- (1) María hasta el siglo XIX forma parte del municipio de Santa Margarita.
- (2) y (3) La extensión de los huertos no es tenida en cuenta por hallarse éstos dentro del término de Santa Margarita.
- (4) El Rafal d'En Seales y el d'En Capellá son lo mismo que Son Niell y es Rafal Nou que aparecen en el siglo XVII.
- (5) De Son Gil formaba parte Son Perot, topónimo que no aparece hasta el siglo XVII.
- (6) Esta extensión representa un 70% de la extensión total del municipio.

Fuente: Stm de 1578 (A.H.M.-D-1252)

ESTRUCTURA DE LA PROPIEDAD RUSTICA EN EL AÑO 1694

TIPO (Hec-99-99)	PROPIETARIOS		EXTENSION (1)		VALORACION EN LIBRAS		LIBRAS/ha.
	No	%	Hec-99-99	%	No	%	
00-00-00/00-99-99	157	64.09	88-07-72	2.91	13.327	7.94	151.44
01-00-00/04-99-99	73	29.78	128-74-15	4.26	22.284	12.66	174.09
05-00-00/09-99-99	5	2.08	29-83-26	0.98	5.150	2.94	177.54
(2)	235	—	246-65-16	—	40.761	—	165.69
10-00-00/19-99-99	—	—	—	—	—	—	—
20-00-00/29-99-99	1	(3)	22-00-00	0.72	600	0.31	27.27
30-00-00/49-99-99	—	—	—	—	—	—	—
50-00-00/69-99-99	1	0.40	53-06-82	1.75	5.500	3.11	103.77
70-00-00/99-99-99	1	0.40	99-93-00	3.30	7.800	4.41	78.79
100-00-00/149-99-99	3	(4)	382-16-85	12.65	32.000	18.11	83.77
150-00-00/299-99-99	—	—	—	—	—	—	—
300-00-00/499-99-99	3	1.22	1-236-96-80	40.99	73.885	41.88	59.78
500-00-00/999-99-99	1	0.40	979-12-19	32.44	16.000	9.04	36.34
TOTAL	10	—	2.773-25-06	—	135.785	—	48.97
	245	100.00	3.019-90-22	100.00	176.546	100.00	58.48

(1) Las extensiones han sido tomadas del Apéndice 1818, tras largas con armonización de la toponimia.

(2) En los propietarios con menos de 10 hectáreas la extensión tenía especificada.

(3) Comunas o "Retes de la Mare de Déu".

(4) Al no venir estimado el predio denominado Llompá, de una extensión aproximada de 140 hectáreas, se ha considerado como si fuera de un solo propietario, al no haber podido encontrar el número exacto de propietarios con tierras en dicho predio.

MARIA DE LA SALUT

PROPIETARIOS CON MAS DE 250 HECTAREAS. SIGLO XVII

<u>PROPIETARIOS</u>	<u>PROPIEDADES</u>	<u>VALORACION EN LIRAS</u>	<u>EXTENSION (1) HAS-CG-CA</u>
1. Domingo Bellote	Montblanc	16.000	979-12-19
2. Francisco Desbrall	Sa Font de Na Pastora	2.260) 54-24-73
"	S'hort de Na Pastora (Es Rafal Nou)	760	
"	Sen Fogueró	1.695	43-08-88
"	Requeta cam Sen Niell	18.000	310-50-93
"	Sa Torre de Na Gil	5.600	<u>53-06-82</u>
			460-91-36
3. Ramón Burgues Zafortesa (Conde de Sta. Ma de Forniguera)..	Es Rafal Roig	5.945	134-95-70
"	Es Pujol	3.120	115-06-86
"	Es Reboster	2.700	47-41-85
"	Es Pujolat	4.315	61-88-48
"	Deulesal	5.830	<u>87-45-56</u>
			446-77-85
4. Joanet Desalapes	Sen Gil	2.240	56-46-88
"	Sen Perot	10.280	130-99-03
"	Es Cassens	5.640	<u>89-25-46</u>
			276-71-37
			<u>2.163-52-77 (2)</u>

(1) En el Stm no vienen especificadas las extensiones que he tomado del Apeo de 1618, al no variar la toponimia de las fincas y coincidir el mismo número de propietarios.

(2) Esta extensión representa un 71% de la extensión total del municipio.

PROPIETARIOS CON MAS DE 100 HECTAREAS EN EL SIGLO XVIII
(1727-1747)

<u>PROPIETARIOS</u>	<u>PROPIEDADES</u>	<u>VALORACION</u> <u>EN LIBRAS</u>	<u>EXTENSION (1)</u> <u>Has-cs-cs</u>
1. Herederos de Domingo Ballote ..	Montblanc	32.000	979-12-19
2. Francisco Desbrull	Hoqueta (con Son Niell)	35.000	310-50-93
	Son Fogueró	2.000	43-08-88
	Sa Font de Na Pastera (Es Rafal Nou)	5.000	54-24-73
	Sa Torre de Na Gil (Sa Torreta)	9.500	53-06-82
			<u>460-91-36</u>
3. Conde de Peralada y Fermiguera ...	Deulonal	11.500	87-45-56
	Es Pujolet	8.000	61-88-48
	Es Rafal Roig	12.000	134-95-70
	Es Pujol	8.000	115-06-86
	Es Reboster	5.500	47-41-25
		<u>446-77-85</u>	
4. Francisco Desclapés	Son Perot	27.000	130-99-03
	S'Alqueria Blanca	7.000	52-56-22
	Es Gassons	9.000	89-25-46
	Son Gil	6.000	56-46-88
			<u>329-27-59</u>
5. Gaspar Puigdorffila	S'Alqueria Blanca	11.000	74-58-15
	Son Tovell	7.500	63-92-70
		<u>138-50-85</u>	
6. Herederos de Baptista Carlos Desbachs	Es Rafal	5.500	103-65-40
TOTAL			<u>2.458-25-24 (2)</u>

(1) En la estimación no vienen especificadas las extensiones que he tomado del Apeo de 1818, al no variar la toponimia de las fincas y coincidir el mismo número de propietarios.

(2) Esta extensión representa un 86% de la extensión total del municipio.

MARIA DE LA SALUD

PROPIETARIOS CON MAS DE 100 HECTAREAS SEGUN EL APEO DE GARAY (1818)

<u>PROPIETARIOS</u>	<u>PROPIEDADES</u>	<u>EXTENSION (Has-cv-ca)</u>	
		<u>Ext/Apeo</u>	<u>Ext/Real (1)</u>
1. Elisea Belloto	Montblanc	532-72-50	979-12-19
2. Antonio Desbrull	Requeta	135-93-36	262-99-74
	S'Hort d'En Margal	1-77-57	1-77-57
	Son Fogueró	32-67-38	43-08-88
	Es Rafal Neu	51-14-16	52-47-16
	Son Niell	43-50-58	47-51-19
	Sa Torreta	46-16-95	53-06-82
		<u>311-20-00</u>	<u>460-91-36</u>
3. Conde de Sta. M ^a de Formiguera	Deulocal	87-45-56	---
	Es Pujolet	61-88-48	---
	Es Rafal Roig	134-95-70	---
	Es Pujol	115-06-86	---
	Es Reboster	47-41-25	---
	<u>446-77-85</u>	---	
4. Pedro Rosafiel y Zagrada	Son Perot Clapés	124-65-76	---
	S'Hort de Son Perot	10-65-45	---
	S'Alqueria Blanca	52-56-22	---
	Es Gassons	69-25-42	84-93-28
	Son Gil	56-46-88	---
		<u>313-59-73</u>	<u>329-27-59</u>
5. Gaspar Puigdor-fila	S'Alqueria Blanca	74-58-15	---
	Son Tovell	63-92-70	---
		<u>138-50-85</u>	---
6. Jerónimo Ribera	Es Rafal de Son Baen	79-55-36	103-65-40
TOTAL		1.822-36-29	2.458-25-24(2)

(1) La extensión que viene dada en el Apeo es inferior a la extensión real. En el Apeo no se cuentan las extensiones improductivas.

(2) Esta extensión representa un 86% del total municipal.

Fuente: A.M. Sta. Margarita: Apeo de Garay de 1818.

PROPIETARIOS CON MAS DE 100 HECTAREAS EN 1863

<u>PROPIETARIOS</u>	<u>PROPIEDADES</u>	<u>EXTENSION</u> <u>(Has-as-ca)</u>
1. Conde de España	Montblanc	979-12-19
2. Joaquín Villalonga	Sa Terreta	53-06-82
"	Son Niell	47-51-19
"	Es Rafal Nou	52-47-16
"	Roqueta	262-99-74
"	Son Fogueró	37-31-38
"	Sa Font	31-60
"	"	1-42-06
"	"	<u>5-81-38</u>
		460-91-33
3. Pedro Rossifol y Zagránada	Son Gil (con Es Cassons y son Perot)	276-71-33
4. Juan Antonio Formiguera	Sa Vila	8-68-51
"	Es Pujol	<u>100-82-70</u>
		109-51-21
5. Josefa Berrás de Ayneto	Rafal de Son Bac	103-65-40
6. Luis Monje	Deulosal	3-86-58
"	Deulosal	71-38
"	Rafal Reig Vell	91-80-98
"	S'Alqueria Blanca	<u>3-94-92</u>
		100-33-86
T O T A L		2.030-25-32 (1)

(1) La extensión total de los seis propietarios representa un 68% de la extensión total del municipio.

Fuente: Amillaramiento de 1813

PREDIOS DE MAS DE 50 HECTAREAS (1863)

<u>PROPIETARIOS</u>	<u>PROPIEDADES</u>	<u>EXTENSION</u> <u>(Has-cs-cs)</u>
1. Conde de España	Montblanc	979-12-74
2. Pedro Rossifol y Zagránada	Son Gil (con Son Perot y Es Gassons) (1)	276-71-33
3. Joaquín Villalonga	Boqueta	262-99-74
4. Josefa Borrás de Ayneto	Es Rafal de Son Baos	103-65-40
5. Juan Antonio Formiguera	Es Pujol	100-82-70
6. Luis Monjo	Es Rafal Hoig Vell	91-80-98
7. Antonio Philip Veiret	Son Rovell	57-90-72
8. Joaquín Villalonga	Sa Correta	53-06-82
9. Joaquín Villalonga	Es Rafal Nou	<u>52-47-16</u>
	T O T A L	1.978-57-59 (2)

(1) En el Amillaramiento, tanto Son Perot como Es Gassons, están unidos a Son Gil.

(2) La extensión total de los nueve predios representa un 66% de la extensión total del municipio.

Fuente: Amillaramiento de 1863

PREDIOS DE MAS DE 50 HECTAREAS (1)

<u>PROPIETARIOS</u>	<u>PROPIEDADES</u>	<u>EXTENSION (Has)</u>
1. Conde de España	Montblanc	979
2. Margarita Fortuny	Roqueta	263
3. Francisco Bossiñol y Zagránada	Son Perot	117
4. Josefa Borrás de Ayneto	Es Rafal (de Son Bass)	101
5. Antonio Moyá	Es Rafal Ro g Vell	100
6. Francisco Bossiñol y Zagránada	Es Gassons	90
7. Francisco Bossiñol y Zagránada	Son Gil	71
8. Antonio Philip ...	Son Tovell	58
9. Margarita Fortuny	Es Rafal Nou	54
10. Margarita Fortuny	Son Niell	<u>53</u>
		1.886 (2)

(1) Datos referidos a la década de 1880.

(2) La extensión total de los 10 predios representa un 64% de la extensión total del municipio.

Fuente: ARCHIDUQUE LUIS SALVADOR:
Mallorca agrícola.
Primera mitad, 1959. I.M. Aleover.
Palma, págs. 35-36

ESTRUCTURA DE LA PROPIEDAD RUSTICA EN EL AÑO 1963

TIPO (Ej: 00-00-00)	PROPIETARIOS		EXTENSION		PARCELAS		LUCRO IMPRCHIBLE		No. Parcelas	Parcelas/Propietario
	No.	%	Ha.-m.-ca.	%	No.	%	P.mos.	%		
00-00-00/00-99-99	353	62.39	271-03-45	9.16	700	36.88	18,710.47	10.97	69	1.98
01-00-00/04-99-99	184	32.54	286-66-98	9.69	1,007	53.09	35,245.07	20.67	123	5.67
05-00-00/09-99-99	10	1.76	66-28-87	2.24	83	4.37	5,576.63	3.27	84	8.30
10-00-00/19-99-99	6	1.05	81-90-82	2.76	34	1.78	5,285.50	3.09	65	5.66
20-00-00/29-99-99	5	0.88	121-73-47	4.11	50	2.63	8,658.54	5.07	71	10.00
30-00-00/49-99-99	1	0.17	39-83-36	1.34	5	0.26	3,591.05	2.10	92	5.00
50-00-00/69-99-99	1	0.17	57-90-72	1.95	1	0.05	6,208.75	3.63	108	1.00
70-00-00/99-99-99	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
100-00-00/149-99-99	3	0.53	313-85-10	10.61	8	0.42	15,762.77	9.24	50	2.66
150-00-00/299-99-99	1	0.17	276-71-33	9.36	1	0.05	19,564.37	11.67	70	1.00
300-00-00/499-99-99	1	0.17	460-91-36	15.59	6	0.42	24,885.45	14.59	54	6.00
599-00-00/999-99-99	1	0.17	979-12-19	33.19	1	0.05	26,977.97	15.99	27	1.00
T O T A L	566	100.00	2,955-97-65	100.00	1,898	100.00	170,458.77	100.00	57	3.35

Nota: Elaboración personal a partir del Anillamiento de 1963.

ESTRUCTURA DE LA PROPIEDAD RUSTICA EN EL AÑO 1974

TIPO (Has.-se-99)	PROPIETARIOS		EXTENSION		MUCHILAS		VALORADO A RENTAR		M.I./Ha.	PALERIAS/PROPIETARIO
	NO.	%	Has.-se-99	%	NO.	%	Finca	%		
00-00-00/00-99-99	1314	83,10	600-44-27	19,99	2123	54,76	276.489,05	27,28	460	1,61
01-00-00/04-99-99	425	15,22	794-14-25	26,40	1467	38,33	357.009,01	35,23	492	3,49
05-00-00/09-99-99	29	1,03	208-40-31	6,88	140	3,74	101.515,56	10,00	605	16,44
10-00-00/19-99-99	11	0,35	135-11-00	4,43	107	2,70	55.534,18	5,51	411	9,72
20-00-00/29-99-99	5	0,15	112-62-47	3,70	11	0,28	18.719,53	1,84	167	2,20
30-00-00/49-99-99	2	0,06	84-93-94	2,77	5	0,12	46.737,54	4,60	596	2,50
50-00-00/69-99-99	2	0,06	108-95-71	3,57	2	0,02	29.703,74	2,92	275	1,00
70-00-00/99-99-99	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
100-00-00/149-99-99	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
150-00-00/299-99-99	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
300-00-00/499-99-99	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
500-00-00/999-99-99	1	0,03	974-65-08	32,26	2	0,05	128.973,60	12,62	131	2,00
T O T A L	1.789	100,00	3.019-27-03	100,00	3884	100,00	1.013.802,21	100,00	335	2,17

Documento Elaboración personal a partir del Catastro de 1974.

ESQUENARIA DE LA PROPIEDAD MUESTRA EN 1963 Y 1974

T.I.P.O. (Hacienda)	PROPIETARIOS		EXTENSION (Hectáreas)		ZAFORRAS		PAJONALES/PROPIETARIO	
	1963	1974	1963	1974	1963	1974	1963	1974
00-00-00/00-99-99	353	1.314	271-03-65	600-44-27	700	2.123	1.90	1.61
01-00-00/04-99-99	184	425	286-66-98	794-14-28	1.007	1.487	5.47	3.49
05-00-00/09-99-99	10	29	66-28-87	208-40-38	83	148	8.30	16.44
10-00-00/19-99-99	6	11	81-90-82	135-11-00	34	107	5.66	9.72
20-00-00/29-99-99	5	5	121-73-47	112-68-47	50	11	10.00	2.20
30-00-00/49-99-99	1	2	39-03-36	84-93-58	5	5	5.00	2.50
50-00-00/69-99-99	1	2	57-90-72	108-95-70	1	2	1.00	1.00
70-00-00/99-99-99	-	-	-	-	-	-	-	-
100-00-00/149-99-99	3	-	313-85-10	-	0	-	2.66	-
150-00-00/299-99-99	1	-	276-71-33	-	1	-	1.00	-
300-00-00/499-99-99	1	-	460-91-36	-	0	-	6.00	-
500-00-00/999-99-99	1	1	979-12-19	974-62-08	1	2	1.00	2.00
T O T A L	565	1.709	2.955-97-65	3.019-27-08	1.898	3.884	3.35	2.17

Zumbe: Elaboración personal a partir del Amillaramiento y Catastro.

ESTRUCTURA DE LA PROPIEDAD RUSTICA EN 1963 Y 1974
(Porcentaje de área)

T I P O	PROPIETARIOS		LABORAL		PARCELAS	
	1963	1974	1963	1974	1963	1974
00-00-00/00-99-99	62,39	63,10	9,16	19,99	36,88	54,76
01-00-00/04-99-99	32,54	15,22	9,69	26,40	53,09	36,33
05-00-00/09-99-99	1,76	1,03	2,24	6,88	4,37	3,74
10-00-00/19-99-99	1,05	0,35	2,76	4,43	1,78	2,70
20-00-00/29-99-99	0,88	0,15	4,11	3,70	2,63	0,28
30-00-00/49-99-99	0,17	0,06	1,34	2,77	0,26	0,12
50-00-00/69-99-99	0,17	0,06	1,95	3,97	0,05	0,02
70-00-00/99-99-99	—	—	—	—	—	—
100-00-00/149-99-99	0,53	—	10,61	—	0,42	—
150-00-00/299-99-99	0,17	—	9,36	—	0,05	—
300-00-00/499-99-99	0,17	—	15,59	—	0,42	—
500-00-00/999-99-99	0,17	0,01	13,12	32,26	0,05	0,05
T O T A L	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Fuente: Elaborada a partir del anillamiento y Catastro.

PAQUILACION DE LA PROPIEDAD EN EL AÑO 1863

No. PARCELAS	PROPIETARIOS		PARCELAS		MISION
	No.	\$.	No. Total	\$.	
1	245	43,29	245	12,59	1-524-80-46
2	80	14,19	160	6,42	300-35-53
3	39	6,89	117	6,16	33-07-86
4	52	9,18	208	10,96	192-74-52
5	36	6,36	180	9,48	91-55-58
6	30	5,30	180	9,48	43-90-19
7	25	4,41	175	9,22	46-73-95
8	12	2,12	90	4,74	487-89-26
9	9	1,59	81	4,26	50-60-33
10	14	2,47	140	7,37	56-98-36
11	8	1,41	88	4,63	23-64-05
12	4	0,70	48	2,52	11-23-33
13	5	0,88	65	3,42	24-51-95
14	2	0,35	26	1,47	6-09-79
15	1	0,17	15	0,79	16-26-09
16	2	0,35	32	1,68	11-24-93
17	-	-	-	-	-
18	1	0,17	18	0,94	5-13-25
más de 18	1	0,17	28	1,47	21-58-24
TOTAL	566	100,00	1.898	100,00	2.955-97-68
					100,00

Fuente: Elaboración personal a partir del amillarmento de 1863.

PARCELACION DE LA PROPIEDAD EN EL AÑO 1974

No. PARCELIAS	PROPIETARIOS		PARCELIAS		EXTENSION
	No.	Ha.	No. Total	Ha.	
1	855	49,48	885	22,56	14,46
2	425	23,77	850	21,75	41,99
3	199	11,14	597	16,32	14,30
4	131	7,33	528	13,53	1,19
5	58	3,24	290	7,38	4,30
6	29	1,62	174	4,38	2,02
7	27	1,50	189	4,37	3,14
8	6	0,33	48	1,84	1,29
9	9	0,50	81	2,08	0,99
10	7	0,39	70	1,70	0,49
11	4	0,22	44	1,13	0,82
12	2	0,11	24	0,61	0,46
13	1	0,05	13	0,33	0,13
14	2	0,11	28	0,62	0,59
15	1	0,05	15	0,37	0,23
16	-	-	-	-	-
17	2	0,11	34	0,77	1,22
18	1	0,05	18	0,46	0,35
más de 18	-	-	-	-	-
TOTAL	1.789	100,00	3.884	100,00	108,00

Fuente: Elaboración personal a partir del Catastro de Fincas rústicas de 1974.

COMPOSICION DE LA PROPIEDAD SEGUN SU PARCELIACION 1863 - 1974

No PARCELAS	P R O P I E T A R I O S		P A R Q U E L A S		E X T E N S I O N	
	No		No Total		Ha	
	1863	1974	1863	1974	1863	1974
1	245	685	245	685	1524-80-46	558-19-23
2	80	425	160	850	300-15-53	1446-22-43
3	39	199	117	597	33-7-86	308-56-96
4	52	131	208	524	192-1-52	217-80-65
5	36	58	180	290	91-15-56	130-05-36
6	30	29	180	174	43-80-19	61-26-24
7	25	27	175	189	46-13-95	95-58-73
8	12	6	90	48	487-89-26	39-81-95
9	9	9	81	81	58-40-33	30-81-78
10	14	7	140	70	56-88-38	15-13-51
11	8	4	88	44	22-44-06	25-03-59
12	4	2	48	24	11-43-33	14-18-69
13	5	1	65	13	24-81-95	4-56-35
14	2	2	28	28	6-49-79	18-65-47
15	1	1	15	15	16-46-05	7-46-47
16	2	--	32	--	11-44-93	--
17	--	2	--	34	--	37-66-39
18	1	1	18	18	5-13-25	11-23-23
mas de 18	1	--	28	--	21-18-24	--
T O T A L	566	1.789	1.896	3.884	2955-57-63	3019-27-03
			100,00	100,00	100,00	100,00
			100,00	100,00	100,00	100,00

Elaboración personal a partir del Amillaramiento y Catastro.

COMPOSICION DE LA PROPIEDAD SEGUN SU PARCELACION, 1863 - 1974

(Porcentaje en %)

ES PARCELAS	PROPIETARIOS		PARCELAS		EXTENSION	
	1863	1974	1863	1974	1863	1974
1	43,29	49,48	12,99	22,56	51,59	18,48
2	14,19	23,77	8,42	21,75	10,17	47,99
3	6,09	11,14	6,16	16,32	1,11	10,30
4	9,18	7,33	10,96	13,53	6,52	7,19
5	6,36	3,24	9,48	7,30	3,09	4,30
6	5,30	1,62	9,48	4,30	1,48	2,02
7	4,41	1,50	9,22	4,77	1,58	3,14
8	2,12	0,33	4,74	1,24	16,53	1,29
9	1,59	0,50	4,26	2,08	1,98	0,99
10	2,47	0,39	7,37	1,70	1,92	0,49
11	1,41	0,22	4,63	1,13	0,79	0,82
12	0,70	0,11	2,52	0,61	0,30	0,46
13	0,88	0,05	3,42	0,33	0,82	0,13
14	0,35	0,11	1,47	0,62	0,20	0,59
15	0,17	0,05	0,79	0,37	0,55	0,23
16	0,35	—	1,68	—	0,34	—
17	—	0,11	—	0,77	—	1,22
18	0,17	0,05	0,94	0,46	0,18	0,36
más de 18	0,17	—	1,47	—	0,71	—
TOTAL	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Fuente: Elaboración personal a partir del Anillamiento y Catastro.

RESUMEN COMPARADO DE LA PARCELACION Y
ESTRUCTURA DE LA PROPIEDAD. 1863 - 1974

<u>AÑOS</u>	<u>PARCELAS</u>		<u>PROPIETARIOS</u>
	<u>Nº</u>	<u>EXTENSION</u>	<u>Nº</u>
1863	1.898	2.955-97-65	566
1974	3.884	3.019-27-03	1.789

Fuente: Elaboración personal a partir del
Amillaramiento y Catastro.

MARIA DE LA SALUTESTRUCTURA DE LAS EXPLOTACIONES AGRARIAS

	<u>Nº</u>	<u>%</u>	<u>Has.</u>	<u>%</u>
Menos 1 Ha.	182	34,7	86	2,9
1-5	220	41,9	589	19,8
5-50	121	23,0	1.221	40,9
50-100	—	—	—	—
100-200	1	0,2	141	4,7
200-500	—	—	—	—
Más de 500	1	0,2	943	31,6
TOTAL	525	100,00	2.980	100,00

Fuentes: Primer Censo Agrario de España (1962)

RESUMEN DE LA ESTRUCTURA DE LAS EXPLOTACIONES AGRARIAS
CON TIERRAS, EN PORCENTAJES (%)

<u>TIPO</u>	<u>MARIA DE LA SALUT</u>		<u>MALLORCA</u>	
	<u>Nº (%)</u>	<u>Has (%)</u>	<u>Nº (%)</u>	<u>Has (%)</u>
Pequeña (menos de 5 Has.)	76,60	22,70	69,90	11,20
Media (5-100 has)	23,00	40,90	28,40	39,60
Grandes (más 100 has)	0,40	36,40	1,70	49,20
T O T A L	100,00	100,00	100,00	100,00

Fuente: Primer Censo Agrario de
España (1962)

MARIA DE LA SAJUR

PARCELACION DE LAS EXPLOTACIONES

	<u>EN PARCELAS</u>		<u>HECTOS DE 1 HA.</u>		<u>1 - 2</u>		<u>2 Y MAS</u>		<u>EXTENSION</u>		<u>HA/PARCELA</u>
	<u>Total</u>	<u>f</u>	<u>Total</u>	<u>f</u>	<u>Total</u>	<u>f</u>	<u>Total</u>	<u>f</u>	<u>Total</u>	<u>f</u>	<u>Total</u>
Maria de la Salud	3.573	100,00	3.290	92,07	244	6,84	39	1,09	2.980		0,83
Isla de Melleres	124.802	100,00	93.657	75,00	25.234	20,20	5.911	4,80	341.194		2,73

Nota: Primer Censo Agrario de España (1962)

MARIA DE LA SALUT

PARCELAMIENTO DE LAS EXPLOTACIONES AGRARIAS

	<u>Nº EXPLOTACIONES</u>	<u>Nº PARCELAS</u>	<u>PARCELAS/ EXPLOTACION</u>
María de la Salut	525	3.573	6,80
Isla de Ma- llorca	32.406	124.802	3,85

Fuente: Primer Censo Agrario de
España (1962)

RESUMEN DE LA EXPANSION Y DISTRIBUCION DE LA TIERRA EN LOS AÑOS 1860 Y 1960

MUNICIPIO	AÑO	EXPANSION TOTAL		EXPANSION CULTIVADA		EXPANSION NO CULTIVADA		DISTRIBUCION TOTAL		
		1860	1960	1860	1960	1860	1960	1860	1960	
María de la Salut	1860	2.948-23-00	3-37-00	0,17	1.980-89-00	99,83	1.984-26-00	67,30	963-97-00	32,70
Isla de Mallorca	1860	361.790-25-00	6.187-49-00	3,15	190.529-01-00	96,85	196.716-50-00	54,37	165.073-75-00	45,63
María de la Salut	1960	3.030-03-84	13-60-11	0,61	2.219-02-82	89,39	2.232-62-33	73,68	797-41-51	26,32
Isla de Mallorca	1960	360.145-59-83	12.218-94-26	5,82	197.643-33-73	94,18	209.862-27-29	58,27	150.883-31-84	41,73

Fuentes: BARCELÓ PONS, Bartolomé: "Expansión y distribución de la tierra cultivada e inculta en 1860 en la Isla de Mallorca". Boletín de la O.C.O.I.B. de Palma de Mallorca nº 636 (julio-sept) y nº 635 (1962)

BARCELÓ PONS, Bartolomé: "Expansión y distribución de la tierra cultivada e inculta en la Isla de Mallorca en 1960". Boletín de la O.C.O.I.B. de Palma nº 635 (abril-junio), año XLIV (1962)

<u>MUNICIPIO</u>	<u>AÑO</u>	<u>ORZANOS Y FRUTALES</u>	<u>ALMONDO</u>	<u>ALGAMOBO</u>	<u>HIGUERA</u>	<u>OLIVO</u>	<u>OTRO</u>	<u>PRIVALES</u>	<u>TOTAL SEGUNO</u>
María de la Salut	1860	1.747-55-00	—	2-84-80	146-68-00	5-68-00	70-0-00	7-46-00	1.980-89-00
Isla de Ma- llores	1860	122.779-11-00	5.314-20-00	7.610-46-80	12.798-43-00	25-849-11-00	15-543-0-00	182-90-00	190.529-01-00
María de la Salut	1960	1.232-69-16	573-12-28	8-09-75	355-17-78	—	35-0-30	14-52-05	2.219-02-22
Isla de Ma- llores	1960	74.349-18-44	65.634-08-95	14.073-75-45	19.160-57-15	16.559-34-86	4.258-0-82	3.608-26-36	197.643-33-73

Fuentes BANCILLO PONS, Bartolomé

"Enumeración y distribución de la tierra cultivada e insulita en 1860 en la Isla de Mallorca". Boletín de la C.O.C. I.M. de Palma de Mallorca nº 636. (Julio-septiembre), año XXIV (1962)

BANCILLO PONS, BARTOLOMÉ

"Enumeración y distribución de la tierra cultivada e insulita en la Isla de Mallorca en 1960". Boletín de la C.O.C. I.M. de Palma nº 635 (abril-junio), año XXIV (1962).

PORCENTAJES DE LA EXTENSION Y DISTRIBUCION DE LA TIERRA CULTIVADA EN LOS AÑOS 1960 Y 1969

(% SOBRE EL TOTAL CULTIVADO)

<u>MUNICIPIO</u>	<u>AÑO</u>	<u>ORZUELOS Y TEGUEAJES</u>	<u>ALBUQUE</u>	<u>ALGARRAJO</u>	<u>HIGUERA</u>	<u>OLIVO</u>	<u>VIB</u>	<u>ZAUTA</u>	<u>TOTAL SECANO</u>	<u>TOTAL REGADIO</u>	<u>TOTAL TIERRA CULTIVADA</u>
María de la Salud	1960	88,21	—	0,14	7,80	0,28	3,55	0,37	99,83	0,17	100,00
Isla de Mujeres	1960	62,41	2,70	3,81	6,51	13,15	7,90	0,27	96,85	3,15	100,00
María de la Salud	1960	55,20	25,66	0,34	15,95	—	1,57	0,64	89,39	0,61	100,00
Isla de Mujeres	1960	35,43	31,27	6,71	9,13	7,89	2,03	1,72	94,18	5,82	100,00

Nota: Elabórese personal.

RENDIMIENTO CEREALICOLA POR HECTAREAS (1973-74)

TIPO CEREAL	Kgr.semilla/Ha.		RENDIMIENTO EN Qq./Ha.	
	Máx.	Mín.	Máximo	Mínimo
TRIGOS:				
"Florenco"	165	175	49,50	37,50
"Rosario"	185	195	49,50	43,50
"Mort"	185	195	33,37	27,97
"Barba"	185	195	33,37	27,97
AVENAS:				
"Rosca"	110		27,55	24,25
"Negra"	100		25,42	21,72
CEBADAS:				
"Ordi Mallorquí"	110		30,25	25,85
HABAS:				
"Rosas"	220	230	41,25	35,25
"Negras"	195	220	41,25	35,25
"FAVO"	185	195	57,50	51,50

Fuente: Elaboración personal a partir de los datos ofrecidos por Gaspar Océ en "quarteres" y por "quarterada".

ORGANOS Y LEGUMINOSAS MAS IMPORTANTES POR SU EXTENSION (HETEROLOGOS)

AÑOS	TRIGO		ONCADA		AVENA		JABAS		GUISANTES		GARBANOS		PAPAYOS Y CUCURBITACEAS Y LEGUMINOSAS		TOTAL	
	Extensión	%	Extensión	%	Extensión	%	Extensión	%	Extensión	%	Extensión	%	Extensión	%		
1955	580	27,61	355	16,90	230	10,95	170	8,09	20	0,95	75	3,57	670	31,93	2.100	100,00
1956	570	27,14	350	16,66	306	14,57	205	9,80	50	2,38	100	4,76	518	24,69	2.100	100,00
1957	580	27,61	350	16,66	306	14,57	205	9,80	10	0,47	100	4,76	548	26,13	2.100	100,00
1958	520	24,76	390	18,57	266	12,56	205	9,80	10	0,47	100	4,76	608	28,96	2.100	100,00
1959	520	24,76	420	20,00	296	14,09	205	9,80	10	0,47	100	4,76	548	26,13	2.100	100,00
1960	520	24,76	405	19,28	321	15,28	205	9,80	10	0,47	100	4,76	538	25,65	2.100	100,00
1961	520	24,76	405	19,28	321	15,28	205	9,80	11	0,52	100	4,76	537	25,60	2.100	100,00
1962	520	24,76	392	18,66	321	15,28	280	13,33	10	0,47	40	1,90	537	25,60	2.100	100,00
1963	520	24,76	392	18,66	321	15,28	280	13,33	10	0,47	40	1,90	537	25,60	2.100	100,00
1964	520	24,76	565	26,90	552	26,28	380	18,09	12	0,57	30	1,42	41	1,98	2.100	100,00
1965	520	24,76	565	26,90	552	26,28	380	18,09	10	0,47	22	1,04	51	2,46	2.100	100,00
1966	505	24,04	580	27,61	552	26,28	380	18,33	10	0,47	22	1,04	46	2,23	2.100	100,00
1967	500	23,80	585	27,85	552	26,28	360	17,38	10	0,47	22	1,04	66	3,18	2.100	100,00
1968	500	23,80	560	26,66	550	26,19	360	17,38	10	0,47	22	1,04	93	4,46	2.100	100,00
1969	505	24,04	580	27,61	552	26,28	380	18,33	10	0,47	22	1,04	46	2,23	2.100	100,00
1970	460	21,90	550	26,19	560	26,66	360	17,38	10	0,47	22	1,04	133	6,36	2.100	100,00

Fuentes: Elaboración personal a partir de los datos de la Hermandad Local de Labradores y Ganaderos.

ABREVIATURES FREQUENTS

=====

- A.H.M. = Arxiu Historic de Mallorca.
- A.M.M.S. = Arxiu Municipal Maria de la Salut.
- A.M.S.M. = Arxiu Municipal Santa Margalida.
- B.S.A.L. = Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana.
- B.C.O.C.I.N. = Bolletí de la Càmbra Oficial de Comerç, Indus-
tria i Navegació.
- D. = Diputació, Secció del Arxiu Històric del Reine
de Mallorca.

F O N T S

=====

- 1.- A.H.M. : Protocols Notarials referents als segles XIV i XV.
- 2.- A.H.M. : D-1.252. Any 1578.
- 3.- A.H.M. : D-1.255. Any 1694.
- 4.- A.M.S.M. : Stim de 1699.
- 5.- A.M.S.M. : Stim de 1727.
- 6.- A.M.S.M. : Stim de 1747
- 7.- A.M.S.M. : "Libro de apeo y valoración del capital y productos específicos de todas las tierras, edificios y propiedades de la Villa de Santa Margarita".
- 8.- Anillarament de Maria de la Salut de l'any 1863.
- 9.- Plano de l'Anillarament aixecat l'any 1.862. Escala 1:7500.
- 10.- Cadastre de Riquesa Rústica de Maria de la Salut de l'any 1.974. (Fixes de propietaris).
- 11.- Padró-cens de població de Maria de la Salut de l'any 1.950.
- 12.- Padró-cens de població de Maria de la Salut de l'any 1.970.
- 13.- GENEALOGIA DE LOS FONTS DE ROQUETA. Biblioteca March, nº 7.
- 14.- Rubrica del Arxiu de Don Antoni Desbrull Font de Roqueta y Boil de Arenós Cavaller de la Orde de San Juan y de la Real Maestranza de Valencia. Arreglat per don Josep Desbrull y Boil de Arenós cavaller de la Orde de San Juan en lo any 1.793.
- 15.- Arxiu particular del ex-secretari de l'Ajuntament de Maria, Gaspar Perelló. Dades referents als establits de Roqueta, Deulosal, Son Niell, Es Rafal Nou...
- 16.- Arxiu particular d'En Joan Pastor "Cotó". Dades referents al establit del **Pujolet**.
- 17.- Arxiu particular d'En Sebastià Carbonell (l'anon Sebastià Nepto o de Deulosal). Dades referents al establit del Rafal de Son Bacs.
- 18.- Planos del Cadastre de Riquesa Rústica. Escala 1:5000.

B I B L I O G R A F I A

=====

I.- OBRES METODOLÒGIQUES i GENERALS.-

1. GIRALT RAVENTOS, Emilio: Per a l'estudi de la història agrària. Serra D'Or, any 11, nº 11, 1960, pàgs. 18-20.
2. Idem: Principals problemes de la història agrària. Col.loqui d'historiadors. Barcelona. 3-4 de Maig, 1974. pàgs. 79-89.
3. GREGOR, Howard F.: "Geografía de la Agricultura". Col. Biblioteca básica de geografía económica. Ed. Vicens Vives. Barcelona, 1973.
4. O.C.D.E.: Situación actual de la Agricultura Española. Nova Terra. Barcelona, 1969.
5. TAMAMES GOMEZ, R.: Introducción a la economía Española. Alianza. Madrid, 1970 (5ª). 499 pàgs.
6. Idem: Problemas estructurales de la agricultura española. (Conferència pronunciada el 17-II-1967 en el Cercle Mallorquí). B.C.O.C.I.N. Pàgs. 209-215.
7. Idem: Problemas fundamentales de la agricultura española. Gráficas Guía. Col. Lee y Discute, Serie Verde. Madrid, 1971 (2ª Ed.), 58 pàgs.
8. VILA VALENTI, Juan y CAPEL, Horacio: Campo y Ciudad en la Geografía Española. Salvat. Biblioteca Básica Salvat. Col. R.T.V., nº 71. Madrid, 1970.

II.- OBRES D'INTERES SOBRE BALEARS.-

9. ALONSO, J.: Petra. Un municipio del Pla de Mallorca. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1963, nº 638, pàgs. 12-44.
10. BANCA CATALANA: Mallorca: Una introducció a la seva economia. Barcelona, 1974. 250 pàgs.
11. BARCELO PONS, B.: El primer centenari del Amillaramiento de 1860. B.C.O.C.I.N. de Palma. 1960, nº 628, 15 pàgs.
12. Idem: El segle XIX a Mallorca. Col. Monografies, 1. Obra Cultural Balear. Ciutat de Mallorca, 1964. 36 pàgs.
13. Idem: Evolución de la población en los municipios de Mallorca. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1962, nº 637, pàgs. 251-252.
14. Idem: Evolución reciente y estructura actual de la población en las Islas Baleares. (Tesis Doctoral). C.E.I.C. Madrid-Ibiza, 1970. 400 pàgs.

15. Idem: Explotaciones agrarias según la superficie total de sus tierras. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1963, nº 640.
16. Idem: Extensión y distribución de la tierra cultivada e inculta en la Isla de Mallorca en 1.960. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1962, nº 635.
17. Idem: Extensión y distribución de la tierra cultivada e inculta en la Isla de Mallorca en 1860. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1962, nº 636, pag. 197.
18. Idem: Inca y su término. Iniciación a la geohistoria del municipio. Politécnica. Palma, 1958. 16 págs.
19. Idem: La economía mallorquina en el censo de 1799 (Corrección a un error importante). B.C.O.C.I.N. de Palma, 1964. nº 643. pág. 123.
20. Idem: Problemática del sector agrario en las Islas Baleares. Revista financiera del Banco de Vizcaya, 1969. págs. 17-36.
21. BISSON, Jean y BARCELO, Bartolomé: El municipio de Selva. Notas para el estudio del Raiguer de Mallorca. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1966, nº 653, págs. 179-202.
22. BISSON, Jean: La propiedad ciudadana en las Islas Baleares. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1972. nº 674, págs. 3-16.
23. Idem: La utilización del suelo en las Islas Baleares. Contribución al estudio de la geografía agraria de la isla. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1964, nº 643, págs. 61-66.
24. Idem: Origen y decadencia de la gran propiedad en Mallorca. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1969, nº 665, págs. 161-188.
25. BOVER, Joaquín María: Nobiliario Mallorquin. 2 vols. Ed. Mallorquina de Fco. Pons. Palma, 1944.
26. BUSQUETS MULET, Jaime: El Código latinoarábigo del Repartimiento de Mallorca (parte latina). Separata de la S.A.L. Palma, 1965.
27. COLOM CASASNOVAS, Guillermo: Geología de Mallorca. 2 vols. Instituto de Estudios Baleáricos. Palma, 1975. 519 págs.
28. CUENDA BARCELO, Juan: Los tiempos cuaternarios en Baleares. Instituto de Estudios Baleáricos. Palma, 1975. 304 p. + XX lám.
29. ENSEMAT PUJOL, Juan Bautista: Historia de la Baronía de los Señores Obispos de Barcelona en Mallorca. Tipografía Prov. Palma, 1919. 2 vols. 670 págs.
30. ESTELRICH, Pedro y otros: Anuario Agrícola Mallorquin para 1877. Rotger. Palma, 1877. 116 págs.
31. Idem: Anuario Agrícola Mallorquin para 1876. Rotger. Palma, 1876. 135 págs.
32. FERRAGUT BONET, Juana: La desamortización de Mendizábal en Mallorca (1836-1846). Tesis de Licenciatura. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1974. nºs. 684-685.

33. FERRER FLORES, Miguel: Población y propiedad en la Cordillera Septentrional de Mallorca (evolución histórica). Tesis Doctoral. 2 vols. Instituto de Estudios Balearicos. Palma de Mallorca, 1974.
34. FLORES ALOMAR, Francisca: Estructura agraria del término municipal de Sineu. Tesis de Licenciatura. Barcelona, junio 1972. (Ejemplar dactilografiado).
35. GEORGE SAND: Un invierno en Mallorca. Imp. José Tous. Palma, 1932. 206 pags.
36. HABSBURG-LORENA, Ludwig von: Mallorca Agrícola. 2 vols. Mossèn Alcover. Palma de Mallorca. 1ª mitad, 1959, 174 pags. 2ª mitad, 1960, 167 pags.
37. Instituto Nacional de Estadística: I Censo Agrario de España. Baleares. Ministerio de Agricultura. Madrid, 1961. 68 pags.
38. Idem: Censo Agrario de España, 1972. Baleares. Ministerio de Agricultura. Madrid, 1973. 32 pags.
39. JUAN VIDAL, José: Una aproximación al estudio de las Germanías de Mallorca. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1973, nº 681. pags. 141-188.
40. Idem: Las Crisis agrarias y la sociedad en Mallorca durante la Edad Moderna. (Tesis Doctoral). 5 vols. Universidad de Barcelona, 1976. Ejemplar dactilografiado.
41. LLADO FERAGUT, J.: Catálogo del Archivo Municipal de Santa Margalida. "Studia", 1945. 107 pags.
42. Idem: El Régimen Municipal en los pueblos de Mallorca desde Jaime I de Aragón. Imp. José Tous. Palma de Mallorca, 1933 (1ª ed.) 59 pags.
43. MASCARO PASARIUS, J.: Corpus de Toponimia de Mallorca. 6 vols. Gráf. Miramar, 1962-67.
44. MELIA, Josep: Els Mallorquins. Daedalus. Palma, 1967. 194 pags.
45. MOLL BLANES, Isabel: La Política Agraria de la Sociedad Mallorquina de Amigos del País, 1778-1802. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1973, nº 680, pags. 91-116.
46. MONUMENTOS PREHISTORICOS Y PROHISTORICOS DE LA ISLA DE MALLOCCA. I. Dirección General del Patrimonio Artístico Nacional. Servicio de Información Artística, Arqueológica y Etnográfica. Gráf. Miramar, 1967. 102 pags.
47. MULET CERDA, Juan: Algaida y su término municipal. Aportación al estudio de la estructura agraria de la Isla de Mallorca. Tesis de Licenciatura. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1967, nº 657, pags. 149-195.
48. PASCUAL GONZALEZ, Bartolomé: Derecho Civil de Mallorca. Mn. Alcover. Palma, 1951. XX + 437 pags.

49. QUADRADO, José Ma.: Forenses y ciudadanos. Historia de las disenciones civiles de Mallorca en el s. XV. Imp. José Tous. Palma, 1939. 246 págs.
50. QUINTANA PENUELA, Alberto: El sistema urbano de Mallorca. (Tesis doctoral). Palma, 1975. (Ejemplar dactilografiado).
51. ROSSELLO BORDOY, Guillermo: La Cultura Talayótica en Mallorca (Bases para el estudio de sus fases iniciales). Tesis Doctoral. Palma, 1973. Caja de Ahorros. 224 págs.
52. ROSSELLO VERGER, Vicente Ma.: Mallorca. El Sur y el Sureste. (Campos, Felanitx, Llucmajor, Manacor, Ses Salines, Santanyi). Tesis Doctoral. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1964. XVIII+ 533 págs.
53. Idem: La Persistencia del Catastro romano en el Migjorn de Mallorca. Separata del libro Estudios sobre Centuriaciones romanas en España. Universidad Autónoma de Madrid, 1974. págs. 137-155.
54. RULLAN, José: Memoria sobre el algarrobo y su cultivo en Mallorca. Imp. Gelabert. Palma, 1947. T.IV. 97 págs.
55. SALVA TOMAS, Pedro: La parcelación, propiedad y utilización del suelo en el municipio de Andratx. Tesis de licenciatura. B.C.O.C.I.N. de Palma, 1974. nº 683.
56. Idem: La utilización agraria del suelo en la Isla de Mallorca. (Aportación de una nueva metodología para su estudio). Mayurqa (Miscelánea de Estudios Humanísticos), 1975. V. XIII. Facultat de Filosofia i Lletres de Ciutat de Mallorca.
57. SOL ROSSELLO, Antonio: Reducción de medidas mallorquinas cuadradas y cúbicas, destres, lineales y superficiales, cuarteradas, con el 4 por 100 y sin él, peso para oro, plata y farmacéutico, medidas para aridos y líquidos. Amengual y Mun-taner. Palma, 1898 (3ª ed.).
58. URLECH CIFRE, Casimiro: Estudio sobre la riqueza territorial de de las Islas Baleares dedicados a las Cortes Constituyentes. Guasp. Palma, 1869. 583 págs. (Vid. María de La Salud, págs. 370-374).

ADDENDA.-

59. BISSON, Jean: "La terre et l'home aux iles Baleares". These de doctorat d'Etat. Presentada a la Universitat de Clermont-Ferrand l'any 1974. Tres volums. Obra inédita.

III.- OBRES D'INTERES SOBRE MARIA DE LA SALUT.-

60. ALZINA, Simón: Breve historia de la Villa de Santa Margarita (Traducción de la obra original en latín de Joan Verger). Guasp. Palma de Mallorca, 1884. 150 págs.
61. MUNAR, Gaspar: Parroquia y Santuario de Nuestra Señora de la Salud de la Villa de Maria. Imp. Sagrados Corazones. Palma, 1965. 15 págs.

62. ROTGER, Mateo: Nuestra Señora de la Salud del pueblo de Maria.
Amengual y Lunzner. Palma de Mallorca, 1898.
56 págs.

C A R T O G R A F I A

=====

1. CARTOGRAFIA MILITAR DE ESPAÑA. Plano Director. Escala 1 : 25.000.
Equidistancia curvas 10 m. Servicio Cartográfico del
Ejército, 1960.
2. Idem: Escala 1 : 50.000. Equidistancia de las curvas de nivel,
25 m. Instituto Geográfico y Catastral, 1.964.
3. FOTOGRAFIA AEREA: Escala 1 : 100.000. Marzo, 1.973.
4. INSTITUTO GEOGRAFICO Y CATASTRAL: Mapa Provincial. Balcares. Es-
cala 1 : 200.000. Equidistancia entre curvas de nivel
100 m. Auxiliares de 50 m. Instituto Geográfico y Cata-
stral, 1.963.
5. INSTITUTO GEOLOGICO Y MINERO DE ESPAÑA: Escala 1 : 50.000. Hojas
referentes a Artà, nº 672, Inca, nº 671 y Porreres,
nº 699. Madrid, 1962.

INDEX DE TAULES ESTADÍSTIQUES I APENDIX DOCUMENTALS.-

20. Evolució de la població (xifres absolutes).
21. Evolució de la població (Index 1.900 = 100).
22. Naixements, defuncions i matrimonis des de 1900 a 1974.
23. Estructura de la població per sexe i edats. Any 1.950. (Piràmide).
24. Estructura de la població per sexe i edats. Any 1.970. (Piràmide).
25. Estructura de la població per orígens.
26. Resum de la població per grans grups d'edat.
27. Estructura de la població per grups d'activitats econòmiques (Classificació del I.N.E.).
28. Estructura de la població per grups socio-econòmics. (Gaston-Durand).
29. Distribució sectorial de la població activa.
30. Propietaris amb més de 250 hectàrees, segle XVI.
31. Estructura de la propietat rústica en l'any 1694.
32. Propietaris amb més de 250 Hes., segle XVII.
33. Propietaris amb més de 100 Hes. al segle XVIII, (1727-1747).
34. Propietaris amb més de 100 hes. segons l'Apco de Garay (1818).
35. Propietaris amb més de 100 hes. en 1.863.
36. Possessions de més de 50 hes. (1863).
37. Possessions de més de 50 hes. (1870-1880).
38. Estructura de la propietat rústica en l'any 1.863.
39. Estructura de la propietat rústica en l'any 1.974.
40. Estructura de la propietat rústica en 1.863 i 1.974.
41. Estructura de la propietat rústica en 1.863 i 1.974 (Porcentatges).
42. Parcel·lació de la propietat en l'any 1.863.
43. Parcel·lació de la propietat en l'any 1.974.
44. Composició de la propietat segons la seva parcel·lació. 1863-1974.
45. Composició de la propietat segons la seva parcel·lació. 1863-1974. (Porcentatges).

46. Resum comparat de la parcel·lació i estructura de la propietat. 1.863-1974.
47. Estructura de les explotacions agràries..
48. Resum de l'estructura de les explotacions agràries amb terres (9).
49. Parcel·lació de les explotacions.
50. Parcel·lament de les explotacions agràries.
51. Distribució de la superfície segons el règim de tenència .
52. Resum de l'extensió i distribució de la terra en l'any 1860 i 1960.
53. Resum de l'extensió i distribució de la terra cultivada i de secció en els anys 1860 i 1960.
54. Percentatges de l'extensió i distribució de la terra cultivada en els anys 1.860 i 1960.
55. Rendiment cerealícola per hectàrea.(1973-74).
56. Cereals i llegums més importants per llur extensió.
57. Escritura de l'establiment des Pujolet.
58. Condicions per a la venda d'una porció del predi Es Rafal Nou.
59. Condicions per a la venda d'una porció del predi Roqueta.
60. Condicions per a la venda d'una porció del predi Roqueta.
61. Escritura i plà de condicions de la venda del predi Es Rafal de Son Bacs.

INDEX DE GRAFICS

1. Zonificació de Mallorca segons Rosselló Verger.
2. Maria de la Salut dins d'el Partit Judicial d'Inca.
3. Mapa Hipsomètric.
4. Mapa Geològic.
10. Localització de les principals finques i llocs.
11. Parcel·lació del territori en 1.863.
12. Parcel·lació del territori en 1.974.
13. Estructura de la propietat rústica en 1694.
14. Estructura de la propietat rústica en 1.863 i 1.974
15. Mapa de propietaris de 1.863.
16. Mapa de propietaris de 1.974.
17. Tipus de parcel·les: Roqueta.
18. Tipus de parcel·les: Sa Bisbal.
19. Tipus de parcel·les: Deulosal.
20. Tipus de parcel·les: Es Rafal Roig.
21. Tipus de parcel·les: Es Rafal de Son Bacs.
22. Estructura de les explotacions agràries per la seva extensió.
23. Evolució de l'estructura dels cultius.
24. Mapa de cultius de 1.965.
25. Mapa de cultius de 1.973.
26. Evolució demogràfica.
27. Estructura de la població per orígens.
28. Piràmides de població.
29. Estructura de la població per grups socioeconòmics. Piràmides de Gaston Bardet.
30. Composició per sectors d'activitat segons Colin Clark.